

Stanovništvo otoka Cresa (1571. - 1700.)

Poropat, Maria Paola

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:912028>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

MARIA PAOLA POROPAT

**STANOVNIŠTVO OTOKA CRESA
1571. – 1700.**

Diplomski rad

Pula, 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

MARIA PAOLA POROPAT

**STANOVNIŠTVO OTOKA CRESA
1571. – 1700.**

Diplomski rad

JMBAG: 0303055667, redovita studentica

Studijski smjer: Diplomski studij povijesti

Predmet: Povijesna demografija

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentorica: doc. dr. sc. Danijela Doblanović Šuran

Sumentorica: prof. dr. sc. Marija Mogorović Crljenko

Pula, veljača 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Maria Paola Poropat, kandidatkinja za magistru povijesti, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada te da i koji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli 26. veljače 2024.

Studentica

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Maria Paola Poropat dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Stanovništvo otoka Cresa 1571.-1700.* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 26. veljače 2024.

Potpis

SADRŽAJ	5
1. UVOD	7
2. O POVIJESTI OTOKA CRESA	8
3. IZVORI	16
3.1 Matične knjige	16
3.2. Matične knjige Župe Cres	16
4. KRŠTENJA	21
4.1. Broj krštenih	21
4.2. Datum rođenja – odnos rođenja i krštenja	27
4.3. Sezonski raspored krštenja	28
4.4. Krštenja u hitnoći – dopune obreda u crkvi	32
4.5. Mjesto krštenja	33
4.6. Blizanci	34
4.7. Primalje	35
4.8. Nezakonita i napuštena djeca	38
4.9. Krštenje nevjernika	42
5. VJENČANJA	44
5.1. Distribucija brakova prema godinama	45
5.2. Sezonski raspored vjenčanja	50
5.3. Napovijedi	53
5.4. Srodstvo kao zapreka bračnoj zajednici	53
5.5. Ponovni brakovi	55
5.6. Mjesta sklapanja braka	57
5.7. Blagoslov bračne zajednice	59
5.8. Dan vjenčanja	61
6. MATIČNA KNJIGA UMRLIH	63
6.1. Smrtnost po godinama	63

6.2. Sezonski raspored umrlih	69
6.3. Doživljena dob	71
6.4. Vrijeme i mjesto smrti	76
6.5. Mjesto pogreba	77
6.6. Zalozi	78
6.7. Dodatne usluge, prisutnost svećenika na pogrebima, zvonjava ...	79
7. SVEĆENICI	82
8. IMENA	88
8.1. Muška imena	88
8.2. Ženska imena	91
9. PRIJDJEVCI/PREZIMENA	98
10. ZANIMANJA	101
11. PROVENIJENCIJA	102
12. KUMOVI I SVJEDOCI	103
13. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	111
14. POPIS LITERATURE	117
14.1. Popis izvora	117
14.2. Popis bibliografskih jedinica	118
14.3. Popis grafičkih priloga	123
15. SAŽETAK	126
15.1. Sažetak na hrvatskom jeziku	126
15.2. Sažetak na engleskom jeziku	126

1. UVOD

Rad se nadovezuje na završni rad u kojemu je analizirana najstarija creska matična knjiga krštenih od 1571. do 1596.¹ No, ovo istraživanje je veće zbog vremenskog perioda koje obuhvaća (1571. – 1699.) te zbog upotrebe triju matičnih knjiga (krštenih, vjenčanih i umrlih). Razdoblje je obilježeno mletačkom vlašću nad Cresom i Lošinjem što je vidljivo iz upisa u kojima su zabilježeni brojni mletački službenici.

Nakon prepisivanja upisa krštenih, vjenčanih i umrlih stvorena je baza podataka na temelju koje su analizirani brojni procesi među stanovništvom Cresa u kasnom 16. i 17. stoljeću.

Iako su creske matične knjige vrlo dragocjene zbog svoje starosti, valja pristupiti kritično. Slijepo vjerovanje napisanom dovelo bi do krivih zaključaka. Primjerice o nekrštenoj i mrtvorodenoj djeci koja nisu zabilježena, dobi pokojnika koja je često bila zapisana aproksimativno.²

Praćenje kretanja broja stanovništva kroz značajne trenutke kao rođenje, vjenčanje ili smrt uz primjenu raznih grana znanosti koje su premrežene nastojimo otkriti nove aspekte za izradu demografskog prikaza odabranog područja.

Stoga su u radu, na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih analizirani godišnji ritam, sezonska kretanja krštenja, vjenčavanja i smrti. Popularnost određenih imena, motivacija pri dodjeljivanju imena, prisutnost blizanačkih krštenja, nezakonite djece... Analizira se broj sklopljenih brakova, mjesto sklapanja brakova, izbor svjedoka, prosjek smrtnosti, broj godina pokojnika, sustav zaloga kao načina plaćanja pogreba te pogrebne usluge.

---

¹ Rad je objavljen u *Vjesniku istarskog arhiva*. Maria Paola Poropat. "Matična knjiga krštenih župe Cres (1571. – 1596.)", *Vjesnik istarskog arhiva* (dalje: VIA) 27 (2020.), 133-165.

² Vladimir Stipetić, Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske* (Zagreb – Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2005.), 250.

2. O POVIJESTI OTOKA CRESA

Otok Cres je najveći hrvatski otok, smješten na sjevernom dijelu Jadranskog mora. Strateški položaj cresko-lošinjskog arhipelaga utjecao je na njegovu povijest. S obzirom na to da je tzv. jantarni put prolazio kroz Kvarnerski zaljev, luka u Osoru bila je od iznimne važnosti.³

Iako tragovi prapovijesnih gradina postoje diljem otoka, nakon rimskog osvajanja 177. g. pr. n. e. dolazi do formiranja prvih urbaniziranih naselja.⁴ Rimljani su otok nazivali *Crexa*, *Crexi*, a glavno središte je bio utvrđeni Osor (*Apsorus*) s urbanističkim značajkama rimskoga grada.⁵ U rimskom razdoblju je iskopan kanal pokraj Osora koji dijeli otoke Cres i Lošinj.⁶ Nakon propasti Zapadnorimskoga Carstva te kratkotrajne vladavine Ostrogota, uspostavljena je bizantska vlast u prvoj polovici 6. stoljeća. Mletačka Republika 1000. godine snažnije iskoračuje iz lagune čime postaje sponom istoka i zapada.⁷ Jadransko more je smatrala svojim zaljevom te se ono na kartama i brojnim povijesnim dokumentima naziva Mletačkim kulfom.⁸ Osobito je bio važan sjeverni Jadran i istarska obala, a potom kvarnerski i dalmatinski otoci. Tako je od Orseolova pohoda na istočni Jadran 1000. godine, Cres bio u mletačkoj domeni, a od tada mletački dužd nosi titulu *dux veneticorum et dalmaticorum*.⁹ Tada je dužd posjetio Osor, a nešto kasnije, 1018. prisegu Veneciji potvrđuju Osor i Beli uz tribut od 40, odnosno 15 kuninih koža godišnje.¹⁰ Borić smatra kako ne spominjanje grada Cresa pri plaćanju tributa može ukazivati na nepostojanje razvijene komune, koja će se razviti tijekom sljedećih desetljeća.¹¹ Otok je kratkotrajno priznavao hrvatsku vlast (1111. – 1126.), a potom je uslijedila prva mletačka vlast za vrijeme koje je 1130. uspostavljena Osorska kneževina (*Contea di Ossero*) koja je davana u leno mletačkim patricijskim obiteljima.¹² Godine 1358. cresko-lošinjski arhipelag ušao je u

---

³ Laris Borić, *Arhitektura i urbanizam grada Cresa od 1450. do 1610.*, magistarski rad (Zagreb: Filozofski fakultet, 2002.), 7.

⁴ Na i. mj.

⁵ Laris Borić, Jasenka Gudelj, *Uveliko i u malo: Lik i likovnost renesansnog Cresa* (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019.), 17-19.

⁶ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 7.

⁷ Charles Diehl, *Mletačka Republika* (Zagreb: TIPEX.d.o.o., 2006.), 18-40.

⁸ Na i. mj.

⁹ Gherardo Ortalli, „Petar II. Orseolo – Dux Veneticorum et Dalmaticorum“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 46 (2004.), 65-76.

¹⁰ Na i. mj.

¹¹ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 10.

¹² Na i. mj.

sastav države hrvatsko-ugarskoga kralja Ludovika I. Anžuvinca.¹³ On ga 1380. ustupa obitelji Saracen, a 1389. knezovima Gorjanskim.¹⁴ Od 1420. godine pa do kraja njezina postojanja (12. svibnja 1797.), Cres je bio u sastavu Mletačke Republike.

Nakon 1797. izmjenjuju se austrijska (1797. – 1805.) i francuska (1805. – 1814.) uprava, a 1814. otok je pripojen Austriji (do 1918.). Nakon završetka I. svjetskog rata okupirala ga je talijanska vojska. Italiji je pripao Rapallskim ugovorom iz 1920., a nakon II. svjetskoga rata pripojen je Hrvatskoj.¹⁵

Tijekom srednjeg vijeka postojale su četiri otočne općine (kòmuni): Cres, Beli, Osor i Lubenice. Ove potonje su 1484. godine pripojene Cresu.¹⁶ Grad Cres je prema S. Mitisu sredinom 15. stoljeća postao upravno središte arhipelaga.¹⁷ No, čini se da je funkciju središta preuzeo i ranije jer izvori navode Osor kao „grad mrtvac“. Kad se spominje vijeće 1441., onda se govori o creskom vijeću (*Conseio de Cherso*).¹⁸ Preuzimanjem uloge upravnog, ekonomskog te vjerskog središta arhipelaga grad Cres doživio je transformaciju. Došlo je do povećanja broja stanovnika, ali i prostornih, odnosno značajnih arhitektonskih intervencija.¹⁹

U gradu je stolovao knez – predstavnik mletačke vlasti.²⁰ Od sredine 16. stoljeća knez-kapetan (*conte e capitano*) ima upravnu i vojnu nadležnost.²¹ U službi kneza bili su kancelar, kavaljer te brojni službenici. Komunalna vlast na Cresu bila je slična onoj u dalmatinskim komunama. U vijeće su ulazili patriciji (muškarci s navršenih 18

---

¹³ Lovorka Čoralić, „U okrilju Privrede – Mletačka Republika i hrvatski Jadran“, *Povijesni prilozi* 37 (2009.), 37.

¹⁴ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 11.

¹⁵ Enver Imamović, *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća* (Mali Lošinj: Zavičajna biblioteka 1, 1987.), 29-47; Marijana Dlačić, "Razvoj naselja na otoku Cresu u razvijenom i kasnom srednjem vijeku s obzirom na značajke stanovništva – primjer crkava posvećenih sv. Antunu opatu, zaštitniku stoke i stočara", u: *Creski anali: od starine do našega doba*, svezak I., ur. Slaven Bertoša (Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.), 19-22.

¹⁶ Slaven Bertoša, „Del castello di Lubenice sull'isola di Cherso con particolare riferimento a un'investitura veneziana del 1793“, *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno* (dalje: *ATTI*), 50 (2020.), 378.

¹⁷ Silvio Mitis, *Cherso ed Ossero sotto la Serenissima* (Poreč: Stab.Tip.G. Coana & Figli, 1933.), 19.

¹⁸ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 12, bilj. 55 i 57.

¹⁹ Isto, 12.

²⁰ Silvio Mitis, „Note Storiche sull' Isola di Cherso“, *Rivista dalmatica* 1 (1899.), 25.

²¹ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 12-13.

godina), a na šest mjeseci i 12 pučana koji su bili u manjini, akoje je birala skupina od četvorice *de boni homini* koje je birao knez.²²

Izvršnu vlast imala su dva suca birana na dan sv. Izidora (2. siječanj) ili na dan sv. Petra i Pavla (29. lipanj), te dva nadzornika za zdravstvo. Njih četvorica, a povremeno i dva nadglednika fontika činili su Poglavarstvo komune.²³

Na otoku se nalazila biskupija sa sjedištem u Osoru koja je tijekom 15. st. premještena je u grad Cres. U Osoru je bio biskupski dvor, arhiv te nova katedrala čija je izgradnja započela 1463., a završena je 1498. godine. Biskupija je ukinuta 1815. i priključena Krčkoj biskupiji.²⁴

Biskupija je obuhvaćala područje otoka Cresa, Lošinja, Ilovika, Unija, Suska te Velikih i Malih Srakana.²⁵ Na otoku je bilo deset župa: Cres (Župa sv. Marije Velike), Beli (Župa sv. Antuna opata), Dragozetići (Župa sv. Fabijana i Sebastijana nm.), Lubenice (Župa sv. Marije), Martinšćica (Župa sv. Martina b.), Orlec (Župa sv. Antuna opata), Predošćica (Župa sv. Blaža m. b.), Stivan (Župa sv. Ivana Krstitelja), Valun (Župa sv. Marka Evanđeliste) i Vrana (Župa Uznesenja Blažene Djevice Marije).²⁶

Alberto Fortis u djelu o Cresu i Lošinju spominje postojanje više od stotinjak crkava i kapelica koje su većim djelom bile u ruševnom stanju. Ističe kako bi bilo bolje da napuštene kapelice koriste stranci kao prenoćište jer nema javnog smještaja. Spominje dva samostana – muški i ženski.²⁷ Zamjera veliki broj svećenika, te smatra da je stanovništvo puno predrasuda i praznovjerja.²⁸

Knjige gradskog vijeća nastale 1558. spominju postojanje bratovština kojima je presjedao *gastald* tj. *possup*: Sv. Ivan od Trga (*Santo Giovanni de Piazza*) s 95

---

²² Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 12.

²³ Isto, 13.

²⁴ Krešimir Regan i Branko Nadilo, „Crkveno graditeljstvo“, *Građevinar* 62 (2010.), 154; Lovorka Čoralić, „Iz povijesti Osorske biskupije: inventar biskupske palače iz 1742. godine“, *Radovi Zavod za hrvatsku povijest* 29 (1996.); Dorian Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije* (Mali Lošinj: Zajednica tehničke kulture Grada Malog Lošinja, Astronomsko društvo „Leo Brenner“ Mali Lošinj, 2012.), 1.

²⁵ Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije*, 1.

²⁶ Vidi: Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije*, Petar Trinajstić, *Krčka biskupija* (Rijeka: Biskupijski Ordinarijat, Zambeli, 2009.).

²⁷ Alberto Fortis, *Saggio D'osservazioi sopra l'isola di Cherso ed Ossero* (Venecija, 1771.), 41.

²⁸ Nikola Sabljak, „Kvarner: društvene opsevacije Alberta Fortisa“ *Časopis za povijest zapadne Hrvatske* XIII (2018.), 120.

članova, Sv. Izidor (*Santo Isidoro*) sa 70 članova, Sv. Marija *Inframissa* s 23 člana te Sv. Marija *de Neresi*²⁹ s 23 člana.³⁰

U gospodarskom smislu, otok Cres bio je vezan uz stočarstvo (ovce, koze), poljoprivredu (maslina, vinova loza) te ribarstvo. Za stanovnike grada to su, unatoč snažnoj urbanizaciji gradskoga prostora krajem srednjeg i početkom ranog novog vijeka, bile osnovne gospodarske djelatnosti. Tijekom 16. stoljeća povećava se iskorištavanje bogatog šumskog potencijala (izvoz za mletački Arsenal), naročito na sjeveru otoka (Tramontana).³¹ Mletačka vlast nastojala je ograničiti pravo na šume i drvenu građu propisima: 1451. odluka o besplatnoj sječi i transportu drva za potrebe Arsenala, 1457. odluka o zabrani sječe šume radi prenamjene, tj. sadnje druge kulture. Sva stabla hrasta su bila vlasništvo Republike sv. Marka te su služila za izgradnju brodova.³²

O razmjerima otočnog gospodarstva u 16. stoljeću svjedoči vizitacija mletačkog sindika G. B. Giustiniana koji spominje "oko 120 000 glava ovaca i koza, te mnogo goveda, konja i magaraca."³³ Od ovčje vune radila se posebna gruba vunena tkanina poznata kao *rassa* koja je bila važan izvozni proizvod.³⁴ Stočarstvo je najvažnija otočna gospodarska djelatnost što je vidljivo iz Statuta (1441.) ali i odluka Gradskoga vijeća (stroge kazne za kradljivce stoke, 1509. naoružavanje broda koji štiti od krađa).³⁵

Razvoju grada i gospodarstva pridonosi osnivanje, gradnja fontika za žitarice (1483.) i ulje (1551.).³⁶ Tijekom 16. stoljeća dogodio se graditeljski procvat – pučke kuće ozidane lomljencem, jednokatnice, dvokatnice, trokatnice s vanjskim stubištem.³⁷

---

²⁹ *Santa Maria di Neresi (Madonna di Neresi)* stari je srednjovjekovni naziv za crkvu *Santa Maria della Salute*, današnja Majka Božja od Zdravlja. O tome vidjeti: Matteo Fillini – Luigi Tomaz, *Le chiese minori di Cherso*, (Padova: Conselve, 1988.), 36. i XXIX.

³⁰ Mitis, *Note Storiche sull' Isola di Cherso*, 18, Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 17/18.

³¹ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 14.

³² Nikola Stražičić, *Otok Cres: prilog poznavanju geografije naših otoka* (Mali Lošinj: Otočki ljetopis Cres – Lošinj 4, Samoupravna interesna zajednica kulture Cres, 1981.), 143.; Usp. Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 14.

³³ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 13. Usp. Josip Vlahović, *Le comunità di Cherso e Ossero*, (Rijeka: Tipografija, 1968.), 84.

³⁴ Nikola Stražičić, *Otok Cres*, 16. Usp. Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 14-15.

³⁵ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 13-14.

³⁶ Stražičić, *Otok Cres*, 142.

³⁷ Marijan Bradanović, „Prilog poznavanju stambenog graditeljstva 15. i 16. stoljeća na sjevernom Jadranu“, *Peristil*, 46 (2003.), 77.

Grade se kuće plemićkih obitelji *Petris*, *Drasa*, *Moise*, *Rodinis* koje se zbog pravilnih linija i dimenzija ističu u zbijenoj komunalnoj arhitekturi.³⁸

Zbog opasnosti od napada, početkom 16. stoljeća (1509.) započinje gradnja obrambenog bedema uz luku i *burgus* sjeverozapadno od Mandrača.³⁹ *Burgus* se nalazio van gradskih zidina, nadomak luke. Prostor grada se širi na prigradsko naselje Varozinu koje opasano zidinama čini novi gradski prostor. Prema Skoku ono je ishodište hrvatskog etnosa zbog toponima Varoš, Varozina, *burgus*.⁴⁰ Gradile su se jednostanične kuće s tri ili četiri kata sa šljunkom uz upotrebu žbuke. Tako građeni stambeni objekti činili su gustu isprepletenu mrežu gradskih komunikacija – Rialto.⁴¹ Zidine su se protezale južno i istočno od pravaca ranijih obrambenih fortifikacija: ulicom Alberta Fortisa do srednjovjekovnih vrata i kule sv. Martina, istočno uz današnju ulicu Zagrad.⁴² Mjesto nedakašnjih gradskih zidina moguće je pratiti preko toponima u imenima današnjih ulica – Klančić Rov, Zagrad, Cons.⁴³ Također na isti način možemo pratiti kontinuitet hrvatskog etnosa: Zagrad, Varozina, Cons, Prekriž, Drevenik, Veli Dvor, Racica, Kovačina i Križice.⁴⁴ Grad je bio okružen s četiri kule – dvije na kopnu, dvije na moru. Na kopnu kula je bila na sjeverozapadu i jugoistoku, dok su one na moru bile na istočnoj i zapadnoj strani luke. U grad je bilo moguće ući na četiri gradska vrata – *Porta Marcella*, *Porta Bragadina*, *Porta San Nicoló* te gradska vrata sa satom. Vrata sv. Nikole danas više ne postoje. Nalazila su se na zapadnom dijelu, blizu ulaza za *burgus*, tj. varoš.⁴⁵

Tijekom 16. stoljeća dovršena je profilacija plemićkih obitelji: *Adrario*, *Bochina*, *Colombis*, *Dragognia*, *Donatis*, *Lion*, *Moise*, *Petris*, *Zutinis*, *Zambeli*.⁴⁶ Neke obitelji su potomci osorske vlastele (*Drasa*) dok su se druge doselile (*Moise* iz Senja). Ipak, najstariji vuku korijene od srednjovjekovne vlastele.⁴⁷ Njihova ekonomska moć

---

³⁸ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 24.

³⁹ Laris Borić, „Fortifikacija grada Cresa u 16. stoljeću“, *Ars adriatica*, 1 (2001.), 133-134. Usp. Vlahović, *Le comunità di Cherso e Ossero*, 18.

⁴⁰ Petar Skok, *Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima I.*, (Zagreb: Jadranski institut JAZU, 1950.), 33-36.

⁴¹ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 22.

⁴² Borić, Fortifikacija grada Cresa u 16. stoljeću, 133-134.

⁴³ Isto, 134.

⁴⁴ Skok, *Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima*, 45.

⁴⁵ Borić, Fortifikacija grada Cresa u 16. stoljeću, 135.

⁴⁶ Jasminka Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja* (Creski muzej: Cres, Zagreb, 2023.), 84.

⁴⁷ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 15.

temeljila se na eksploataciji šumskih površina i pašnjaka.⁴⁸ Postojala je mogućnost kupnje statusa plemića za petsto dukata uz pristanak četiri petine plemića. Ovu mogućnost su 1520. iskoristile obitelji *Gapich/Gapić* te *Zutinis*.⁴⁹

Među najvažnijim creskim plemićima svakako su bili *Petrisi*, poznati preko filozofa Frana Petrića (1529. – 1597.). Franin predak je prema Lemessiju *Stefanello Petris* – rodonačelnik obitelji koji je podrijetlom bio iz Bosne. Dio obitelji se smjestio u Osoru.⁵⁰ Alberto Fortis navodi kako su *Petrisi* 1242. došli na otok u pratnji hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV. pri njegovu bijegu pred Tatarima.⁵¹ *Stefanello Petris* je kupio brojne pašnjake te je uspješnom ženidbenom politikom postao jedan od utjecajnijih ljudi na otoku.⁵² Primjerice, njegova se kćer *Antonija*, 1438. vjenčala s *Andreom Moiseom*.⁵³ *Stefanello* umire 1505. te ostavlja sredstva kako bi se obnovila crkva sv. Duha u kojoj je pokopan.⁵⁴ Obitelj je posjedovala kapelicu u župnoj crkvi sv. Marije Snježne koja se nalazila u lijevoj apsidi te kapelicu u crkvi franjevačkog samostana.⁵⁵ Iz obitelji *Petris* je bio i jedan od četiri pionira hrvatske kompozicije *Andrea Petris* čiji su se madrigali tiskali u Veneciji 1550.⁵⁶ Braća *Nicolò* i *Stefano Petris* su za zasluge u ratu protiv Osmanlija i Uskoka 1619. primili priznanje Reda vitezova sv. Marka.⁵⁷ O uspjehu i moći obitelji dovoljno govori njihov godišnji prihod koji je bio veći nego prihod koji je ostvarivala creska komuna.⁵⁸

Obitelj *Drasa* je starija plemićka obitelji iz Osora. Preselili su u Cres kada je Osor počeo gubiti značaj. Selidbom nisu odmah postali cresko plemstvo.⁵⁹ *Colone Drasa* je u mjestu Nerezine dao sagraditi kuću s kulom, a 1505. samostan. Njegov sin *Francesco* je bio zapovjednik galije sv. Nikole koja je 1571. sudjelovala u Lepantskoj

---

⁴⁸ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 13.

⁴⁹ Stefano Petris, *Spoglio dei libri consigli della Città di Cherso vol I.* (Kopar, 1892.), LXXII.

⁵⁰ Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja*, 106.

⁵¹ Na i. mj.

⁵² Nicolò Lemessi, *Note geografiche storiche artistiche Vol III.* (Roma, 1979.), 3. Usp. Borić, „Arhitektura u urbanizam“, 16.

⁵³ Lemessi, *Note geografiche storiche*, 79.

⁵⁴ Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja*, 106

⁵⁵ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 16., Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja*, 106.

⁵⁶ Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja*, 107.

⁵⁷ Isto, 118.

⁵⁸ Isto, 107.

⁵⁹ Isto, 97.

bitci.⁶⁰ Nakon bitke došlo je do nesuglasica s gradskim vlastima pa dio obitelji seli u Zadar.⁶¹

Colombisi su creska plemićka obitelj koja korijene vuče iz hrvatsko-ugarskog Kraljevstva. Obavljali su važne službe u komuni. Najstariji pisani spomen obitelji potječe iz 1340. kada se spominje *Biaggio Golubich* koji se od tada (1341.) potpisuje kao *Colombis*.⁶² *Biasio Colombis* je proširenjem oporuke svoje supruge *Ursule* osnovao samostan u Martinšćici te darovao samostane na Bijaru i Porozini. Osnovao je crkvu sv. Uršule u blizini creske komune.⁶³

Plemićka obitelj *Moise* (*Moisevich, Moyse, Moisis, Moysis*) podrijetlom je iz Senja. Na otok su doselili između 14. i 15. stoljeća, a sredinom 17. stoljeća (1653.) su primljeni u osorsko plemstvo.⁶⁴ *Andrea Moyse* 1438. ženi *Antoniju* kćer *Stefanella Petrisa*. Imali su posjede diljem otoka.

O broju stanovnika za vrijeme Mletačke Republike nema mnogo izvora. Sredinom 16. stoljeća prema Boriću je u gradu Cresu bilo 2.000 stanovnika.⁶⁵ Talijanski putopisac Alberto Fortis u djelu *Saggio d'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Ossero* nastalom u 18. stoljeću donosi zapažanja za vrijeme putovanja po Cresu i Osoru. Navodi brojnost ruševina koje ukazuju na nekadašnje brojno stanovništvo (5.000 ljudi). U njegovo vrijeme je na otoku bilo između osam do devet tisuća ljudi⁶⁶, dok je u gradu zabilježeno oko 3.000 ljudi.⁶⁷

Osorski biskup Giovanni de Rossi (*de Rubeis*) podrijetlom s Cipra zapisao je (1657.) da na području biskupije bez Cresa i Osora živi 5.000 ljudi. Spominje 17 župnih i kapelanskih crkava.⁶⁸ Šezdesetak svećenika i stotinjak klerika, osam redovnica u

---

⁶⁰ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 16.; Slaven Bertoša, „Krčka i creska galija u Lepantskoj bitki 1571.: usporedba poznatih podataka“, *Acta Histriae*, letnik 29, številka 3 (2021.) – v čast Darji Mihelič / in onore di Darja Mihelič / in honour of Darja Mihelič, 653-668.

⁶¹ Ćus Rukonić, *Grboslovna baština cresko-lošinjskog otočja*, 97.

⁶² Isto, 91.

⁶³ Isto, 92.

⁶⁴ Isto, 105.

⁶⁵ Borić, *Arhitektura i urbanizam*, 12.

⁶⁶ Fortis, *Saggio D'osservazioni sopra l'isola di Cherso ed Ossero*, 45.

⁶⁷ Isto, 41.

⁶⁸ Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije*, 100.

Osoru i 34 u Cresu.⁶⁹ Osorski biskup Simone Gaudentio u izvješću o biskupiji (1675.) navodi kako u Osoru ima 150 ljudi, u Cresu 3.000, dok biskupija broji 8.000 ljudi.⁷⁰

S obzirom na podatke iz matičnih knjiga krštenih župe Cres i pretpostavljene stope nataliteta u vrijeme prije demografske tranzicije⁷¹, u župi je koncem 16. stoljeća moglo biti između 1.800 i 2.200 žitelja, a krajem 17. stoljeća između 2.000 i 2.500 (Tablica 1.).

Tablica 1. Pretpostavljeni broj stanovnika u Župi Cres

	Prosječan godišnji broj krštenih	Broj stanovnika uz stopu nataliteta 35‰	Broj stanovnika uz stopu nataliteta 40‰	Broj stanovnika uz stopu nataliteta 45‰
1571. – 1575.	100	2.857	2.500	2.222
1595. – 1599.	82,6	2.360	2.065	1.836
1625. – 1629.	71,4	2.040	1.785	1.587
1645. – 1649.	78,2	2.334	1.955	1.738
1665. – 1669.	95,2	2.720	2.380	2.116
1695. – 1699.	88,2	2.520	2.205	1.960

Tablica 2. Broj stanovnika prema izvorima, autorima

Godina	Izvor	Cres	Otok Cres	Osorska biskupija
Sredina 16. st.	Silvio Mitis ⁷²	2.000		
1657.	biskup Giovanni De Rossi			5.000 (bez Cresa i Osora)
1675.	biskup Simon Gaudentio	3.000		8.000
1741.	Alberto Fortis	3.000	8.000/9.000	

⁶⁹ Slavko Kovačić, „Vjerske, društvene i privredne prilike na otocima Cresu i Lošinj u prema izvještajima o stanju Osorske biskupije (1589. – 1805.)“, u: *Između povijesti i teologije, Zbornik radova u čast fra Atanazija Matanića*, ur: Josip Sopta (Zadar – Krk, 2002.), 326-331.

⁷⁰ Isto, 105.

⁷¹ Vidi više: Stipetić, Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, 51.

⁷² Silvio Mitis, *Il governo della repubblica veneta nell'isola di Cherso: memorie e documenti* (Maddaloni, Salafia, 1893.), 60.

3. IZVORI

3.1. Matične knjige

Katolička Crkva je vrlo rano prepoznala potrebu bilježenja vjernika. No trebat će proći još vremena prije jasnijih uputa i smjernica kako bilježiti krštene, vjenčanje i umrle.⁷³ Početak vođenja matičnih knjiga na europskom kontinentu pripisuje se župniku male francuske župe Giury koji je od 1334. do 1348. bilježio pristojbe plaćene za sprovode.⁷⁴ Najstarija matična knjiga krštenih nastala je također u Francuskoj, u Bretagni u župi Ille – et – Villaine, a datirana je s 1451.⁷⁵ Tijekom 16. st. diljem Europe počinju se voditi matične knjige (krštenih i vjenčanih), a praksa vođenja će se kao obavezna ustaliti nakon Tridentskog koncila (1545. – 1563.). Početkom 17. st. (1614.) uvodi se obavezno vođenje matičnih knjiga umrlih. Nakon Francuske revolucije (1789.) vođenje matičnih knjiga prelazi u ruke svjetovne vlasti.⁷⁶

Na području Hrvatske najstarija matična knjiga krštenih jest umaška koja započinje 1483. godinom. Među najstarijim knjigama su i one za Hvar (1516.), Pupnat (1517.), Pazin (1536.), Labin (1538.), Zadar (1560.), Rijeku (1564.), Trogir i Rab (1569.).⁷⁷

3.2. Matične knjige Župe Cres

Vođenje matičnih knjiga krštenih u Župi Cres vjerojatno je započelo i prije najstarije poznate matične knjige (1571. – 1596.) koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci. No, podatak ne možemo sa sigurnošću potvrditi. Knjige su pisane mletačkim jezikom. Za razdoblje do 1700. sačuvano je pet matičnih knjiga krštenih.

Matična knjiga krštenih creske župe (1571. – 1596.) sadrži 1.682 upisa, dok MKK (1571. – 1610.) sadrži iste upise, te još 125 dodatnih upisa. U matičnoj knjizi krštenih (1637. – 1673.) počinje se intenzivnije bilježiti smrtnost novorođenčeta znakom križa. Ranije matične knjige krštenih donose tek sporadične i rijetke zapise o smrtnosti novorođenčeta.

---

⁷³ Slaven Bertoša, „Matične knjige kao vrelo demografske, etničke, društvene i gospodarske povijesti Pule (1613.-1815.)“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1/33 (2001.), 175-180.

⁷⁴ Stipetić i Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, 28.

⁷⁵ Na istom mjestu.

⁷⁶ Stipetić i Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske*, 28; Bertoša, „Matične knjige“, 175-180.

⁷⁷ Vesna Čučić, „Dubrovačke matične knjige – dragocjen izvor za povijesna istraživanja“, *Arhivski vjesnik* 48 (2005), br. 1, 45-54.

Creske matične knjige krštenih sadrže podatke o krštenicima, njihovim roditeljima i kumovima, ali i o zanimanjima roditelja, kumova, njihovom mjestu boravka, bračnom statusu, imenu svećenika, primalji koja je prisustvovala porodu i u hitnoći krstila dijete.

Upisi započinju datumom koji se nalazi pri vrhu, a tekst upisa sadrži najprije ime svećenika koji je krstio, zatim ime (ili više imena) krštenika, imena roditelja (ne uvijek), njihov bračni status, imena njihovih očeva, mjesto prebivališta i zanimanje. Posljednji dio upisa čine imena kumova koju su većinom određeni svojim zanimanjem, mjestom dolaska, ili imenom oca ili supruge ako se radi o ženama.

Primjer upisa krštenja iz matične knjige krštenih (1611. – 1637.)

A di 3 Settembre 1615.

Io Presbiter Antonio Petris battezzai Piero fig(lio)lo di Fran(ces)co Rumbecich et di sua moglie Micha. Compare m(isser) Fran(ces)co fig(lio)lo di m(isser) Ger(onimo) Profici. Coma(d)re Ant(oni)a Coracina moglie di m(isser) Andrea dalle Salle, Venetiano.⁷⁸

Najstarija matična knjiga vjenčanih Župe Cres čuva se u Državnom arhivu u Rijeci, a odnosi se na vjenčanja od 1583. do 1651. godine. Sljedeća sačuvana knjiga započinje istom godinom (1651.) a u njoj su zabilježena vjenčanja do 1711. godine. Prvi upisi u prvoj knjizi su jednostavni, donose ime svećenika, ime budućih supružnika, njihovih očeva, te imena svjedoka. Upisi druge knjige vjenčanih su bogatiji podacima kao što su dopuštenja župnika o sklapanju braka, broju izvršenih napovijedi, mjestu sklapanja braka, odnosu srodstva među ženicama, blagoslovu bračne zajednice... Nakon druge polovice 17. stoljeća u matične knjige vjenčanih uvode se mnoge dodatne informacije koje omogućavaju brojna istraživanja vezana za vjenčanja. Jezik kojim su se pisale je mletački, no ponekad se koristio i latinski jezik.

Usporedimo li najstariju cresku knjigu vjenčanih s boljunskom, koja se odnosi na gotovo isto razdoblje uviđamo da knjiga vjenčanja boljunske župe donosi podatke o datumu, imenu svećenika, imenima ženika, imenima njihovih roditelja (očevi i majke), imenima i provenijenciji svjedoka ako nisu iz Boljuna, te se uz mladu navodi ime pokojnog muža ako se radi o ponovnom ulasku u bračnu zajednicu. Od 1608.

---

⁷⁸ HR-DARI 275, *Matična knjiga krštenih Župe Cres (1611. – 1637.)*, fol. 32.

primjetno je uvođenje novih informacija – mjesto sklapanja braka, zanimanje svjedoka te činjenica da su svjedoci pretežito bili dvije osobe muškog spola.⁷⁹ Ne navode se godine ženika.⁸⁰

Primjer upisa vjenčanja iz matične knjige vjenčanih Cresa (1583. – 1651.)

Adi 11 Luglio 1617.

Io presbiter Andrea Cirpo congionsi in matrimonio per verba de p(re)senti Franica fiola di Francesco Damiagnevich in Francesco Bunicich. Testimonij il sig(nor) Santo Drasa et il mistro Zuane Cragleto.⁸¹

Primjer upisa vjenčanja iz matične knjige vjenčanih (1651. – 1711.)

Adi 16 Ottobre 1675.

Essendo state fatte le tre solite annunciationi nei tre giorni festivi inter missarum huius Ecclesiae Collegiatae Chersii solemnna e non scuopertosi impedimento alcuno: onde lo D(on) Ant(oni)o Maricich con licenza delli Illustri Vic(ario) et Pio(vano) della medesima ho interogato Gregorio figl(io)lo di Zorzi Scalamera da Moschienze et Franc(esc)a figl(iol)a di Agostin Malagigi di q(ue)sta Città, et havuto il loro scambievol consenso gli ho solenemente per verba de pr(esen)ti congionito in matrimonio nella Chiesa di S(anta) Cattarina al prato fuori della Città dove anco hebbero inter Missarum solemnna la benedittione Matrimoniale. P(rese)nti Illustrissimo sig(nor) Dotor Gierolamo Ferricioli quandom sig(nor) Gia(com)o et il sig(nor) Giac(om)o Collombis di sig(nor) Zorzi con molti altri testimonii.⁸²

Matične knjige umrlih u Župi Cres vode se od 1584. Do početka 18. stoljeća nastalo je devet knjiga umrlih. Iako na naslovnoj stranici često stoji naslov *Liber mortuorum*, sadržajem to nisu klasične matične knjige umrlih već knjige troškova uz pomoć kojih su svećenici i ostalo crkveno osoblje pratilo plaćanje usluga pokapanja. To potvrđuje i činjenica da je prilikom biskupske vizitacije 1661. biskup upozorio župnika kako u knjige umrlih treba upisivati sve pokojnike, a ne samo one čiji je pogreb plaćen. U početku upisi su kratki te donose samo kratke podatke o pokojniku (ime, pridjevak, ime oca ili supruga, zanimanje).

⁷⁹ Dražen Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna – glagoljski zapisi od 1576. do 1640.* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2011.), 25.

⁸⁰ Isto, 26.

⁸¹ HR-DARI 275, *Matična knjiga vjenčanih (1583. – 1651.)*, fol. 62.

⁸² HR-DARI 275, *Matična knjiga vjenčanih (1651. – 1711.)*, fol. 65.

Matične knjige umrlih sadrže podatke o imenu i dobi pokojnika, mjestu ukopa, primljenim sakramentima, načinu plaćanja pogreba, besplatnim ukopima, dodatnim uslugama kao što su zvonjenje i paljenje svijeća, čitanju psalama i sl. Knjige umrlih većinom su pisane na latinskom jeziku, osim kad je riječ o plaćanju pogreba ili zalaganju predmeta u svrhu plaćanja. Onda je korišten mletački jezik.

Među analiziranim matičnim knjigama umrlih, samo je ona za razdoblje od 1650. do 1702. „prava“ matična knjiga umrlih u kojoj su zabilježeni uobičajeni podaci o umrlima (ime i prezime umrlog, ime oca i sl.). Od sredine 17. stoljeća u knjige se bilježilo više podataka o umrloj osobi.

U najstarije creske matice umrlih upisan je velik broj crkvenog osoblja prisutnog na pogrebu. Navedeni su po dužnostima/ulogama koje su obavljali – župnici, *clerici*, *mansionarii*, *sacristani* ...

Matična knjiga umrlih za 1612. ne navodi niti jedan upis. Prethodna matična knjiga umrlih obuhvaća razdoblje od 1597. do 1611., dok sljedeća započinje 1613., a završava s 1623.

Matična knjiga umrlih 1649. – 1664. sadrži popis časnih sestara koje su pokopane na groblju samostana sv. Petra od 1653. do 1664.

Najstarija rovinjska matična knjiga umrlih⁸³ vrlo je slična creskima. Vođena je kao evidencija o prihodima od pogreba. Za razliku od creskih matičnih knjiga u njoj nisu navedeni klerici prisutni na pogrebu.

---

⁸³ Riječ je o matičnoj knjizi umrlih (1553. – 1601.) koja se čuva u Državnom arhivu u Pazinu.

Tablica 3. Korištene creske matične knjige⁸⁴

Vrsta MK	Naslov iz izvornika	Razdoblje
MKK	<i>Liber Baptizatorum Tomus 1, ab Anno 1572 - 1596</i>	1571. – 1596.
MKK	<i>Liber Baptizatorum Tomus 2, ab Anno 1571 - 1610</i>	1571. – 1610.
MKK	<i>Liber Baptizatorum Tomus 3, ab Anno 1611 - 1637</i>	1611. – 1637.
MKK	<i>Liber Baptizatorum Tomus 4, ab Anno 1637 - 1673</i>	1637. – 1673.
MKK	<i>Liber Baptizatorum Tomus 5, ab Anno 1673 - 1700</i>	1673. – 1700.
MKV	<i>Libro de Matrimonij 1583 fino 1651 n.1</i>	1583. – 1651.
MKV	<i>Libro de Matrimonij 1651 fino 1711, n 2</i>	1651. – 1711.
MKU	<i>Liber mortuorum 1584, n. 1</i>	1584. – 1597.
MKU	<i>Liber mortuorum, n. 2 (Liber defunctorum 1597 – 1612)</i>	1597. – 1611.
MKU	<i>Liber mortuorum 1613, n. 3 / Liber defunctorum ab 3/2/1613 – settembre 1623</i>	1613. – 1623.
MKU	<i>Liber mortuorum 1623, n. 4</i>	1623. – 1636.
MKU	<i>Mort. 1636</i>	1636. – 1649.
MKU	<i>Defunctorum 1649, n. IV</i>	1649. – 1664.
MKU	<i>Liber mortuorum parvuli n. 1</i>	1650. – 1702.
MKU	bez naslova	1655. - 1687.
MKU	<i>5 M</i>	1693. – 1713.

⁸⁴ Navedene matične knjige pohranjene u Državnome arhivu u Rijeci, a dostupne su u digitalnom obliku na mrežnoj stranici www.familysearch.org.

4. KRŠTENJA

4.1. Broj krštenih

U promatranom razdoblju matične knjige krštenih Župe Cres bilježe 10.701 krštenje. Kršteno je 5.404 (50,50%) sinova i 5.295 (49,48%) kćeri, dok u dva upisa nema oznake spola (0,02%). Prosječno se godišnje krstilo 83 djece. No, s obzirom na to da je promatrano razdoblje dugo i dolazi do povećanja broja stanovnika, navedeni godišnji prosjek nije bio konstantan. Uočeno je kako nema dužih razdoblja koji bilježe nizak broj krštenja. Alberto Fortis navodi kako grad Cres mehaničkim priljevom stanovništva bilježi porast broja stanovnika usprkos depopulacijskim trendovima. Dolaze doseljenici pretežito hrvatskog etnosa čije naseljavanje kompenzira visoke stope mortaliteta.⁸⁵ Najstarije razdoblje (1571. – 1579.) ima najmanji prosječan broj krštenih – 55. Zatim slijede godine u kojima dolazi do porasta broja krštenih. (Tablica 9.)

Tablica 4. Prosječan broj krštenih po razdobljima

Razdoblje	Prosječan broj krštenih
1571. – 1579.	55
1580. – 1589.	74.7
1590. – 1599.	82.2
1600. – 1609.	85.8
1610. – 1619.	78.3
1620. – 1629.	69.3
1630. – 1639.	83.1
1640. – 1649.	91.6
1650. – 1659.	82.9
1660. – 1669.	90.9
1670. – 1679.	97.8
1680. – 1689.	92.5
1690. – 1699.	91.3

Za usporedbu, u Rovinju je od 1564. do 1640. kršteno 6.966 djece, odnosno 90,4 krštenja godišnje.⁸⁶ Istraživanje za druge župe, primjerice istarske i dalmatinske

⁸⁵ Nikolina Sabljak, „Kvarner: društvene opsevacije Alberta Fortisa“, *Časopis za povijest zapadne Hrvatske* XII (2018.), 121.

⁸⁶ Marija Mogorović Crljenko - Danijela Doblanović, „Stanovništvo Rovinja prema najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih (1564. – 1640.)“ *Povijesni prilozi* 49 (2015.), 249.

pokazuju da je svojevrsno pravilo bilo da se rađa više dječaka. Podatci iz matičnih knjiga krštenih župe Lindar za razdoblje od 1592. do 1648. pokazuju kako je kršteno 1.004 djece, od čega 514 sinova (51,2%), i 490 kćeri (48,8%).⁸⁷ Župa Boljun u razdoblju od 1598. do 1636. bilježi krštenje 792 djece od čega 418 muškog (53%) i 367 ženskog spola (46%).⁸⁸

Župa Dobrinj na otoku Krku prosječno je bilježila (1667. – 1723.) rođenje tridesetak djece tijekom godine. Radilo se više dječaka (54%) nego djevojčica (44%).⁸⁹

U Lovranu je u razdoblju od 1573. do 1666. bilo 114 novorođenih od čega 51 sinova (44%) i 58 kćeri (50%) te pet krštenja bez oznake spola djeteta (6%).⁹⁰

U dalmatinskim župama Muć i Ogorje je u od 1679. do 1685. kršteno više dječaka nego djevojčica (152 ili 54% prema 129 ili 46%).⁹¹

Neki upisi u creskim matičnim knjigama krštenih ispred imaju oznaku – zaokruženog križa koji upućuje da je novorođenče nedugo nakon krštenja umrlo. Nije naveden datum smrti te nije poznato o kojem se vremenskom razdoblju radi. Takvih upisa je 740 ili 6,91% od ukupnog broja krštenika. S obzirom na udio novorođenčadi i dojenčadi među umrlima koji je bio izuzetno visok⁹², vjerojatno je riječ o onima koji su umrli svega par dana nakon krštenja. Krivošić napominje da matične knjige ne donose upise o mrtvorodenoj djeci, te da novorođenčad najviše umire tijekom prvih 28 dana života, a najveći broj umrle djece čine ona koja su umrla ne navršivši šestu godinu života.⁹³

---

⁸⁷ Danijela Dobljanović „Crtice o stanovništvu Lindara na kraju 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća“, *Vjesnik Istarskog arhiva* 20 (2013.), 27.

⁸⁸ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 663.

⁸⁹ Arijana Kolak, Vladimir Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. - 1723.) župe Dobrinj na otoku Krku kao izvor za proučavanje nekih aspekata demografske povijesti“, *Povijesni prilozi* 24 (2003.), 172-179.

⁹⁰ Anđela Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih uvrštenoj u Kvadernu kapitula lovranskog“, *Zbornik Lovranščine* 3 (2014.), 142.

⁹¹ Nataša Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična knjiga dijela Dalmatinske zagore 1679. – 1710. i njezini antroponimi“, *Čakavska rič XVI* (1988.), 2, 71-73.

⁹² Vidi: Danijela Dobljanović, *Žrvanj života* (Zagreb: Srednja Europa, 2017.), 41-43.

⁹³ Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju“, *Arhivski vjesnik* 31 (1988.), 32: 16.

Tablica 5. Godišnji raspored krštenja

Godina	M	Ž	Nepoznato	Ukupno
1571.	7	10		17
1572.	20	17		37
1573.	19	22		41
1574.	35	34		69
1575.	31	19		50
1576.	47	31		74
1577.	38	39		77
1578.	34	36		70
1579.	31	29		60
1580.	28	27		55
1581.	29	12		41
1582.	37	25		62
1583.	47	42		89
1584.	36	25		61
1585.	52	48		100
1586.	39	49		88
1587.	50	46		96
1588.	43	37		80
1589.	40	34		74
1590.	50	44		94
1591.	43	32		75
1592.	54	29		83
1593.	26	44		70
1594.	41	45		86
1595.	40	45		85
1596.	43	41		84
1597.	38	39		77
1598.	46	35		81
1599.	53	34		87
1600.	37	42		79
1601.	61	49		110
1602.	58	46		104
1603.	41	37		78

1604.	41	38		79
1605.	49	46		95
1606.	37	39		76
1607.	30	33		63
1608.	44	43		87
1609.	39	46		85
1610.	44	38		82
1611.	31	30		61
1612.	49	40		89
1613.	37	45		82
1614.	40	38		78
1615.	42	46		88
1616.	42	35		77
1617.	38	35		73
1618.	38	35		73
1619.	35	45		80
1620.	44	40		84
1621.	45	29		74
1622.	31	37		68
1623.	19	17		36
1624.	37	37		74
1625.	25	43		68
1626.	23	26		49
1627.	38	39		77
1628.	47	36		83
1629.	38	42		80
1630.	22	26		46
1631.	30	35		65
1632.	45	44		89
1633.	38	33		71
1634.	47	45		92
1635.	36	46		82
1636.	46	40		86
1637.	41	46		87
1638.	54	59		113

1639.	44	56		100
1640.	42	51		93
1641.	58	58		116
1642.	53	53		106
1643.	55	54		109
1644.	42	59		101
1645.	44	52		96
1646.	43	31		74
1647.	31	40		71
1648.	44	41		85
1649.	37	28		65
1650.	35	47		82
1651.	40	41		81
1652.	46	28		74
1653.	48	42		90
1654.	48	28		76
1655.	44	42		86
1656.	46	47		93
1657.	44	30		74
1658.	31	38		69
1659.	56	48		104
1660.	38	46		84
1661.	43	42		85
1662.	38	54		92
1663.	45	42		87
1664.	27	58		85
1665.	38	53		91
1666.	43	42		85
1667.	49	37		86
1668.	59	51	1	111
1669.	57	46		103
1670.	54	45		99
1671.	46	46		92
1672.	40	56		96
1673.	43	43	1	87

1674.	52	55		107
1675.	50	58		108
1676.	40	46		86
1677.	36	45		81
1678.	65	61		126
1679.	49	47		96
1680.	39	49		88
1681.	53	44		97
1682.	60	50		110
1683.	47	49		96
1684.	43	50		93
1685.	49	43		92
1686.	44	42		86
1687.	36	33		69
1688.	41	52		93
1689.	41	60		101
1690.	51	44		95
1691.	49	45		94
1692.	52	56		108
1693.	50	46		96
1694.	45	35		80
1695.	35	40		75
1696.	53	47		100
1697.	50	39		89
1698.	42	38		80
1699.	45	50		97
UKUPNO	5.404	5.295	2	10.701

4.2. Datum rođenja – odnos rođenja i krštenja

Matične knjige krštenih creske župe podatak o datumu rođenja počinju sadržavati tek kasnih 50-ih, odnosno 60-ih godina 17. stoljeća. Važno je napomenuti kako nisu sva djeca krštena na dan rođenja. Praksa je naime pokazala da su se djeca krstila dan ili ponekad dva dana nakon rođenja.⁹⁴ Neki autori smatraju kako nije moguće ustvrditi koliko je doista vremena prošlo od rođenja do krštenja.⁹⁵

Za 789 (7,37%) krštenja je moguće odrediti datum rođenja. Analizom je uočeno da je najviše djece kršteno do četvrtog dana života. (Tablica 5.)

Rjeđe su se krštenja odvijala nakon što je prošlo tjedan (1,39%) ili više dana od rođenja. Takva praksa je svojstvena tzv. *ancien regimeu* u kojem je postojala velika bojazan da će dijete umrijeti nekršteno. Zato su primalje imale dozvolu krstiti u hitnoći.⁹⁶

Rijetko (56 upisa ili 0,52%) je u matičnim knjigama krštenih navedeno vrijeme rođenja: jutro (*mattina*) kod 30 upisa (53,57%), dan (*giorno*) kod 2 (3,51%), večer (*sera*) kod 6 (10,71%) i noć (*notte*) kod 18 upisa (32,14%).

Tablica 6. Dob djeteta u trenutku krštenja

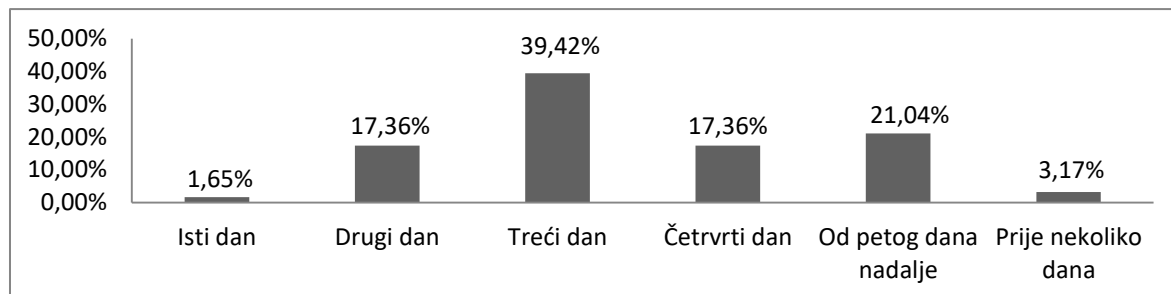
Broj dana od rođenja do krštenja	Broj upisa	%
Isti dan	13	1,65%
Drugi dan	137	17,36%
Treći dan	311	39,42%
Četvrti dan	137	17,36%
Peti dan	51	6,46%
Od 6. do 8. dana	57	7,26%
Od 9. do 14. dana	20	2,53%
Od 15. do 30. dana	18	2,28%
Nakon više od mjesec dana	19	2,41%
Prije nekoliko dana	25	3,17%

⁹⁴ Danijela Doblanić, „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetičenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi* 43 (2012.), 219.

⁹⁶ Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII do početka XIX. stoljeća* (Pazin: Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.), 34-35., Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju“, 16.

Ukupno	788	100%
---------------	------------	-------------

Grafikon 1. Starost djeteta na krštenju

4.3. Sezonski raspored krštenja

Većina djece (90%) krštena je unutar tjedan dana od krštenja, te se sezonski raspored krštenja većinski poklapa se sa sezonskim rasporedom rođenja, što omogućuje rekonstrukciju sezonskog rasporeda začeca.

Na ritam začeca utjecalo je više čimbenika među kojima je su najznačajniji oni vezani uz gospodarsku djelatnost. Drugi su vezani uz crkvene zabrane ili razdoblja godine u kojima se proklamirala apstinencija od tjelesnih užitaka. Religijska pravila su imala veoma veliki utjecaj na ponašanje stanovništva na otoku. Kroz religiju se ljude nastojalo podučiti kako svojim ponašanjem kroz ovozemaljski život mogu osigurati vječno spasenje, a ono se nastojalo postići odricanjima od užitaka (hrana, seksualni užici i sl.), te vođenjem moralnog i savjesnog života. Tako su se u razdoblju korizme i došašća te nedjeljom supružnici trebali suzdržavati od tjelesnih odnosa.⁹⁷ Novija istraživanja pokazuju kako vremenske prilike, osim na gospodarske djelatnosti utječu i na prokreaciju: visoke temperature i dnevna svjetlost utječu na stvaranje melatonina kod oba spola, a taj hormon ima značajan utjecaj na reproduktivni sustav.⁹⁸

Rođenjima su prethodila začeca koja su događala deset lunarnih ili devet kalendarskih mjeseci ranije. U pravilu je do začeca je dolazilo među supružnicima, međutim bilo je i izvanbračnih začeca, za što creske matice pružaju primjere.

⁹⁷ Marija Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi na bračni život (Istra od kraja 15. do sredine 17. stoljeća)“, *Povijesni prilozi* 33 (2014.), 22.

⁹⁸ Elison, Peter T., Valoggia Claudia R., Sherry Diana S., *Human birth seasonality, Seasonality in Primates: Implications for Human Evolution*, ur: Diane K. Brockman, Carol P. van Schaik, Cambridge Studies in Biological and Evolutionary Anthropology, Cambridge, 2005., 382.

Ponekad se radilo o gospodaru kuće i njegovoj domaćici ili nevjenčanom paru. Intiman čin se, valja pretpostaviti, odvijao dok je par bio sam, odvojen od ostalih ukućana, možda na otvorenom prostoru ako su vremenske prilike to dopuštale.

Prema creskim matičnim knjigama najviše je djece začeto u siječnju, veljači, travnju i lipnju, a najmanje u rujnu i listopadu. Početkom godine nije bilo većih poljoprivrednih radova, bilo je manje danje svjetlosti, a vremenske prilike su nepogodnije, te su ljudi provodili više vremena u zatvorenim prostorima, te su siječanj i veljača mjeseci s najvišim udjelom začeca. Proljetni mjeseci (ožujak, travanj, svibanj) bilježe veći broj začeca što se može povezati s buđenjem prirode kao i buđenjem ljudske seksualnosti.⁹⁹ U ranu jesen obavljaju se brojni poljoprivredni poslovi i pripreme za zimu te je slobodnog vremena bilo malo.

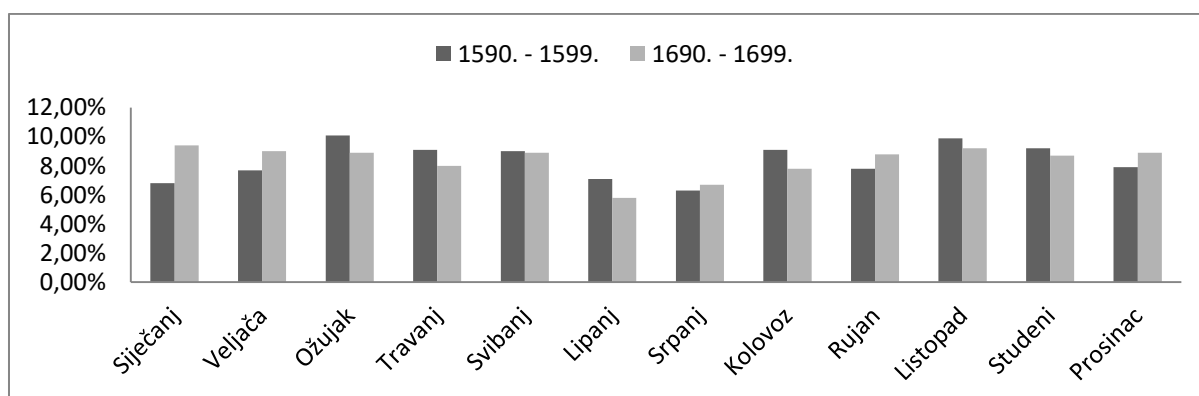
Dijakronijskom usporedbom mjesečnog rasporeda začeca posljednjeg desetljeća 16. stoljeća i posljednjeg desetljeća 17. stoljeća uviđa se svojevrsna promjena, a moguće je da je riječ o nedostatku izvora, tj. činjenici da su starije knjige manjkave. Krajem 17. st. najmanje začeca je bilo ljeti, a zimski i proljetni maksimumi se gotovo poklapaju.

Tablica 7. Dijakronijska usporedba mjesečnog rasporeda začeca u Župi Cres

Mjesec	1590. – 1599.		1690. – 1699.	
	Broj	%	Broj	%
Siječanj	56	6,8%	87	9,4%
Veljača	63	7,7%	82	9%
Ožujak	83	10,1%	81	8,9%
Travanj	75	9,1%	73	8%
Svibanj	74	9%	81	8,9%
Lipanj	58	7,1%	53	5,8%
Srpanj	51	6,3%	61	6,7%
Kolovoz	75	9,1%	71	7,8%
Rujan	64	7,8%	80	8,8%
Listopad	82	9,9%	85	9,2%
Studen	76	9,2%	79	8,7%
Prosinac	65	7,9%	81	8,9%

⁹⁹ Dobljanović, „Sezonska kretanja“, 219.

Grafikon 2. Dijakronijski prikaz mjesečnog rasporeda začeća

Za usporedbu, najviše krštenja u Župi Lindar (1592. – 1648.) zabilježeno je tijekom prvih mjeseca (siječanj i veljača), a najmanje u kasno proljeće i rano ljeto.¹⁰⁰ Što znači da je najviše začeća bilo u travnju i svibnju. Slično je bilo i u Boljunu (1598. – 1636.) gdje je najviše krštenja zabilježeno početkom godine od siječnja do ožujka, te u listopadu i studenom.¹⁰¹ Ti se maksimumi krštenih poklapaju s maksimumima začeća u razdoblju od travnja do lipnja i u predkorizmenim mjesecima siječnju i veljači.

U Pićnu (1664. – 1677.) se 64% djece krstilo između ožujka i rujna.¹⁰² Slične su vrijednosti za cresku župu u istom razdoblju gdje se 62,9% krštenja odvijalo između ožujka i rujna što se poklapa s većim brojem začeća u prvome dijelu godine.

Istraživanja matičnih knjiga Pule (1613. – 1815.) pokazala su kako je najviše začeća bilo tijekom kasne zime te do ranog ljeta (veljača – lipanj)¹⁰³, a slično je bilo u Poreču tijekom 18. stoljeća gdje je najviše djece začeto od veljače do svibnja.¹⁰⁴ U Župi Savičenta su u razdoblju od 1664. do 1699. postojala dva maksimuma krštenja zimski (siječanj, veljača, ožujak) i jesenski (listopad, studeni, prosinac).¹⁰⁵ To znači da su dva maksimuma začeća bila u kasno proljeće (travanj-lipanj) i predkorizmenim

¹⁰⁰ Isto, 29.

¹⁰¹ Isto, 15.

¹⁰² Zoran Ladić - Goran Budeč, „O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih“ u: *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*, ur. Elvis Orbanić, Pazin, 2012., 95.

¹⁰³ Bertoša, *Život i smrt u Puli*, 31.

¹⁰⁴ Egidio Ivetic, „La popolazione di Parenzo nel Settecento: aspetti, problemi ed episodi del movimento demografico“, *ATTI* 21 (1991.), 170.

¹⁰⁵ Isto, 220.

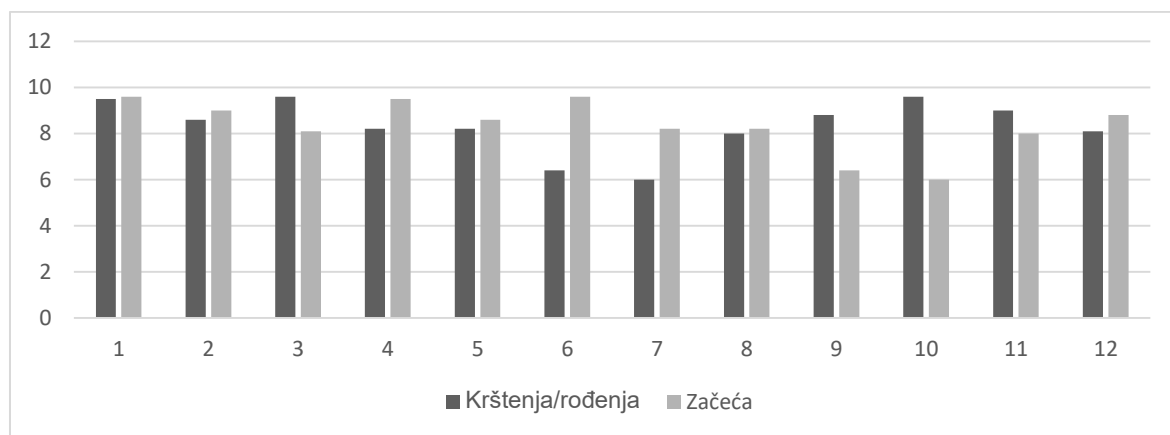
mjesecima (siječanj-ožujak), odnosno više je začeca bilo u prvome dijelu godine. U 18. stoljeću najviše djece začeto od studenog do travnja.¹⁰⁶

U Župi Dobrinj na otoku Krku (1667. – 1688.) je veći broj djece kršten tijekom zimskih ili proljetnih mjeseci – veljača (68, 11,1%), ožujak (77, 12,6%), travanj (72, 11,7%), svibanj (63, 10,3%), a puno manje tijekom ljeta i zadnjeg mjeseca u godini – lipanj (36, 5,9%), srpanj (35, 5,7%), prosinac (32, 5,2%).¹⁰⁷ Druga župa na otoku Krku – Omišalj od 1691. do 1710. bilježi najviše krštenja tijekom siječnja i veljače, odnosno najviše začeca tijekom travnja i svibnja. Manji broj krštenja zabilježen je tijekom kasnog proljeća i početka ljeta (začeti tijekom kasnog ljeta, rane jeseni).¹⁰⁸

Dubrovačke matične knjige od 17. do 19. stoljeća bilježe najveći broj krštenih u studenom i veljači.¹⁰⁹ Dakle, najviše se začeca dogodilo u proljeće ili za vrijeme poklada.¹¹⁰

Istraživanja sezonskog kretanja krštenja/začeca u navedenim župama pokazuju brojne sličnosti, ali i neke lokalne razlike. Vrlo vjerojatno povezane s gospodarskom djelatnošću, vremenskim prilikama, crkvenim zabranama i lokalnim običajima.¹¹¹

Grafikon 3. Odnos krštenja/rođenja i začeca u creskoj župi (1571. – 1699.)

¹⁰⁶ Dobljanović, „Sezonska kretanja“, 219.

¹⁰⁷ Kolak, Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. - 1723.)“, 172-179.

¹⁰⁸ Isto, 172.

¹⁰⁹ Čučić, „Dubrovačke matične knjige“, 46.

¹¹⁰ Isto, 48.

¹¹¹ Usp. Stjepan Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća*. Varaždin, Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, 1991., 46.

Tablica 8. Krštenja po mjesecima (1571. – 1699.)

Mjesec	M	%	Ž	%	Nepoznato	%	Ukupno	%	Začeca
Siječanj	523	52%	482	48%			1.005	9,5%	9,6%
Veljača	488	53%	435	47%			923	8,6%	9%
Ožujak	494	49%	519	51%			1.013	9,6%	8,1%
Travanj	425	48%	456	52%	1		881	8,2%	9,5%
Svibanj	448	51%	426	49%			874	8,2%	8,6%
Lipanj	339	50%	344	50%			683	6,4%	9,6%
Srpanj	309	48%	337	52%			646	6%	8,2%
Kolovoz	437	51%	421	49%			858	8%	8,2%
Rujan	486	51%	460	49%			946	8,8%	6,4%
Listopad	516	50%	516	50%			1.032	9,6%	6%
Studeni	503	52%	470	48%	1		973	9%	8%
Prosinac	430	50%	430	50%			860	8,1%	8,8%
Ukupno	5.400		5.295		2		10.697¹¹²	100%	100%

4.4. Krštenja u hitnoći – dopune obreda u crkvi

Krštenje u hitnoći najčešće je obavljala primanja koja je pomagala pri porodu. Kad je postojala smrtna opasnost za rođeno dijete, da ne umre nekršteno, primalja ga je bila ovlaštena krstiti. Obred krštenja bi se potom, ako je dijete preživjelo dopunilo u crkvi.¹¹³ Krštenja u hitnoći u promatranom razdoblju su zabilježena u 94 slučaja (0,87%). Često se spominje i mjesto gdje se krštenje odvalo – kuća (79,7%). Manji broj upisa ne precizira pobliže mjesto krštenja u hitnoći (13,9%). Kod 18 upisa (19,15%) zabilježeno kako je dijete nakon krštenja u hitnoći umrlo.

¹¹² Nisu uračunata četiri upisa u kojima datum nije poznat.

¹¹³ Bertoša, *Život i smrt*, 35, 42.

4.5. Mjesto krštenja

Uz iznimku onih koji su kršteni u hitnoći, mjesto krštenja se izričito navodi u svega osam upisa (0,07%) tj. kada se krstilo dijete u kapelici Kneževe (pretorske) palače. U sedam slučajeva radi se o krštenju sinova i kćeri creskog kneza i kapetana. U ožujku 1650.¹¹⁴ krštena je kćer *Giovannija Balbija*, u veljači 1653.¹¹⁵ kćer *Gerolima Contarinija*. Tamo su kršteni: sin *Paula Condulmera* (lipanj 1673.¹¹⁶), sin *Marina Rive* (veljača 1677.¹¹⁷), kćer *Aloisija Basadone* (kolovoz 1683.¹¹⁸) i sin *Marchia Querinija* (listopad 1693.¹¹⁹). To su bila zakonita djeca, te su im kumovi bili službenici Cresa ili Osora, podestat Krka, liječnici ili pripadnici creskog patricijata.

---

¹¹⁴ *Adi 12 Marzo 1650 Io Valerio Ponte Arciprete di Zara, con licenca di Mons(igno)r Ill(ustrissi)mo et Eccellentissimo Vescovo battezzai nella Capela del Pallazzo Pretorio una bambina alla quale fu posto nome Cecilia Marina procreata dall'ill(ustrissi)mo s(igno)r Giovanni Balbi Conte e Cap(itan)o di Cherso et Ossero con l'illu(strissi)ma sig(no)ra Agnese sua legitima consorte. Fù compare al catechismo il ill(ustrissi)mo sig(no)r Thomaso Zubranich Giudice d' Ossero, et al batismo il Ill(ustrissi)mo sig(no)r Nicolo Petris Giudice di Cherso per nomi loro e de loro Colleghi delli s(igno)ri Agenti, e dalle sopradette Città.*

¹¹⁵ *Adi 27 Febrano 1653 Benedetto de Petris Piovano battezzai nela Chiesiolla Prettoria una bambina nominata Paolina et Margarita fig(lio)la del Ill(ustrissi)mo s(igno)r Gerolimo Contarini Co(n)te et Cap(itan)o di Cherso et Ossero et di sua ill(ustrissi)ma consorte Isabella. Comp(ad)ri al Battesimo l'ill(ustrissi)mo s(igno)r Andrea fig(l)lo dell'ill(ustrissi)mo Zuane Dolfin Podesta in Albona. Alli Cathechismi li molto illustri s(igno)ri Piero Petris del q(uonda)m, s(igno)r Zuane Moroni Canceliero et s(igno)r Anzolo Adrario.*

¹¹⁶ *Adi 3 Giugno 1673 Io Donato Petris Piov(an)o ho battezzato nella Capela del Palazzo Pretorio un Bambino figliolo dell' ill(ustrissi)mo sig(no)r Paulo Condulmer al presente Conte e Cap(itan)o di Cherso et Ossero, e dell'ill(ustrissi)ma sig(no)ra Lucietta sua legitima consorte nato li ventotto maggio pros(im)o decorso a cui ho imposto il nome Pietro e Domenico. Fù Padrino il magnifico sig(no)r Gian Giac(om)o figli(ol)o del q(uonda)m sig(no)r Gian Batt(ist)a Comolti Veneziano.*

¹¹⁷ *Adi 16 Febraro 1677 Io battezzato io Pre(sbiter) Lodovico Maroi con licenza del R(everenderissi)mo sig(no)r Pievan(o) Donado nella Capella di questo Palazzo Pretorio un Bambolino coll' averli imposto il nome Luzio Angelo Procreato dall'ill(ustrissi)mo et ecc(ellentissi)mo sig(no)r Marin Da Rina al presente Conte e Cap(itan)io di Cherso e dall'ill(ustrissi)ma et ecc(ellentissi)ma Sig(no)ra Paolina sua legitima Consorte. Il Padrino e stato l'ecc(ellentissi)mo signor Nicolo Mesari Medico di questa Citta. La qual Creatura nata li 13 Febraro battezzata li 16 fu catechizata finalmente li 20 Aprile da me sopradetto Pre(sbiter) Lodovico Maroi coll aver assistito il m(e)demo sig(no)r Mesari co(n) li s(ignor) Gio(vani) Paolo Zubranich, Giacomo Franceschini Canciliero Pretorio e Bernardo suo Fratello da Veglia e sottocanc(elie)ro di questo Regimento ut sup(ri)a.*

¹¹⁸ *Adi 7 Agosto 1683 Io d(on) Anibale Petris Pio(van)o ho battezzato nela Capella di questo Pallazzo Pretorio una bambina col haver l'imposto il Nome Andriana et Domenica procreata dall' ill(ustrissi)mo et ecc(ellentissi)mo sig(no)r Aloisio Basadona al presente Conte Capitano di Cherso con Illu(strissi)ma et ecc(ellentissi)ma sig(no)ra Clara et Ana sua legitima consorte. Ill padrino fu l'ill(ustrissi)mo et ecc(ellentissi)mo s(ignor) Salamone Podestà di Veglia.*

¹¹⁹ *Adi 20 ottobre 1693 Ho catechizato Io don Baldiserra Ivagnusich canonico di questa Colleg(iat)a insigne un fanciulo fig(iol)o dell'ill(ustrissi)mo et ecc(ellentissi)mo sig(no)r Marchio Querini dignissimo Conte e cap(itan)o di Cherso, Ossero e giurisdizioni loro et dell' ill(ustrissi)ma et ecc(ellentissi)ma sig(no)ra Rizzarda sua legitima consorte nato li note di nove Agosto passato venendo li dieci à mi nel sacro Fonte come Capelano del Pretorio Palazzo nel darli l'acqua del santo battezzimo li dodci dell' istesso Agosto con permissione dell' ill(ustrissi)mo e R(everenderissi)mo Monsig(no)r Gaudencio Vescovo nostro ho posto il nome di Pietro e Lorenzo essendo stato Compa(d)re il Clariss(i)mo sig(no)r Giorgio Flamini, Coma(d)re la sig(no)ra Cattarina sua legitima consorte et la catechismo assistirono li*

Jedno krštenje u navedenoj kapelici vezano za nezakonito dijete kneževog kancelara (*canceliero pretorio*) *Zorzija Flaminija*. Na krštenju u srpnju 1670. zabilježena je samo jedna kuma – majka kneza *Francesca Cornelija Bragadina*.¹²⁰ Ispred upisa je oznaka križa što sugerira da je dijete nedugo nakon krštenja umrlo.

4.6. Blizanci

U promatranom razdoblju kršteno je 10.701 djece od kojih su njih 174 bili blizanci (87 parova ili 1,65%). U matičnim knjigama krštenih prepoznajemo ih izrazima *gemelli*, *gemele*, *nati gemelli*, *nate gemelle*. Manji broj blizanačkih upisa nije izričito zabilježen tim izrazima, već su zapisani u odvojenim upisima. Podjednako su prisutni muški (33,3%), ženski (31,1%) i mješoviti parovi blizanaca (35,6%).

Samo su dva bračna para krstila dva para blizanaca: *Tomaso Biasio* i *Cecilia* su 20. veljače 1667. krstili *Stefana* i *Domenicu*, a osam godina kasnije, 11. lipnja 1675. blizanke *Bernardinu* i *Ciaru*, dok su *Mathio Filinich* i *Matea* u svibnju 1574. godine krstili *Gaspara* i *Francescu*, a nakon šest godina, 31. listopada 1580. *Ceciliu* i *Jeronimu*.

Tri blizanačka para (3,4%) bila su plod nezakonite veze jer se umjesto imena oca navodi kako je on nepoznat (*padre incerto*).

Samo manji udio blizanaca (2,9%) nije kršten isti dan.

Sličan udio blizanaca (1,5%) kršten je i u župi Boljun (1576. – 1640.)¹²¹, dok je u puljskim matičnim knjigama krštenih u novom vijeku zabilježeno čak 4,03% blizanaca.¹²² Župe Muć i Ogorje u Dalmatinskoj zagori od 1679. do 1685. među 281 krštenikom bilježe samo dva para blizanaca (0,71%).¹²³

---

spetabili signori Gio(vani) Battista Petris Giudice, Stefano Petris et Fran(ces)co Zambelli Petris Agenti come anco la sig(no)ra Felice consorte del spetabile sig(no)r Nicolo Petris altro Giudice absente.

¹²⁰ *Adi p(rimo) Luglio 1670 Io Don Baldissera Ivagnusich Mansionario della Colleggiata Chiesa di Cherso ho battezzato con licenca del s(igno)r Don Franc(esc)o Corona Canonico et Vice Vicario et anco con l'assenso del sig(no)r Piovano nella Chiesa del Palazzo Prettorio Franc(esc)o et Pietro figl(io)lo del sig(no)r Zorzi Flamini Can(celie)re Prettorio in questa Città p(ro)creato con Cattarina figl(io)la di Domenico Marchioreto. Coma(d)re at sacro fonte la ill(ustrissi)ma sig(no)ra Cornelia Bragadin madre del'ill(ustrissi)mo sig(no)r Fran(ces)co Conte e Cap(itan)o.*

¹²¹ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 16.

¹²² Slaven Bertoša, „Nati nel medesimo parto – slučajevi rođenja blizanaca u Puli – prema podacima iz novovjekovnih matičnih knjiga“, u 4. *istrarski povijesni bienale: „Filii, filiae...: položaj i uloga djece na*

4.7. Primalje

Primalje ili babice su žene koje su pomagale roditeljama na porodu. Često su to bile žene koje su same više puta rodile pa su zbog svog znanja i iskustva mogle pomoći ženama, te su bile vrlo cijenjene u zajednici.¹²⁴ U najstarijim su se matičnim knjigama krštenih na istarskom području (primjerice Župa Labin) redovito bilježene, dok majke nisu.¹²⁵ Od kasnog 18. stoljeća na prostoru carstva Marija Terezija uvodi obvezno školovanje primalja i polaganje ispita te se od tada primalje dijele na one koje imaju položen ispit, odnosno potvrđene (*aprobata*) i one koje nemaju.¹²⁶ Potvrđene i nepotvrđene su bile vične vršiti krštenje u hitnoći što je provjeravala komisija za vrijeme vizitacija.¹²⁷ Obred krštenja nadopunjavao je svećenik u crkvi ako bi dijete preživjelo.¹²⁸ Uz navedeno primalje su prijavljivale porode i pobačaje župniku, te su mogle prepoznati slučajeve čedomorstva, trudnoće, sumnji u silovanje i tomu sl.¹²⁹ Krstile su ponekad i mrtvorodenčad kako bi ih se moglo pokopati na kršćanskom groblju.¹³⁰ Nekrštena djeca zakapana su ili odlagala u prirodu iz čega su proizašla pučka vjerovanja da takva tijela mogu prouzročiti loš poljoprivredni urod.¹³¹

U promatranom razdoblju matičnih knjigama Župe Cres primalje su zabilježene u 67 upisa krštenja (0,63%). Dva upisa spominju primalje no one nisu vezane uz krštenje u hitnoći. Zabilježene su izrazima *allevatrice*, *levatrice*, *obstetrice*. Prvo spominjanje primalje vezano je za upis iz 18. kolovoza 1641.¹³², a do kraja stoljeća najviše ih je zabilježeno 80-ih i 90-ih godina 17. stoljeća.

---

jadraskom prostoru, 2011., ur: Marija Mogorović Crljenko (Poreč, Zavičajni muzej Poreštine, 2011.), 162-183.

¹²³ Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična knjiga dijela Dalmatinske zagore“, 71.

¹²⁴ Monika Zuprić, *Nevidljivi žig: Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću* (Zagreb: Srednja Europa, 2019.), 149.

¹²⁵ Marija Mogorović Crljenko, Branka Poropat, Tajana Ujčić, „Suficit tibi scriber: Matična knjiga krštenih upe Labin“, u: *Raukarov zbornik* (Zagreb: FF Press, 2005.), 450; usp. Zuprić, *Nevidljivi žig*, 150.

¹²⁶ Isto, 147.

¹²⁷ Isto, 151.

¹²⁸ Miroslav Bertoša, *Istra: Doba Venecije* (Pula: ZN „Žakan Juri“, 1995.), 631.; S. Bertoša, *Život i smrt*, 35, 42.

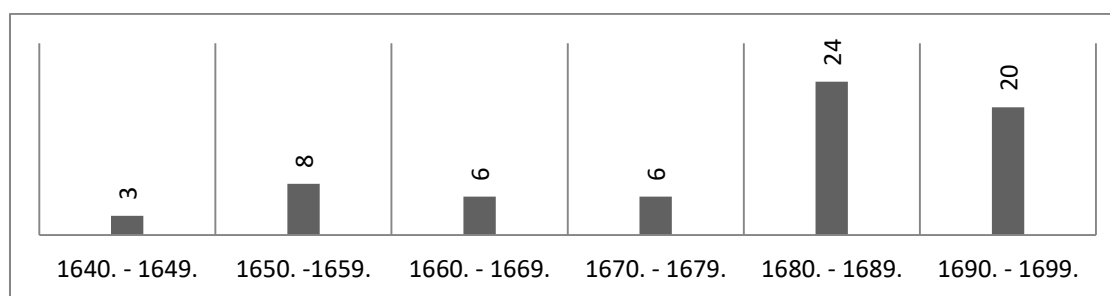
¹²⁹ Rina Kralj Brassard - Kristina Puljizević, „Porod iz nevolje: skrb o trudnicama i roditeljama pri dubrovačkom nahodištu u drugoj polovici 18. stoljeća“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 51 (2013.), br. 1: 359-381.

¹³⁰ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 152.

¹³¹ Nela Lonza, „Dvije izgubljene duše“: čedomorstva u Dubrovačkoj Republici: (1667. – 1808.)“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 39 (2001.), 293.

¹³² *Adi 18 Agosto 1641, io presbiter Francesco Calafatin Canonico Catechiazai Marco figliolo di signor Paolo Fericiolo di sua moglie signora Antonia fu batezato in casa dalla Allevatrice madona Margarita Blagagiovizza.*

Grafikon 4. Primalje u upisima krštenja

Tablica 9. Primalje u matičnim knjigama krštenih Župe Cres (1571. – 1699.)

Ime primalje	Broj upisa	%
<i>Antonia</i> , supruga pokojnog <i>Mathie Dude</i>	1	1,5%
<i>Antonia</i> , supruga pokojnog <i>Piera Favra</i>	1	1,5%
<i>Catarina</i> iz Zadra	1	1,5%
<i>Catarina</i> , supruga pokojnog <i>Zuanea Blagagie</i>	1	1,5%
<i>Domenica Lusina</i>	30	45%
<i>Francesca</i> , supruga pokojnog <i>Francesca Bataglie</i>	2	3%
<i>Francesca</i> , supruga pokojnog <i>Francesca Budvica</i>	3	4,5%
<i>Margarita</i> supruga pokojnog <i>Zuanea Blagagie</i>	2	3%
<i>Matea</i>	1	1,5%
<i>Michela</i> , supruga <i>Antonia Bunicica</i>	1	1,5%
Neimenovana primalja	10	14,5%
<i>Pasqua</i>	1	1,5%
<i>Pasqua Duncovich</i>	1	1,5%
<i>Pasqua Zgaglich</i>	5	7,5%
<i>Zuana</i>	1	1,5%
<i>Zuana Cerbin</i>	1	1,5%
<i>Zuana</i> , supruga pokojnog <i>Mathie Ivagnusicha</i>	5	7,5%
Ukupno	67	100%

Od zapisanih primalja samo su tri bile potvrđene (*aprobata levatrice*). Riječ je o *Pasqui Zgaglich* koja je kao primalja zabilježena tijekom 1660. i 1687., *Francesci* supruzi pokojnog *Francesca Bataglie* koja je zabilježena 1684. i 1679., te *Zuani* koju spominje upis krštenja iz studenog 1653.

Sedam upisa krštenja u hitnoći vezano je za liječnika (*Gasparo Bevilaqua*) ili svećenike (*Francesco Benvin, Paolo Zidarich, Stefano Petris, Zuane Zutinis, Francesco Vitich, Antonio Chersi*) koji su u kući krstili novorođenče. Vjerojatno je svećenik pozvan tijekom poroda koji je bio kompliciran ili kada se mislilo da dijete neće preživjeti. Tako je svećenik Pavao Zidarić u lipnju 1625. u kući zbog smrtne opasnosti krstio sina Ivana i Katarine Soldatić. Uz upis se nalazi oznaka križa što znači da je dijete nedugo nakon krštenja umrlo.¹³³

Presbiter Francesco Benvin je u svibnju 1666. u kući u hitnoći krstio Antoniju, jednu od dvije blizanke supružnika *Maver*. Kasnije je izvršena dopuna obreda u crkvi.¹³⁴ Kod kuće je, također u hitnoći (14. prosinac 1696.) kršten sin gospodina *Fericiolija* i njegove supruge *Zanete Sforze*. Mjesec dana kasnije, obred je dopunjen u crkvi.¹³⁵

Kapelan iz Orleca *Giovani Zutinis* krstio je u travnju 1697. u kući zbog smrtne opasnosti kćer *Nikole Bugarića* i njegove supruge *Petrine*, dopuna obreda obavljena je u crkvi.¹³⁶

U siječnju 1663. zabilježeno je krštenje u hitnoći koje je izvršio tadašnji liječnik *Gasparo Bevilaqua*. Obred je naknadno dopunjen u crkvi.¹³⁷

4.8. Nezakonita i napuštena djeca

---

¹³³ *Adi 27 Zugno 1625 lo P(resbiter) Nicolo de Petris catechizai Zuane fig(lio)lo di m(isser) Ant(oni)o Soldatich et di sua moglie Cattarina qual de fede fatami di p(resbiter) Paolo Zidarich fu batezato in casa pre il pericoll di morte. Compa(d)re m(isser) Fran(ces)co Mula. Coma(d)re la s(igno)ra Zuana figl(io)la di s(igno)r Ant(oni)o Fericiolo.*

¹³⁴ *Adi 16 Maggio 1666 lo D(on) Gasparo Filinich con licenca del Monsig(nor) Piov(an)o ho Catechizato Antonia figl(iol)a di Luca Maver et di Maria sua legitima moglie, qual fu battezzata in Casa urgente necessitate da Pre(sbiter) Franc(esc)o Benvino: Comp(ar)i al Catechismo Simone Simuncich et Domenica moglie di Filippo Dragozetich.*

¹³⁵ *Adi 14 Gen(nario) 1697 lo D(on) Anibale Petris Piovano Ho catehizato Stefano fig(lio)lo del sig(nor) Vincenzo Fericioli et della sig(no)ra Zaneta Sforza sua legi(tim)a consorte nato li 4 et battezzato in casa in estrema necesita da d(on) Steffano Petris sotto li 14 Decembre prosimo pasato. Compa(d)ri il nobil sig(nor) Francesco Pelicia da Pola, et il sig(nor) Giacomo Fericioli.*

¹³⁶ *Adi 10 Ap(ri)le 1697 Orsola Fig(lio)la di Nicolo Bugarich de Mario et di Petrina sua leg(iti)ma consorte fu battezzata in casa ab iminens mortis periculus dal Rev(erderisim)o Giovani Zutinis Capelano d'Orlez et me don Giacomo Lucis mansionario furono fatte le ceremonie conforme il Rituale Romano con licenca del s(igno)r Pio(vano). Padrini m(isser)o Fran(ces)co Solis et Maddalena moglie di Zorzi Carvin.*

¹³⁷ *Adi 22 Genaro 1663 lo D(on) Fran(cesc)o Vitich con licenca del mons(igno)r Pio(vano): ho catehizato Bartholo figl(iol)o di m(isse)ro Franc(esc)o della Brazza et si sua consorte Zuana il qual fu a di 21 d(it)to in urgente bisogno battezzato dall ecc(elesi)mo s(igno)r Gasparo Bevilaqua Medico in Casa Portato in Chiesa fatte le debite cerimonie et postoli nome come sopra. Compa(d)re il s(igno)r Giacomo della Nave, Coma(d)re Franceschina figl(io)la del Pa(t)ron Gerolimo Bagatela.*

Nezakonita su djeca bila plod izvanbračne veze. Takva su djeca od rođenja bila stigmatizirana i u nepovoljnijem položaju od djece rođene u bračnim zajednicama.¹³⁸ Uz nezakonitu djecu je na krštenju upisano samo ime majke, a uz ime oca obično stoji izraz *padre incerto*.¹³⁹ To se smatralo velikom sramotom za ženu, još i većom što je broj nezakonite djece veći.¹⁴⁰ Svaka trudnoća izvan bračne zajednice, predstavljala je neprimjereno ponašanje žena što je ostavljalo negativne posljedice po njih. Često su ostajale bez službe, mogućnosti udaje te im je pala „vrijednost“ na bračnom tržištu. Odbacivane su iz obitelji, te ih je društvo osuđivalo.¹⁴¹ No, sramota tih žena pratila je i njihove obitelji, jer se smatralo da otac kao glava obitelji nije sposoban obuzdati porive ženskih ukućana, čime je njegov autoritet upitan kako u obitelji tako i u samoj zajednici.¹⁴²

Sara Mattews Grieco spominje tri modela veza iz kojih se rađaju nezakonita djeca. Riječ je o odnosu između pripadnika različitih socijalnih slojeva (gospodar i sluškinja). Ovakve veze Crkva nije zabranila, no društvo je osuđivalo brak s osobom nižeg socijalnog statusa.¹⁴³ Sljedeći odnos je onaj između muškarca i žene istog socijalnog statusa u kojima je muškarac obećao brak, no nije ispunio obećanje, te je žena na sudu tražila svoja prava. Žene koje su ostale trudne u takvim slučajevima također su rađale nezakonitu djecu. Posljednji model je onaj kratkog susreta u kojemu je uz obostranu suglasnost došlo do seksualnih odnosa ili bez obostrane suglasnosti, što se smatralo silovanjem.¹⁴⁴

U manjim ruralnim zajednicama, koje su bile konzervativnije više se cijnila tradicija i običaji te je udio nezakonite djece bio manji nego u gradovima. Dijelom i zato što je u malim zajednicama bilo teško sakriti nedozvoljeni odnos i eventualnu trudnoću.¹⁴⁵ Zato su trudnice koje su nosile plod nedozvoljene veze često napuštale svoju i odlazile u druge župe.¹⁴⁶ Veći gradovi nudili su više privatnosti, liberalnije uvjete što

---

¹³⁸ Matija Berljak, „Nezakonita djeca ili nezakoniti roditelji?“, *Bogoslovska smotra*, 49 (1979.), 178.

¹³⁹ Bertoša, Bertoša, *Život i smrt*, 201-205

¹⁴⁰ Berljak, „Nezakonita djeca ili nezakoniti roditelji?“, 178.

¹⁴¹ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 128-131.

¹⁴² Lonza, „Dvije izgubljene duše“, 275.

¹⁴³ Sara Mattews Grieco, „Corpo, aspetto e sessualita“, u: *Storia delle donne in Occidente – Dal Rinascimento all'eta moderna*, ur: Georges Duby, Michele Perrot (Roma-Bari: Editori Laterza, 1995.), 88-92.

¹⁴⁴ Isto, 90.

¹⁴⁵ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 53.

¹⁴⁶ Vidi: Doblanović, *Žrvanj života*, 63.

se očituje većim brojem nezakonite djece.¹⁴⁷ No, gradovi su također pružali i veću mogućnost zapošljavanja što oduvijek privlači ljude te dovodi do povećavanja udjela nezakonite djece.¹⁴⁸ U kriznim razdobljima se rađao veći broj nezakonite djece. Primjerice, ratna razdoblja u kojima muškarci izbivaju ili stradaju dovode do neuravnotežene spolne strukture koja u konačnici dovodi do porasta broja nezakonite djece, jer mnoge veze ostaju neozakonjene. Veći broj nezakonite djece rađao se tijekom razdoblja gladi i epidemija.¹⁴⁹ Tako je nakon potresa u Dubrovniku (1667.) došlo do naglog povećanja broja izvanbračne djece.¹⁵⁰ Najviše izvanbračne djece rodile su žene čiji su partneri bili odsutni ili osuđeni na duge kazne ili progon.¹⁵¹

Dalmatinske otočke zajednice (Mljet, Korčula) u kojima se oskudijevalo s brojem potencijalnih partnera, tom su problemu doskočile tzv. probnim brakom kojim se provjeravalo hoće li isti biti plodonosan što je u konačnici rezultiralo velikim stopama izvanbračno rođene djece (čak 50%).¹⁵²

U Vrsaru je (1681. – 1700.) bilo 3,2% nezakonite djece.¹⁵³ Od 1579. do 1650. u Draguču kršteno je šestero izvanbračne djece (manje od 1%)¹⁵⁴. Slično je bilo i u Boljunu (1598. – 1612.) u kojem je izvanbračnih među krštenima bilo 1,5%¹⁵⁵, dok je u Lindaru (1592. – 1648.) taj udio i manji (dvoje ili 0,2%).¹⁵⁶ Novigrad (1591. – 1600.) bilježi čak 7,5% nezakonitih među krštenima, no broj opada u drugoj polovici 18. stoljeća na manje od 1%.¹⁵⁷ Mnogo nezakonite djece zabilježeno je u Puli od 1613.

---

¹⁴⁷ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 54.

¹⁴⁸ Na i. mj.

¹⁴⁹ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 57.

¹⁵⁰ Rina Kralj Brassard, „Nikola (1673.-1674.) – komunsko dijete“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, vol. 49, 2011., 121.

¹⁵¹ Nenad Vekarić i Božena Vranješ Šoljan, „Počeci demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Anali Zadova za povijesne znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* (2009.), 47: 49.

¹⁵² Isto.

¹⁵³ Marino Budicin, „Alcune linee e fattori di sviluppo demografico di Orsera nei secoli XVI – XVIII“, *ATTI 18* (1987.-1988.) XIX: 118.

¹⁵⁴ Dražen Vlahov, *Glagoljske matice krštenih i vjenčanih iz Draguča u Istri 1579. – 1650.* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2015.), 45.

¹⁵⁵ Isto, 45.

¹⁵⁶ Doblanović, „Crtime o stanovništvu Lindara na kraju 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća“, *Vjesnik Istrskog arhiva 2* (2013.), 28.

¹⁵⁷ Marino Budicin, „L'andamento della popolazione a Cittanova nei secoli XVI – XVII, *Atti 19* (1988.-1989.), 94. Vjerojatno je tako visoki rezultat vezan uz kratko promatrano razdoblje (4 od 53 krštena). Vidi: Marija Mogorović Crljenko, „Odnos prema nezakonitoj djeci u istarskim komunalnim društvima od 15. do 17. stoljeća, *Filii, filiae: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*. Zbornik četvrtog istarskog povijesnog biennala, ur. M. Mogorović Crljenko, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Odjel za humanističke znanosti, Državni arhiv u Pazinu, 2011., 149-150.

do 1815., čak 4,35%.¹⁵⁸ U Vabrigi (1679. – 1807.) je udio izvanbračnih među krštenima iznosio 3,04% (48 krštenika).¹⁵⁹

U matičnim knjigama krštenih djeca koja nisu rođena iz zakonitog braka svojih roditelja nazivana su raznim imenima. U Draguču (1579. – 1560.) su zabilježeni kao „učinen u blude, stvoren na lubodistvu, stvorena na lubodvistu ili ne budući pod sveti matrmoni“¹⁶⁰, dok ih lindarske matice označuju s *inlegitimi*.¹⁶¹ Humske matične knjige krštenih (1591. – 1667.) izvanbračnu djecu navode kao rođenu na *prelobodistvu* i *bludu*.¹⁶² Najbogatiji fond različitih izraza kojima se opisuje začće nezakonite djece zabilježen je u pulskim matičnim knjigama krštenih (1613. – 1815.): *ex ignoto patre, figlio naturale, di padre incognito, di adulterio, non ancora sposati, di fornicatione, figlio d'amore, di padre incerto, non di legitimo matrimonio, di congiunzione illecita*.¹⁶³ U kasnijem razdoblju uvodi se tablični prikaz matičnih knjiga te se kategorija oca ostavljala prazna ili bi se koristila fraza *incognito, ignotus*.¹⁶⁴

Svjetovno i crkveno zakonodavstvo razlikovalo je nezakonitu djecu prema vezama roditelja iz koje su nastala: *naturales* – rođeni od neudane majke ili udane prema drugim zakonima, *spurii* – rođeni od majke prostitutke, *adulterini* – rođeni u preljubu, *incestuosi* – rođeni iz veza krvnih srodnika, *sacrilegii* – jedan od roditelja je dao zavjet čistoće, *nefandi* – djeca rođena iz veza ascendentata i descendenta u izravnoj liniji.¹⁶⁵ Creske matične knjige krštenih ne navode gore spomenute izraze, već navode kako roditelji nisu bili u bračnoj zajednici.

Nadijevanje imena izvanbračno rođenoj djeci često je motivirano imenom majke, kumova ili pak svetaca.¹⁶⁶

Kumovi kod nezakonite djece imali su važnu ulogu. Naročito u slučaju smrti roditelja ili kod započinjanja šegrtovanja i sl. Tada su “dobri” kumovi mogli ublažiti negativno

---

¹⁵⁸ Bertoša, *Život i smrt u Puli*, 201.

¹⁵⁹ Isto, 66.

¹⁶⁰ Dražen Vlahov, *Glagojske matične knjige krštenih i vjenčanih Draguča u Istri 1579. – 1650.* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2015.), 44.

¹⁶¹ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 100.

¹⁶² Dražen Vlahov, *Matica krštenih Lindar (1591. – 1667.)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2012.), 50-52.

¹⁶³ Bertoša, *Život i smrt u Puli*, 208.

¹⁶⁴ Monika Zuprić, *Nevidljivi žig*, 101.

¹⁶⁵ Marija Karbić, „Što znamo o nezakonitoj djeci u gradskim naseljima u međurječju Save i Drave tijekom srednjeg vijeka“, *Scrinia Slavonica* 2 (2002.), 1: 170.

¹⁶⁶ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 98.

obilježje nezakonitosti.¹⁶⁷ Često su birani kumovi koji bi ispunjavali takve uvjete, odnosno kumovi višeg društvenog statusa. Istraživanja za Tar, Vabrigu i Fratu pokazala su da su izvanbračna djeca u 90% slučajeva imala kuma i kumu.¹⁶⁸ Valja napomenuti kako su to u većini izvanbračna djeca lokalnih žena spomenutih naselja (88,29%).¹⁶⁹

Matične knjige krštenih creske župe od 1571. do 1700. navode 199 nezakonite djece uz koje je zabilježeno kako im je otac nepoznat ili kako nije sigurno tko je otac (*padre incerto*). Među nezakonitom djecom je bilo 59 napuštenih kod kojih je navedeno kako su im i majka i otac nepoznati (*padre incerto, madre incerta*).

U siječnju 1696. izvršena je dopuna obreda krštenja djeteta nepoznatih roditelja koje je dobilo ime *Zuane*. U kući ga je krstila *Domenica Lusina*, dopunu obreda napravio je svećenik *Giacomo Sepcich*. Kumovi su bili obrtnik *Francesco Solis* i *Antonia* supruga *Alesandra Paretia*.¹⁷⁰

Župnik *Francesco Colombis* je 9. srpnja 1576. krstio djevojčicu *Helenu* čija je majka *Andriana* kćer obrtnika *Gismonda*. Djevojčica je bila plod izvanbračne veze sa *Simonom* s otoka Krka. Kumovi su bili *Baldin Causin* i *Antonio* sin *Dragognie Petrisa*.¹⁷¹

Primjer upisan 17. listopada 1592. zabilježio je *presbiter Zuane Juriaco*. On je krstio *Zuanu Bartholomeu* izvanbračnu kćer¹⁷² *Franice Ferlich* koja je izjavila da je *Domenico Fericolo* otac njezine kćeri. Kumovi su bili *Antonio* sin *Nicole Gurmanicha* i *Zuana* kćer *Francesca Chgloedicha*.¹⁷³

---

¹⁶⁷ Guido Alfani, *Padri, padrini, patroni. La parentela spirituale nella storia* (Venezia: Marsilio, 2006.), 162.

¹⁶⁸ Zuprić, *Nevidljivi žig*, 143.

¹⁶⁹ Isto, 133.

¹⁷⁰ *Adi 24 Genario 1696. Zuane figliolo di Padre e Madre ignoti: fu battezzato da Domenica Lusina in casa urgente nesesitate et da me presbiter Giacomo Sepcich furono terminate le cerememonie secondo il rito della Chiesa Romana et questa con licenza dell Piovano Don Anibale Petris Piovano. Padrini missero Francesco Solis et signora Antonia, consorte del signor Alessandro Paretti.*

¹⁷¹ *Adi ditto, et fu adi 9 luglio 1576. Io pre(sbiter) Franc(esc)o de Collombis Pio(vano) battizai Helena fig(lio)la de Andriana fig(lio)la de m(ise)ro Gismondo, p(ro)creata con uno Simon d(e)lla isola d(e) Vegia, come disse la comare qual fu moglie d(e) m(ise)ro Baldin Causin. Compare m(ise)r Ant(oni)o fig(lio)lo d(e) m(ise)r Dragogna d(e) Petris.*

¹⁷² ... figliola natural...

¹⁷³ *17 ottobre 1592. Io pre(sbiter) Zuane de lurjaco batezai Zuana et Bartholomea fig(lio)la de Natural de Franica Ferlich, et disse esser suo padre m(isse)r Domenico Fericiol de m(ise)r Jac(om)o. Compare Ant(oni)o fig(lio)lo de Nic(ol)o Gurmanich. Comare Zuana fig(lio)la de m(ise)ro Franc(esc)o Chgloedich.*

Najveći dio upisa (139) spominje ime majke i nepoznatog oca (*padre incerto*), jer se najvjerojatnije radi o nedopuštenim vezama. Iako to ne možemo potvrditi, možemo pretpostaviti da su napuštena djeca najvjerojatnije bila i nezakonita.

4.9. Krštenje nevjernika

Mali broj upisa svjedoči o prelasku vjernika drugih vjera na kršćanstvo.¹⁷⁴ Među njima su i oni u kojima se navodi krštenje morlačke djevojke u dobi od 16 godina, te oni koji govore o prelasku na kršćanstvo s islamske vjeroispovijesti. Zanimljiv je upis krštenja nekrštenog (poganog) muškarca koji je u kućanstvu *Francesca Petrisa* radio kao pomoćno osoblje (*fameglio*). Kršten je 21. rujna 1592. te je zapisano kako je prosvijetljen svjetlom Duha Svetoga.¹⁷⁵

Dvadesetak godina kasnije (1616.) tijekom svibnja zapisana su dva slučaja pokrštenja nevjernika. Prvi upis bilježi¹⁷⁶ župnik *Tranquilio Petris* o krštenju *Mema* koji tada postaje *Nicola*. Prisutni kumovi su gospodin *Silvestro Zambeli* i gospođa *Maria*, žena gospodina *Francesca Malagigia*. Drugi upis¹⁷⁷ piše isti župnik, a krstio je Turčina *Aliju* iz Skadra koji krštenjem postaje *Giacomo*. Kumovi su bili *Giacomo Fericiolo* i gospođa *Michela*, žena *Antonia Fericiola*.

U travnju 1685. na kršćanstvo je prešao šesnaestogodišnji *Saban Bulmisich*, sin *Zulea* iz Todorova u Bosni. Krstio ga je *Don Zuane Paolo Zubranich*, dok je kum bio knez *Agostin Bollani* koji ga je i privolio kršćanstvu.¹⁷⁸ Krajem stoljeća (25. ožujka 1697.) *Ali* iz Banja Luke prešao je na kršćanstvo. Krstio ga je *Barthole Petris*, dok su

¹⁷⁴ O tome za primjer Pule vidjeti: Slaven Bertoša, „O pripadnicima nekatoličkih vjera u Puli od XVII. do XIX. stoljeća“, *Croatica Christiana Periodica*, br. 48 (2001.), 105-113.

¹⁷⁵ *Io pre(sbiter) Biasio Moscardin battizai Ioanne et Battista fig(liolo) al p(re)sente fameglio d(e) m(iser) Franc(esc)o Petris quall' illuminato delli raggi d(e)l spirito santo essendo pagano s'ha fatto battizare. Compare il spetabile sig(no)r Cavalier Bocchina.*

¹⁷⁶ *Io D(on) Tranquillo d(e) Petris Piovano battezzai Nicolo gia nominato Mem da Seuturi Turco essendo stati suoi Santoli il sig(no)r Silvestro Zambeli et Mad(on)a Maria moglie del signor Francesco Malagigi.*

¹⁷⁷ *Io Piovano qual sopra battezzai Giacomo gia nomonato Ali da Scutari Turco, essendo stati santoli il sig(no)r Giacomo Fericiolo et la sig(nor)a Michela moglie de sig(no)r Antonio Fericiolo.*

¹⁷⁸ *Adi 25 Aprile 1685. Agostino Bollani d'etta d'anni sedeci circa come afferi, vissuto fin hora nell' infedelta Turca sotto la Legge Maumetana, prima chiamato Saban Bulmisich fig(lio)lo di Zule dal Castello Todorovo in Bosna, doppo instrutto nella fede Christiana fui hoggi sub conditione (si non est baptizatus iustis de' causis) battezzato da me D(on) Gio(van)i Paolo Zubranich previo lo assenso di monsignor Il(lustrissi)mo et Reverderissimo Simone Gaudentio Vesc(ov)o d' Ossero, et con licenca del s(igno)r Piovano con le cerimonie de forne presenitte dalla Chiesa. Essendo suo Padrino Il(lustrissi)mo et Ec(cellentissi)mo s(igno)r Agostin Bollani dignissimo Conte e Cap(itan)o di Cherso ed Orsero per la di qui opera fu convertito alla Santa fede.*

kumovi bili gospodin *Antonio Bochina* i gospodin *Stefano Petris*. Obojica su plemići.¹⁷⁹

U zadarskim matičnim knjigama primjetno je kako su se pokrštavanja osoba islamske vjere događala u kućama imućnih građana. Tada im se nadjenulo kršćansko ime, često uz ime imaju oznake *servus*, *serva*, *schiaivo*, *schiaiva*, *servitore*.¹⁸⁰ Crkva sv. Stošije u Zadru tijekom 17. stoljeća bilježi 397 pokrštenih Turaka, od čega je bilo 161 muškaraca (40%) i 195 žena (49%) te 41 osoba neutvrđenog spola (11%). Uz njih se javlja mjesto provenijencije – Dalmacija, Lika, Bosna, Albanija. Ženama je najčešće dano ime Katarina, Marija, Magdalena, Lucija, Jeronima ili Domenika dok su muškarci dobili imena Ivan, Petar, Pavao, Jeronim te Marko. Motivaciju za nadijevanje imena su pronalazili u imenima svetaca, dobu godine. Ovakva pokrštavanja u Zadru vodili su vikari, župnici, arhiđakoni i tomu sl., dok su kumovi u 90% slučajeva bili imućniji građani – kapetani, providuri, kaštelani, plemići i tomu sl.¹⁸¹ Matične knjige krštenih Firenze od 1599. do 1724. bilježe 308 pokrštenih Turaka – 183 muškaraca (59%) i 125 žena (41%).¹⁸²

---

¹⁷⁹ *Adi 25 Marzo 1697. Nicolo Petris detta dani di ditto come asseri; vissuto sin hora nel ingedelta Iveza sotto la legge maumettana, prima chiamato Ali dal Castelo Bagnaluca dopo instruito nella fede Christiana fu hoggi da me D(on) Bartholo Petris mans(ionar)io di questa Insigne Collegiata di Cherso, preccio l' asserto di questo mans(ionar)io Ill(ustrissi)mo et Reve(rderissi)mo Simone Gaudentio Ves(cov)o d' Ossero e et con licenza del Rev(erderissi)mo Ill(ustrissi)mo Pio(vano): battezzato con le cerimonie et forme presente dalla Santa Chiesa. Esendo stati suoi Padrini al Catechismo il Nobil s(igno)r Ant(oni)o Bochina, et al santo Fonte il Nobil s(igno)r Stefano Petris del sig(no)r Steffano.*

¹⁸⁰ Zdenko Dundović, „Pokršteni Turci u Zadru prema maticama krštenih katedralne župe sv. Stošije“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 59 (2017.), 196.

¹⁸¹ Isto, 197.

¹⁸² Na i. mj.

5. VJENČANJA

Tijekom povijesti običaji i rituali vezani za sklapanje braka su se mijenjali. Tridentski koncil određuje jasna pravila i norme koje su se trebale poštivati pri sklapanju sakramenta vjenčanja.¹⁸³ Crkva uvodi javnu objavu (napovijedi) o sklapanju braka kako bi smanjila broj tajnih brakova koji su bili vrlo zastupljeni prije Koncila.¹⁸⁴ Prisutnost svjedoka je bitna jer oni potvrđuju sakrament, no i samom činu daju javni karakter.¹⁸⁵ Vjenčanje bez svjedoka moglo je dovesti do nesuglasica, jer nije imao tko posvjedočiti o bračnoj zajednici.¹⁸⁶ Dekret Tametsi koji je donesen na Tridentskom koncilu (1545. – 1565.) potvrđuje valjanost tajnih brakova ako su nastali pristankom oba partnera. No, sadrži i pravila o načinu sklapanja braka, tri napovijedi za vrijeme blagdana ili na nedjeljnoj misi kako bi se ustvrdilo postoje li zapreke za sklapanje braka.¹⁸⁷

Sakrament braka u katoličkoj crkvi karakterizira slobodan izbor bračnog partnera, nerazrješivost bračne zajednice, monogamnost oba partnera, sakramentalnost samog čina ulaska u bračnu zajednicu.¹⁸⁸ Naravno valja spomenuti kako su se oba partnera trebala složiti s ulaskom u bračnu zajednicu,¹⁸⁹ a ne samo njihove obitelji kao što su nalagale društvene i socijalne norme tog vremena. Slobodni izbor bračnog partnera bio je u koliziji s društvenim pogledima i svjetovnim zakonima, a često su i zabranjivali vjenčanje osoba različitih društvenih statusa. Crkveni nauk propovijedao je slobodni izbor partnera, primjerice gospodar je mogao oženiti sluškinju po crkvenom nauku, dok je taj čin mogao biti kažnjiv odredbama svjetovnih zakona. Kazne su u pravilu bile razbaštinjenje za neposlušne sinove i kćeri.¹⁹⁰ Crkveno je pravo propisivalo da djevojke moraju imati najmanje 12, a mladići 14 godina prilikom vjenčanja. To su slijedili svjetovni zakoni i statuti koji su propisivali u kojoj dobi nastupa punoljetnost, odnosno mogućnost stupanja u brak, za djevojke i mladiće. Creski statut propisuje da mladići i djevojke postaju punoljetni sa 14 godina (*Nei giudizi e nei contratti tanto il maschio che la femmina, compito il quattordicesimo*

---

¹⁸³ Anton Benvin, „Obitelj kroz povijest“, *Bogoslovska smotra* 42 (1972.), 45.

¹⁸⁴ Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi“, 9.

¹⁸⁵ Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi: bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika* (Zagreb: Algoritam, 2007.), 173-176.

¹⁸⁶ Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka* (Zagreb: Srednja Europa, 2012.), 75-78.

¹⁸⁷ Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi“, 16-17.

¹⁸⁸ Isto, 8.

¹⁸⁹ Isto, 9.

¹⁹⁰ Isto, 11.

anno, erano in età legittima)¹⁹¹ dok ostali statuti istočnojadranskih gradova slijede kanonsko pravo pa djevojke najčešće postaju punoljetne između 12. i 14. godine, a mladići u 14. ili 15. godini.¹⁹²

5.1. Distribucija brakova prema godinama

U matičnim knjigama vjenčanih Župe Cres od 1583. do 1700. zabilježeno je ukupno 2.261 vjenčanja. Prosječno je godišnje bilo 19,3 vjenčanja. Promatrano po petogodišnjim razdobljima, najmanje je vjenčanja bilo u razdoblju od 1645. do 1649. (12,2 prosječno), a najviše u razdoblju od 1660. do 1664., čak 25 godišnje.

Krivošić navodi datum kao problem pri proučavanju matičnih knjiga vjenčanih jer je između 70% do 80% vjenčanja sklopljeno tijekom siječnja ili veljače, a tek je od 40% do 50% upisano istog datuma. Ovi navodi zaključuje više govore o neažurnom vođenju matičnih knjiga župnika nego o stvarnosti.¹⁹³

Za usporedbu, u Rovinju se od 1583. do 1640. vjenčalo 1.163 parova.¹⁹⁴ U istom razdoblju u Cresu je zabilježeno 1.099 vjenčanja što upućuje na manji broj stanovnika u odnosu na Rovinj.

Tablica 10. Godišnji broj vjenčanja u Župi Cres (1583. – 1699.)

Godina	Broj vjenčanja	Prosjek
1583.	27	18,5
1584.	10	
1585.	21	16,8
1586.	23	
1587.	16	
1588.	14	
1589.	10	

¹⁹¹ Silvio Mitis, „Lo statuto di Cherso ed Ossero“, *Archeografo Triestino* 37/9 (1921.), 335, pristupljeno 5. veljače 2024.

¹⁹² Marija Mogorović Crljenko, „Položaj kćeri u istarskim obiteljima 15. i 16. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 29 (2005.), 69.

¹⁹³ Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju“, 16.

¹⁹⁴ Mogorović Crljenko, Doblanović, „Stanovništvo Rovinja“, 247-248.

1590.	31	16,2
1591.	12	
1592.	19	
1593.	8	
1594.	11	
1595.	16	23
1596.	31	
1597.	22	
1598.	24	
1599.	22	
1600.	28	19,2
1601.	25	
1602.	12	
1603.	21	
1604.	10	
1605.	9	16
1606.	23	
1607.	11	
1608.	17	
1609.	20	
1610.	25	18,2
1611.	17	
1612.	11	
1613.	12	
1614.	26	
1615.	22	19,6
1616.	21	
1617.	20	
1618.	18	
1619.	17	
1620.	19	17,8
1621.	21	
1622.	17	
1623.	14	
1624.	18	

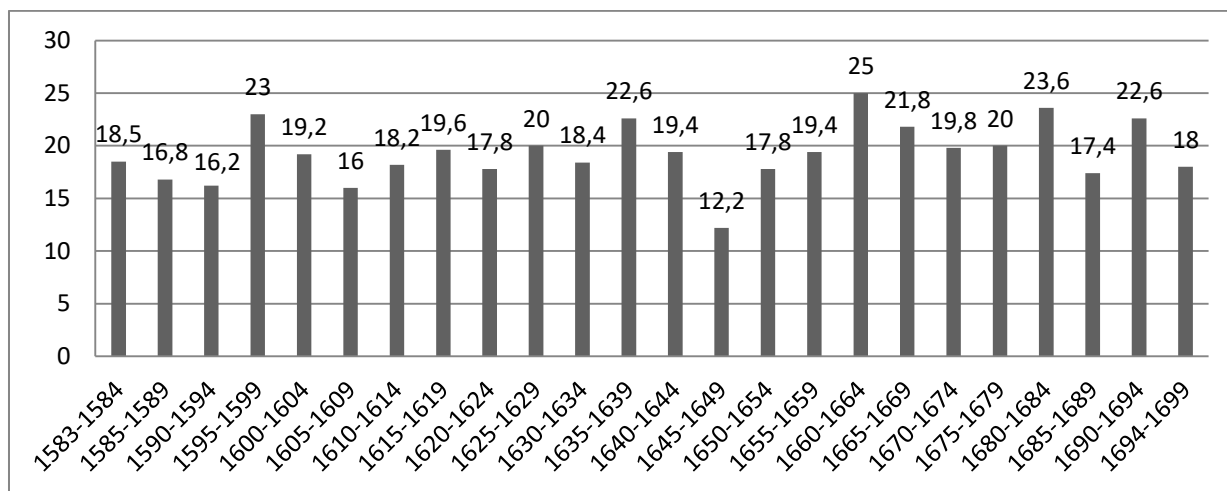
1625.	25	20
1626.	19	
1627.	24	
1628.	19	
1629.	13	
1630.	22	18,4
1631.	10	
1632.	25	
1633.	16	
1634.	19	
1635.	27	22,6
1636.	23	
1637.	25	
1638.	17	
1639.	21	
1640.	23	19,4
1641.	23	
1642.	17	
1643.	14	
1644.	20	
1645.	6	12,2
1646.	13	
1647.	18	
1648.	14	
1649.	10	
1650.	9	17,8
1651.	21	
1652.	24	
1653.	16	
1654.	19	
1655.	19	19,4
1656.	16	
1657.	16	
1658.	24	
1659.	22	

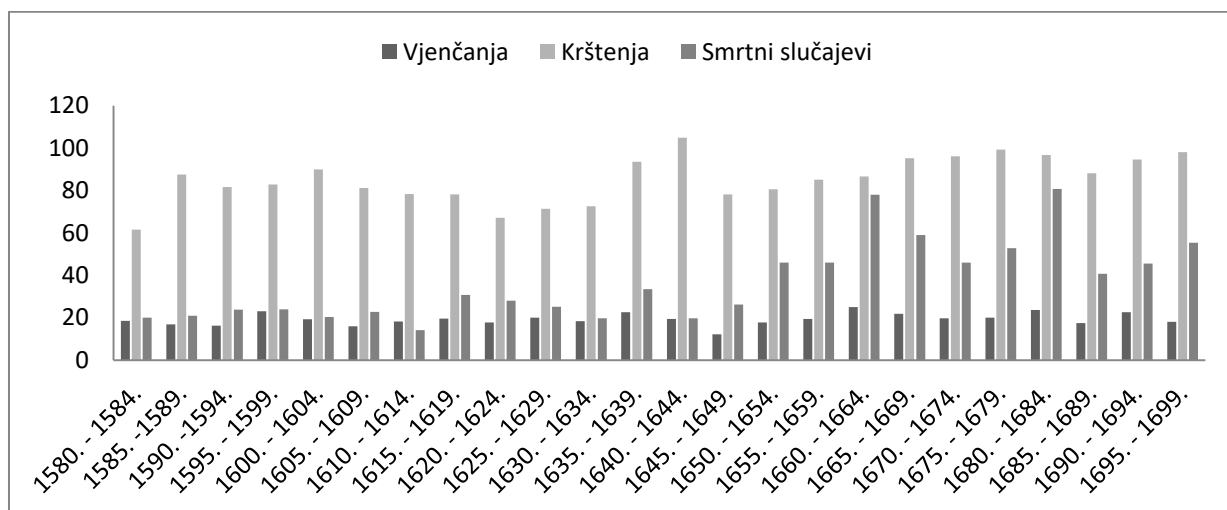
1660.	27	25
1661.	25	
1662.	26	
1663.	17	
1664.	30	
1665.	20	21,8
1666.	15	
1667.	24	
1668.	18	
1669.	32	
1670.	20	19,8
1671.	24	
1672.	16	
1673.	10	
1674.	29	
1675.	18	20
1676.	19	
1677.	15	
1678.	23	
1679.	25	
1680.	25	23,6
1681.	16	
1682.	27	
1683.	27	
1684.	23	
1685.	14	17,4
1686.	12	
1687.	15	
1688.	16	
1689.	30	
1690.	22	22,6
1691.	22	
1692.	31	
1693.	19	
1694.	19	

1695.	17	18
1696.	20	
1697.	15	
1698.	21	
1699.	17	
	2.261	

Grafikon 5. Petogodišnji prosjek broja vjenčanih (1583. – 1699.)

Grafikon 6. Usporedba vjenčanja, krštenja i smrtnih slučajeva (1583. – 1699.)

5.2. Sezonski raspored vjenčanja

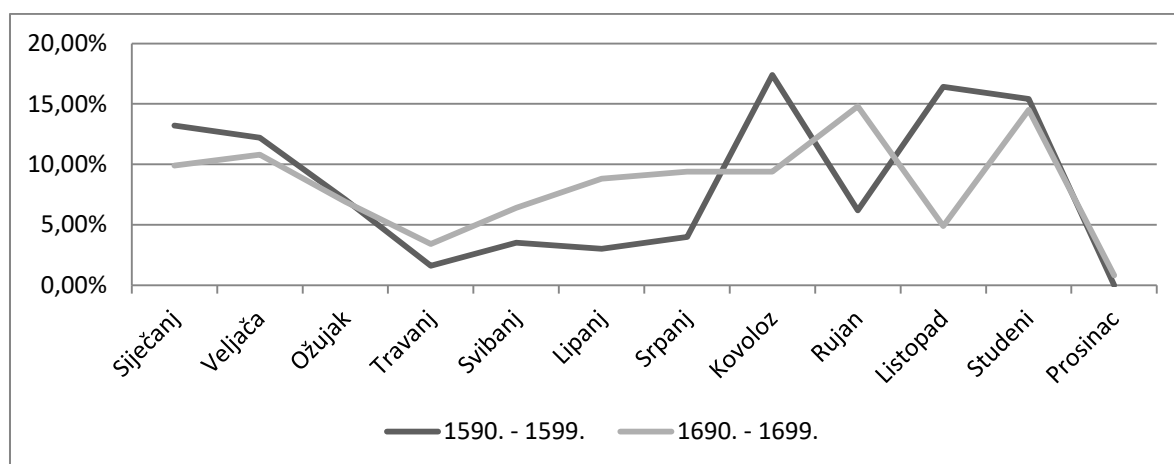
Najviše sklopljenih brakova zabilježeno je početkom godine (siječanj, veljača) te od početka jeseni do kalendarskog početka zime (rujan, listopad, studeni) što odgovara gospodarskim granama kojima se većina stanovništva u Cresu bavila (stočarstvo, ovčarstvo, obrađivanje zemlje). Navedeni mjeseci prethodne korizmi i došašću kada je za sklapanje braka bila potrebna posebna dozvola.

Od 1590. do 1599. zabilježeno je 196 vjenčanja. Najviše ih je sklopljeno tijekom kolovoza (17,4%), listopada (16,4%) i studenog (15,4%), a najmanje u travnju (1,6%), svibnju (3,5%) i lipnju (3%). Niti jedno vjenčanje nije zabilježeno tijekom prosinca. Završno desetljeće (1690. – 1699.) bilježi 203 vjenčanja. Najviše je brakova sklopljeno u rujnu (14,8%), studenom (14,5%) i veljači (10,8%), a najmanje u prosincu (0,8%), travnju (3,4%) i listopadu (4,9%). Krajem 17. stoljeća popularniji su mjeseci za sklapanje braka bili rujna i studeni, a sto godina ranije kolovoz i listopad. Također, koncem 17. stoljeća je primjetan porast broja vjenčanja od travnja do kolovoza .

Tablica 11. Usporedba mjesečne distribucije vjenčanja (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

1590. – 1599.			1690. – 1699.		
Mjesec	Broj upisa	%	Mjesec	Broj upisa	%
Siječanj	26	13,2%	Siječanj	20	9,9%
Veljača	24	12,2%	Veljača	22	10,8%
Ožujak	14	7,1%	Ožujak	14	6,9%
Travanj	3	1,6%	Travanj	7	3,4%
Svibanj	7	3,5%	Svibanj	13	6,4%
Lipanj	6	3%	Lipanj	18	8,8%
Srpanj	8	4%	Srpanj	19	9,4%
Kolovoz	34	17,4%	Kolovoz	19	9,4%
Rujan	12	6,2%	Rujan	30	14,8%
Listopad	32	16,4%	Listopad	10	4,9%
Studen	30	15,4%	Studen	29	14,5%
Prosinac	0	0%	Prosinac	2	0,8%
	196	100%		203	100%

Grafikon 7. Usporedba mjesečne distribucije vjenčanja (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Matične knjige vjenčanih bilježe sedam slučajeva u kojima nije moguće iščitati o kojem se mjesecu radi. Takvi upisi su zabilježeni kao oni bez oznake mjeseca.

Istraživanja brakova u župama Novigrad (1691. – 1800.), Poreč (1711. – 1800.), Pula (1613. – 1815.), Vrsar (1681. – 1780.) te Svetvinčenat (1671. – 1815.) pokazuju da je najmanje brakova sklopljeno u ožujku i prosincu – mjesecima korizme i došašća.¹⁹⁵ Slično je bilo i u Rovinju (1564. – 1640.) gdje je četvrtina vjenčanja sklopljena tijekom siječnja i veljače.¹⁹⁶ U Boljunu (1576. – 1640.) je najviše brakova sklopljeno tijekom jeseni, kada je u kućanstvima bilo najviše hrane, tj. razdoblju prije došašća (listopad, studeni – 45,6%).¹⁹⁷ Najmanje brakova je sklopljeno tijekom ožujka, travnja i prosinca.¹⁹⁸ Oni parovi koji su stupili u bračnu zajednicu u prosincu napravili bi to prvog dana u mjesecu.¹⁹⁹ Susjedna Vranja tijekom 18. stoljeća bilježi jesenski maksimum te je više od polovice brakova sklopljeno u studenom dok je petina sklopljena u siječnju ili veljači.²⁰⁰ U Dubrovniku i okolici tijekom 17. i 18. stoljeća najviše brakova sklopljeno je tijekom studenoga kada je bio obilje plodova te siječnja i veljače. Manji broj brakova sklopljen je za vrijeme korizme i došašća te ljetnih mjeseci (srpanj, kolovoz).²⁰¹

¹⁹⁵ Mgorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi“, 22.

¹⁹⁶ Mgorović Crljenko i Doblanović, „Stanovništvo Rovinja“, 250.

¹⁹⁷ Mgorović Crljenko i Doblanović, „Stanovništvo Rovinja“, 250; Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 23.

¹⁹⁸ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 23.

¹⁹⁹ Na i. mj.

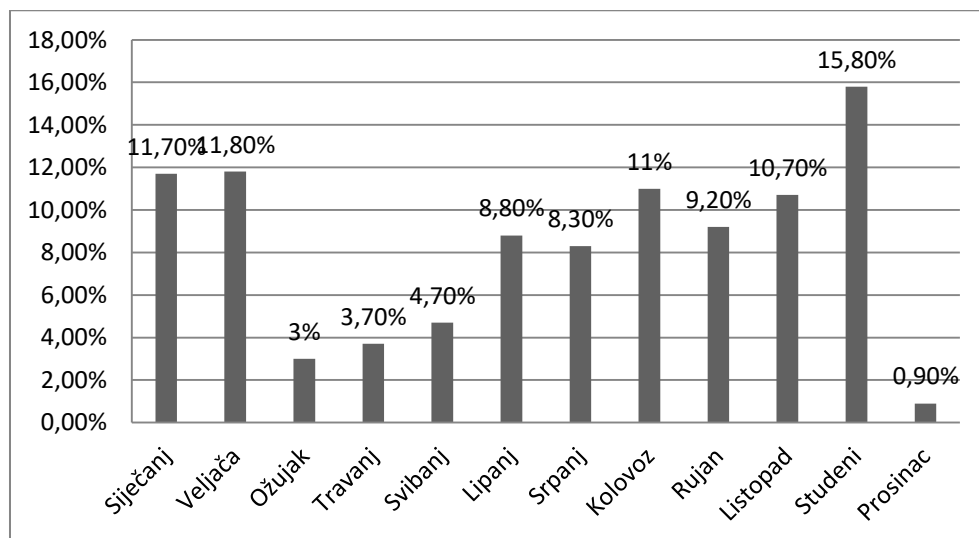
²⁰⁰ Jakov Jelinčić, „Matična knjiga vjenčanih župe Vranja 1771. – 1806.“, *Lupoglavski zbornik* 5 (2005.), 76-88.

²⁰¹ Čučić, „Dubrovačke matične knjige“, 49.

Tablica 12. Mjesečni raspored vjenčanja (1583. – 1699.)

Mjesec u godini	Broj sklopljenih brakova	%
Siječanj	267	11,7%
Veljača	269	11,8%
Ožujak	67	3%
Travanj	84	3,7%
Svibanj	107	4,7%
Lipanj	200	8,8%
Srpanj	188	8,3%
Kolovoz	249	11%
Rujan	207	9,2%
Listopad	244	10,7%
Studeni	350	15,8%
Prosinac	20	0,9%
Bez oznake mjeseca	9	0,4%
	2.261	100%

Grafikon 8. Mjesečni raspored vjenčanja (1583. – 1699.)

5.3. Napovijedi

Napovijedi su objave nadolazećih vjenčanja koje su se čitale u crkvi tri nedjelje, odnosno tri blagdanska dana prije sklapanja bračne zajednice. U tom su se razdoblju trebale dojaviti eventualne zapreke za sklapanje braka.²⁰²

U Župi Cres su od 1583. do 1699. napovijedi zabilježene kod 969 vjenčanja (42,8%). Polovica ženika koji nisu bili iz Župe Cres bila je iz neke druge župe na Cresu ili Lošinju.²⁰³ Ostatak je bio iz drugih mjesta na Kvarneru: 16% s Krka (Baška, Dubašnica, Krk, Poljice, Vrbnik) te Brseča, Lovrana, Mošćenice, Rijeke ...

U najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih Župe Cres (1583. – 1651.) napovijedi su rijetko zabilježene. Sustavnije se bilježe tek od druge polovice 17. stoljeća. Najranije su zabilježene 1626., 1632., 1647., 1648. te 1649. godine. Zabilježen je različiti broj napovijedi prije vjenčanja, no ipak najčešće nisu zabilježene (1.692 ili 57,2%). Međutim, to ne znači da nisu prethodile vjenčanju. Kada su napovijedi zabilježene, najčešće se radilo o tri (935 vjenčanja), a mnogo rjeđe o jednoj (6 vjenčanja), dvije (26 vjenčanja) ili četiri (2 vjenčanja).

5.4. Srodstvo kao zapreka bračnoj zajednici

Krvno srodstvo je i danas, kao i u prošlosti, primarna zapreka sklapanju braka. Uz krvno, postoje još duhovno, tazbinsko i adoptivno srodstvo. Duhovno srodstvo vezuje se uz kumstva na krštenju i krizmi, dok je tazbinsko srodstvo ono koje se stvara ulaskom ženika u bračnu zajednicu, čime se povezuju dvije obitelji koje do tada nisu bile u srodstvu. Prema odredbama IV. Lateranskog koncila (1215.) granica krvnoga srodstva kao zapreka za sklapanje braka bila je četvrto koljeno prema kanonskom računanju.²⁰⁴ To znači da se povezanost dalje od četvrtoga koljena krvnoga srodstva nije smatrala zaprekom za sklapanje braka.²⁰⁵ Za vjenčanje među srođnicima trebala je dozvola, što je bilo češće u malim sredinama u kojima je tržište za odabir budućeg bračnog druga bilo skućeno.²⁰⁶

---

²⁰² Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi na bračni život“, 13.

²⁰³ *CRES – LOŠINJ 100 godina turizma*, ur: Julijano Sokolić (Zagreb: Turistički savez općine Cres – Lošinj, 1988.), 18.

²⁰⁴ Vekarić i Vranješ Šoljan, „Počeci demografske tranzicije u Hrvatskoj“, 56.

²⁰⁵ Na i. mj.

²⁰⁶ Vidi više: Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 39-179.

U malim i izoliranim sredinama kakve su bile otočke, češća su vjenčanja među bližim srodnicima, bilo da se radi o krvnom, tazbinskom ili duhovnom srodstvu. Sužena ponuda bračnih partnera istog društvenog sloja bila je jedan od glavnih razloga takve prakse.²⁰⁷ Za brak je trebalo dopuštenje crkvenih poglavara; do drugog stupnja od pape, a do četvrtoga stupnja od biskupa.²⁰⁸

Iako je riječ o maloj otočnoj sredini, koja je bila gusto prožeta krvnim, duhovnim i tazbinskim vezama, no u Župi Cres udio brakova među srodnicima nije bilo odviše velik.

Matične knjige vjenčanih Župe Cres bilježe različite stupnjeve krvnog srodstva: srodstvo u prvom koljenu, srodstvo u trećem koljenu, srodstvo u četvrtom koljenu, te dvostruko srodstvo koje čine kombinacije. Ipak, takvih je vjenčanja zabilježeno malo, tek 3,6%. U pregledanim matičnim knjigama vjenčanih nije pobliže definirano o kojem se srodstvu radi, već je navedeno samo da se radi o srodstvu u određenom koljenu.

Svaki četvrti brak (20) među srodnicima je bio brak između supružnika koji su bili u dvostrukom srodstvu. Primjer iz sredine 17. stoljeća o vjenčanju dvoje rođaka – *Martina Stupara* sina *Francesca* i Marije kćeri *Martina Dude* s Lošinja. Par je uz dozvolu generalnog vikara vjenčao župnik *Beneto Petris*.²⁰⁹ Ponekad kod brakova dvostrukih srodnika nema preciznije oznake srodstva (2). Ipak, najčešće su kombinacije između trećeg i četvrtog koljena (15). Bračna zajednica srodnika u trećem koljenu zabilježena je kod 15 upisa, dok se u 45 slučajeva radilo o srodnicima u četvrtom koljenu.

U knjigama dozvola za brak Porečke biskupije (1600. – 1610.) 84,09% zahtjeva za dozvolu odnosi se na vjenčanje osoba koje su bile u srodstvu u trećem, četvrtom ili trećem i četvrtom koljenu.²¹⁰ Matične knjige Župe Mali Iž (1765. – 1826.) bilježe gotovo četvrtinu (24,2% ili 15 slučajeva) dozvola za sklapanje braka među

---

²⁰⁷ Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi“, 12.

²⁰⁸ Vekarić i Vranješ Šoljan, „Počeci demografske tranzicije u Hrvatskoj“, 56.

²⁰⁹ *Adi 16 April 1651, Con Dispensa Pontificia in doppio quarto d'Affinita, et de Commissione del Molto Illustre er Reverendo Signor Vicario Capitolare, congiarsi in matrimonio...*

²¹⁰ Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi“, 16.

srođnicima. Najbrojnije dozvole su one u kojima su partneri u četvrtom koljenu krvnog srođstva, a najmanje ih se odnosi na duplo srođstvo u trećem koljenu.²¹¹

Tablica 13. Srođstvo među ženicama u Župi Cres (1571. – 1699.)

Srođstvo	Broj upisa
Treće koljeno	15
Četvrto koljeno	45
Dvostruko srođstvo	20
Bez pobliže oznake srođstva	2
Ukupno	82

5.5. Ponovni brakovi

Na duljinu braka utjecala je ponajprije duljina života bračnih partnera. Muškarci su ulazili u brak stariji nego žene, a njihov životni vijek je bio kraći nego kod žena, što je rezultiralo većim brojem udovica. Brojni su razlozi ponovnog ulaska u brak od onih gospodarskih do onih praktične prirode poput skrbi o maloj djeci i brizi o kućanstvu. Kod žena je važnu ulogu kod ponovnog ulaska u brak imala njihova dob. Udovice u fertilnom razdoblju mnogo češće su stupale u novi brak od udovica u poznijim godinama.²¹²

U Župi Cres (1571. – 1700.) svaki treći brak je (31,44%) barem za jednog bračnog partnera bio ponovni ulazak u bračnu zajednicu. Drugi put u brak podjednako su stupali muškarci (313) i žene (312), dok su se više od dvaput, češće ženili muškarci. Tako je treći brak zabilježen je za 79 muškarca i 32 žene. Četvrti brak je zabilježen za 14 muškaraca i četiri žene, a peti brak zabilježen je za jednog muškaraca.

Patron Antonio Ivancich sin Zuanea Ivancicha s prvom suprugom Francescom je imao jedno dijete Helenu Bartholomeu krštenu 14. siječnja 1612. godine. Godinu dana nakon krštenja kćeri (10. veljače 1613.), Antonio ulazi u brak s Dorchom kćerkom Zuanea Piera Hervatina s kojom je imao četvero djece. Njihovo prvo dijete

²¹¹ Gordana Franov-Živković, „Zapreke za sklapanje braka u glagoljskim matičnim knjigama i ostalim dokumentima s Zadarskog područja od 1565. do sredine 19. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 49 (2015.), 288.

²¹² Bertoša, *Život i smrt*, 51-54; Doblanović, *Žrvanj života*, 76.

(*Zuane*) je kršteno 12. listopada 1613. godine. Nakon dvije godine (1615.) krstili su *Piera*, zatim 1620. *Dobricu*, te 1629. *Zuanu*. U lipnju 1636. *Antonio* ponovno ulazi u brak, no ovaj put s *Gasparom* kćerkom *Andrea Marcole*. U braku nije bilo djece. Nakon godinu i pol (22. listopad 1637.) *Antonio* sklapa brak s *Pasquom* udovicom *Zuanea Schendericha*, kćerkom *Andrea Chnesicha*. Zadnji brak (20. veljače 1650.) *Antonio Ivancich* sklapa s *Antoniom* kćeri *Domenica Pilicha*. U matičnim knjigama umrlih nije zabilježen ukop niti jedne Antoniove supruge – pokojne supruge možda nisu pokopane na creskom groblju, ili vjerojatnije, nisu zabilježene jer u matične knjige umrlih u Cresu u to vrijeme nisu upisani svi već samo oni čiji je pokop plaćen.

Maria, kćer *Piera Zutinisa* vjenčala se 21. studenog 1669. sa *Silvestrom de Grandeom*. Nakon nepune dvije godine (31. svibanj 1671.) sklapa novu bračnu zajednicu s *patronom Giacomom Susichem*, a 9. siječnja 1683. vjenčala se za *patrona Piera Bagatelu* s kojim je imala šestero djece. Prvo dijete (*Piero*) je kršteno 25. ožujka 1679. tj. četiri godine prije ulaska u bračnu zajednicu. Od njihove djece su kršteni: *Francesca* 1682., *Maria* 1683., *Domenica* 1685., bezimni sin 1687. i sin *Zuane* 1690. Zadnji brak *Maria* je sklopila 24. rujna 1696. s *Zuaneom Corteseom* kojemu je to bio treći brak.

Kod muškaraca najčešće stoji kako su ušli u drugi, treći ili koji brak dok se za žene češće koristi fraza *relita* te ime pokojnog supruga.²¹³ Uz ime muškarca koji ponovno ulazi u bračnu zajednicu ne bilježi se da je udovac.

Tablica 14. Ponovni brakovi

Brak	M	%	Ž	%
Drugi brak	312	13,84%	322	14,24%
Treći brak	79	3,49%	31	1,37%
Četvrti brak	14	0,66%	4	0,17%
Peti brak	1	0,4%	0	0%

Podatci za Župu Savičenta (1739. – 1813.) pokazuju da je u 25,6% brakova za jednog od supružnika to bio ponovni ulazak u brak. Najrjeđe je bilo kad su oboje bili udovci (3%). Jedna petina udovica ponovo je stupala u brak. Za muškarce je češće

²¹³ ...*moglie de quondam* (ime, prezime umrlog supruga)...

zabilježeno stupanje u treći, četvrti ili peti brak.²¹⁴ Udovci su češće ponovno ulazili u bračnu zajednicu do godine dana nakon smrti supruge (59,6%) dok su tri četvrtine udovaca to napravili do pola godine od smrti supruge.²¹⁵ Više od polovice muškaraca (58%) je sklopilo ponovni brak unutar godine dana.²¹⁶

Prema matičnoj knjizi vjenčanih Boljuna (1576. – 1640.) samo jedan muškarac je stupio u ponovni brak. No, vjerojatnije je da svećenik nije upisivao podatak o tome je li muškarac u trenutku ulaska u bračnu zajednicu udovac ili je riječ o njegovom prvom braku. Kod žena se taj podatak revno bilježen te su žene češće stupale u novu bračnu zajednicu.²¹⁷ Vlahov pretpostavlja kako je riječ o utjecaju Uskočkog rata tijekom kojeg je veći broj žena ostao bez bračnih partnera.²¹⁸

Vekarić navodi kako je u Dubrovniku je od 17. do 19. stoljeća bilo više udovica, no udovci su češće stupali u brak. U slučaju da udovica nije imala djece ili su ona bila mala – ona se udaje unutar istog kućanstva.²¹⁹

5.6. Mjesta sklapanja braka

U najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih Župe Cres mjesto sklapanja braka upisano je tek povremeno, no od 1615. godine ono postaje sastavni dio upisa.

Otok Cres obiluje naseljenim mjestima koja u svojim središtima imaju crkvu. U nekim mjestima ima ih i više. Vjenčanja su se sklapala u crkvama diljem otoka. Malo više od polovice (52%) nema oznaku mjesta sklapanja braka. Vjerojatno je riječ o vjenčanjima sklopljenim u župnoj crkvi u Cresu. Među upisima s oznakom mjesta sklapanja braka (48%) gotovo je podjednak broj njih sklopljen u Cresu (51,89%) kao i okolnim mjestima.

---

²¹⁴ Dobljanović, *Žrvanj života*, 76.

²¹⁵ Isto, 78.

²¹⁶ Na istom mjestu.

²¹⁷ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 23.

²¹⁸ Isto, 24.

²¹⁹ Nenad Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda* (Dubrovnik – Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2000.), 61-62.

Brakovi sklopljeni u Cresu vezani su uz gradska naselja ili kontrade – *Slavniz, Luciza/Borgo, Piazza, Zagrad*. Od naseljenih mjesta na otoku zabilježeni su Beli, Bućev (kasnije Valun), Dol, Dragozetići, Gračišće (*Gracische*), Krčina, Loznati, Merag, Orlec, Pržić (Perzich), Plat, Predošćica, *Pzule*, otok Plavnik, Pišće, *Dol di santo Vido*²²⁰, Vrana te brežuljak iznad Cresa (*Betcaf*).

Najviše brakova sklopljeno je u crkvama sv. Marije Magdalene (155), sv. Katarine (108), sv. Jurja (122), sv. Antuna Opata (79), sv. Izidora (69), sv. Ivana (66), sv. Barbare (63), sv. Jelene (61), sv. Lucije (43), sv. Jakova (54), te župnoj crkvi sv. Marije Snježne (130). Više brakova se običavalo sklopiti unutar gradskih bedema (crkva sv. Jurja, crkva sv. Ivana, crkva sv. Izidora, crkva sv. Jelene, crkva sv. Barbare te župna crkva Marije Snježne) nego izvan (crkva sv. Katarine, crkva sv. Marije Magdalene, crkva sv. Antuna Opata). Navedene crkve i danas stoje na istom mjestu no, u skromnijem i vremešnjem izdanju.²²¹

Više od desetine brakova sklopljeno je u trenutku kad je jedan od supružnika bio bolestan, prikovan za krevet ili na samrti. U takvim slučajevima (12,4%) svećenik bi dolazio u kuću ženika ili onoga čija je kuća bila te sklopio brak. Dva upisa (0,2%) bilježe vjenčanje koje je sklopljeno u kapeli kneževe palače.

Tablica 15. Mjesto sklapanja braka

Mjesto sklapanja braka	Broj brakova	%
Nepoznata crkva	13	0,57%
Crkva sv. Augustina	1	0,04%
Crkva sv. Andrije	17	0,75%
Crkva sv. Antuna Opata	79	3,49%
Crkva sv. Barbare	63	2,94%
Crkva sv. Jelene	61	2,54%
Crkva sv. Bartola	2	0,08%
Crkva sv. Blaža	24	1,06%
Crkva sv. Klare	25	1,10%
Crkva sv. Duha	31	1,37%

²²⁰ U upisima se spominju bravari i pastiri pa je riječ o stočarskom stanu, a to je Sveti Blaž sjeverno od Cresa.

²²¹ Vidi više: Inge Solis, *Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga*, I. dio (Cres: Creski muzej pri Pučkom otvorenom učilištu Mali Lošinj, 2014.)

Crkva sv. Filipa i Jakova	2	0,08%
Crkva sv. Franje (samostan)	1	0,04%
Crkva sv. Izidora	69	3,06%
Crkva sv. Jakova	54	2,39%
Crkva sv. Katarine	108	4,80%
Crkva sv. Križa	1	0,04%
Crkva sv. Kuzme i Damjana	15	0,66%
Crkva sv. Lovre	3	0,12%
Crkva sv. Lucije	43	1,90%
Crkva sv. Marka	58	2,57%
Crkva sv. Marije	17	0,75%
Crkva sv. Marije Magdalene	155	6,90%
Crkva sv. Mihovila	1	0,04%
Crkva sv. Nikole	23	1,04%
Crkva sv. Uršule	12	0,53%
Crkva sv. Petra	13	0,57%
Crkva sv. Stjepana	2	0,08%
Crkva sv. Vida	2	0,08%
Crkva sv. Jurja	122	5,39%
Crkva sv. Ivana	66	2,92%
Kapela kneževе palače	2	0,08%
Župna crkva	130	5,7
Kuća	172	7,6
Bez oznake mjesta	874	38,7
Ukupno	2.261	100%

5.7. Blagoslov bračne zajednice

Zapisi o blagoslovu bračne zajednice sustavnije se počinje voditi nakon sredine 17. stoljeća. Uz veći broj zapisa o vjenčanju nema spomena blagoslova (67%), što nužno ne znači da ga nije bilo, već da nije zabilježen.

Primjer upisa vjenčanja s blagoslovom:

12 ottobre 1692.

Fatte le tre annuntiationi tra la celebratione della messa nelli tre giorni festivi e non scopertosi alcun legitimo impedimento, lo don Stefano Dragozetich, canonico, con licenza del Signor Piovano hò interrogato Domenico figliolo di Giacomo Bogmovich et Franceschina figliola di Luca Maver, et havuto il loro scambievol consenso gl'ho con parole de presenti congiunto in matrimonio nella Chiesa di San Antonio apresso Domo, alla presenza di mistro Nicolò Tesseretto et miser Mattio Sabglaz, et dato gli la beneditione nella Santa Messa.

Od upisa koji spominju blagoslov, 87% ih je zabilježeno na misi, a kod 11% vjenčanja zabilježen je blagoslov, no ne precizira se kad je dan. U 0,11% izričito je navedeno kako nije bilo blagoslova (18. veljače 1692., 23. studenog 1692. i 18. travnja 1693.). U navedenim upisima radi se o vjenčanjima udovica te je izričito navedeno da blagoslov nije dan.²²² Ipak, valja napomenuti kako s obzirom na udio stupanja u ponovni brak, nedostatak blagoslova bračne zajednice u koju ulaze udovice nije pravilo, već iznimka.

U srpnju 1692. vjenčani su gospodin *Antonio Moyse*, sin pokojnog *Giacoma* i *Zaneta*, kćer pokojnog gospodina *Antonia Petrisa* zvanog *Parentin* koje se odvalo u kući (*Zanetinog* pokojnog oca). Blagoslov je dan sljedeći dan u crkvi.²²³ Navedeni primjer je karakterističniji za predtridentinsko razdoblje kad se brak mogao sklopiti na raznim mjestima, a blagoslov se dodjeljivao kasnije.²²⁴

Upisi koji spominju blagoslov tj. njih 7,6% navode datum blagoslova koji je različit u odnosu na dan vjenčanja. Ostali blagoslovi su dani nakon dana vjenčanja.

Samo u 2% zapisana je osoba koja je dala blagoslov bračne zajednice – župnik, biskup, svećenik ...

Manje od 10% upisa uz blagoslov spominje crkvu u kojoj je dan. Jednom je blagoslov dan u župnoj crkvi u Osoru, dok su ostali dani u crkvama u gradu Cresu ili neposrednoj blizini grada. Najčešće se spominju crkva sv. Antuna (9), župna crkva

²²² ... **senza** haver gli datta la beneditione matrimoniale...

²²³ MKV Cres 1651. – 1711. fol. 133.

²²⁴ Vidi više: Mogorović Crljenko, *Druga strana braka*, 52-54; Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi: bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika*, 139.

sv. Marije Snježne (9), crkva sv. Katarine (7), crkva sv. Marije Magdalene (7), crkva sv. Klare (6), te crkva sv. Lucije (5).

5.8. Dan vjenčanja

Od vjenčanja zabilježenih u creskim matičnim knjigama vjenčanih od kraja 16. stoljeća do konca 17. stoljeća za samo 8 upisa (0,4%) nije zabilježen dan ulaska u bračnu zajednicu. Najviše je brakova sklopljeno tijekom nedjelje (43,3%), dok ih je najmanje sklopljeno petkom (3,7%). No, od 1583. do 1699. došlo je do promjena kod odabira dana vjenčanja. Koncem 16. stoljeća više od polovice brakova sklopljeno je nedjeljom dok su krajem 17. stoljeća nedjeljna vjenčanja činila petinu ukupno sklopljenih brakova. Četvrtina brakova sklopljena je ponedjeljkom.

Slične rezultate pokazuju istraživanja za Župu Svetvinčenat. Tamo je 80-ih godina 16. stoljeća najviše bilo nedjeljnih vjenčanja (43%), a 80-ih godina 17. stoljeća prevladavala su nedjeljna vjenčanja no udio je pao (37%). Udio vjenčanja nedjeljom postupno je padao tijekom 18. i 19. stoljeća te je krajem 19. stoljeća bio neznatan.²²⁵

Tablica 16. Dan vjenčanja (1583. – 1699.)

Dan u tjednu	Broj upisa	%
Ponedjeljak	445	19,7%
Utorak	143	6,3%
Srijeda	157	6,9%
Četvrtak	268	11,9%
Petak	84	3,7%
Subota	164	7,3%
Nedjelja	992	43,8%
Bez oznake dana	8	0,4%

Tablica 17. Usporedni prikaz dana vjenčanja po razdobljima

²²⁵ Doblanović, *Žrvanj života*, 90-91, 208-210.

Dan u tjednu	(1590. – 1599.)		(1645. – 1654.)		(1690. – 1699.)	
	Broj upisa	%	Broj upisa	%	Broj upisa	%
Ponedjeljak	30	15,3%	38	26%	50	24,6%
Utorak	14	7,1%	12	8,2%	13	6,5%
Srijeda	18	9,2%	7	4,7%	25	12,3%
Četvrtak	15	7,7%	17	11,6%	24	11,9%
Petak	7	3,6%	7	4,7%	14	6,8%
Subota	3	1,5%	5	3,4%	36	17,8%
Nedjelja	109	55,6%	59	40,4%	41	20,1%
Nepoznato	0	0%	1	1%	0	0%
	196	100%	146	100%	203	100%

6. MATIČNA KNJIGA UMRLIH

6.1. Smrtnost po godinama

U matične knjige umrlih Župe Cres od 1584. do 1699. upisano je 4.375 pokojnika. Budući da je broj krštenih 10.701, a umrlih za više od polovicu manji, to svakako upućuje da u matične knjige umrlih nisu upisivani svi umrli. Za usporedbu, u Rovinju je (1564. – 1640.) bilo 6.966 krštenih i 6.263 umrlih.²²⁶ Malo više krštenih nego umrlih bilo je u Vrsaru od 1681. do 1700. (398 : 370).²²⁷ U Novigradu je od 1641. do 1700. bilo 496 krštenih, a 697 umrlih.²²⁸ Primjerice u Puli je u od 1613. do 1815. godine zabilježeno mnogo više umrlih (7.914) nego krštenih (5.910).²²⁹

Usporedimo li creske matične knjige umrlih s matičnim knjigama s istarskog područja primjećujemo razlike u vođenju knjiga. Labinska matična knjiga umrlih²³⁰ navodi dob pokojnika ako se radi o djeci, mjesto ukopa ako nije gradsko groblje. Koriste se fraze *passo da questa la altra vita*, te se navode imena roditelja, supružnika. Ne navode se imena crkvenog osoblja koje je prisustvovalo pogrebu, upisi su kratki. Matična knjiga umrlih župe Bale²³¹ donosi datum održavanja pogreba i ime pokojnika. Rovinjske matične knjige umrlih²³² bilježe datum pogreba, ime pokojnika, iznos koji je plaćen za pokop, te kao i matična knjiga umrlih Bala ne donosi popis crkvenog osoblja prisutnog na pogrebu.

Potvrdu zaključka da u matične knjige Župe Cres nisu upisivani svi nalazimo u Matičnoj knjizi umrlih (1649. – 1664.) gdje je zabilježeno kako je biskup prilikom vizitacije naredio da se u matične knjige umrlih ne upisuju samo oni pokojnici za čiji se pogreb platilo, već i oni koji su besplatno pokopani!

---

²²⁶ Mogořović Crljenko i Doblanović, „Stanovništvo Rovinja“, 249.

²²⁷ Marino Budicin, „Alcune linee e fattori di sviluppo demografico di Orsera nei secoli XVI-XVIII“, 117.

²²⁸ Na i. mj.

²²⁹ Bertoša, *Život i smrt u Puli*, 30-65.

²³⁰ HR DAPA 429, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih Župe Labin (1616. – 1650.).

²³¹ HR DAPA 429, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih Župe Bale (1606. – 1735.).

²³² HR DAPA 429, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih Župe Rovinj (1553. – 1602.), Matična knjiga umrlih Župe Rovinj (1602. – 1640.).

Adi 5 Aprile 1661.

Presentati nella sacra visita nelle mani di Monsignor Illustrissimo et Reverendissimo Vescovo il quale amoni il Reverendo Piovano a dover anotare anco quelli che li sepeliscono gratis.

Ukupno je zabilježeno 2.218 pokojnika muškog spola (50,70%) i 2.119 (48,43%) ženskog spola. Kod 0,87% upisa nije moguće razaznati spol pokojnika – nema imena niti drugih odrednica spola: sin, kćer, supruga i tomu sl.

Za usporedbu, u zadarskoj matičnoj knjizi umrlih (1597. – 1617.) zabilježeno je 3.162 ljudi od čega je 56,8% bilo muškog, a 43% ženskog spola. Sedam upisa ne donosi spol pokojnika (0,2%).²³³ Župa Velim u Dalmatinskoj zagori (1679. – 1710.) bilježi 59% pokojnika muškog i 41% ženskog spola.²³⁴

Tablica 18. Broj umrlih po godinama (1584. – 1699.)

Godina	M	Ž	Nepoznato	Ukupno	
1584.	11	9		20	
1585.	9	12		21	21
1586.	14	4		18	
1587.	14	13		27	
1588.	5	13		18	
1589.	11	9	1	21	
1590.	25	12		37	23.8
1591.	13	4		17	
1592.	7	9		16	
1593.	9	10		19	
1594.	10	20		30	
1595.	11	6		17	24
1596.	5	12		17	
1597.	12	8		20	
1598.	14	10		24	
1599.	22	20		42	

²³³ Grozdana Franov-Živković, „Zadarska matica umrlih 1597. – 1617.“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, (2021.), 98.

²³⁴ Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična knjiga dijela Dalmatinske zagore“, 79.

1600.	7	13		20	20.4
1601.	4	0		4	
1602.	10	9	1	20	
1603.	8	8		16	
1604.	31	11		42	
1605.	4	12		16	22.8
1606.	17	16		33	
1607.	15	9	4	28	
1608.	4	5	1	9	
1609.	17	10	1	28	
1610.	17	11	1	29	14.2
1611.	6	2		8	
1612.	0	0		0	
1613.	11	3		14	
1614.	11	8	1	20	
1615.	7	3		10	30.8
1616.	25	28		53	
1617.	17	11	1	29	
1618.	11	13		24	
1619.	20	17	1	38	
1620.	8	7		15	28
1621.	10	14	2	26	
1622.	15	14		29	
1623.	19	11		30	
1624.	21	19		40	
1625.	28	22		50	25.2
1626.	9	13		22	
1627.	8	13		21	
1628.	7	7		14	
1629.	7	12		19	
1630.	10	14	1	25	19.8
1631.	8	6		14	
1632.	13	6	2	21	
1633.	11	13		24	
1634.	8	7		15	

1635.	6	15	2	23	33.4
1636.	32	28		60	
1637.	16	14		30	
1638.	17	10		27	
1639.	15	12		27	
1640.	13	9	1	23	19.8
1641.	5	12		17	
1642.	9	7		16	
1643.	7	13		20	
1644.	14	9		23	
1645.	14	13		27	26.2
1646.	15	10		25	
1647.	10	11		21	
1648.	19	12		31	
1649.	17	10		27	
1650.	24	25		49	46
1651.	21	26		47	
1652.	15	19		34	
1653.	23	31		54	
1654.	29	17		46	
1655.	32	27		59	46
1656.	2	19		21	
1657.	28	30		58	
1658.	28	21		49	
1659.	19	24		43	
1660.	33	30		63	78
1661.	16	19		35	
1662.	16	29		45	
1663.	28	19	1	48	
1664.	106	92	1	199	
1665.	28	26		54	59
1666.	28	31		59	
1667.	36	39		75	
1668.	17	28	1	46	
1669.	33	28		61	

1670.	25	27		52	46
1671.	25	26		51	
1672.	21	18		39	
1673.	17	32		49	
1674.	16	23		39	
1675.	17	9		26	52.8
1676.	16	29		45	
1677.	21	31		52	
1678.	32	25	1	58	
1679.	37	46		83	
1680.	38	31		69	80.8
1681.	67	69	2	138	
1682.	68	55		123	
1683.	32	18		50	
1684.	3	21		24	
1685.	20	26		46	40.8
1686.	19	11	1	31	
1687.	26	19	2	47	
1688.	17	24		41	
1689.	14	24	1	39	
1690.	31	24		55	45.6
1691.	27	21		48	
1692.	24	12		36	
1693.	23	25	1	49	
1694.	18	21	1	40	
1695.	14	16		30	55.4
1696.	14	21		35	
1697.	42	49	5	96	
1698.	17	23	1	40	
1699.	35	41		76	
	2.218	2.119	38	4.337	

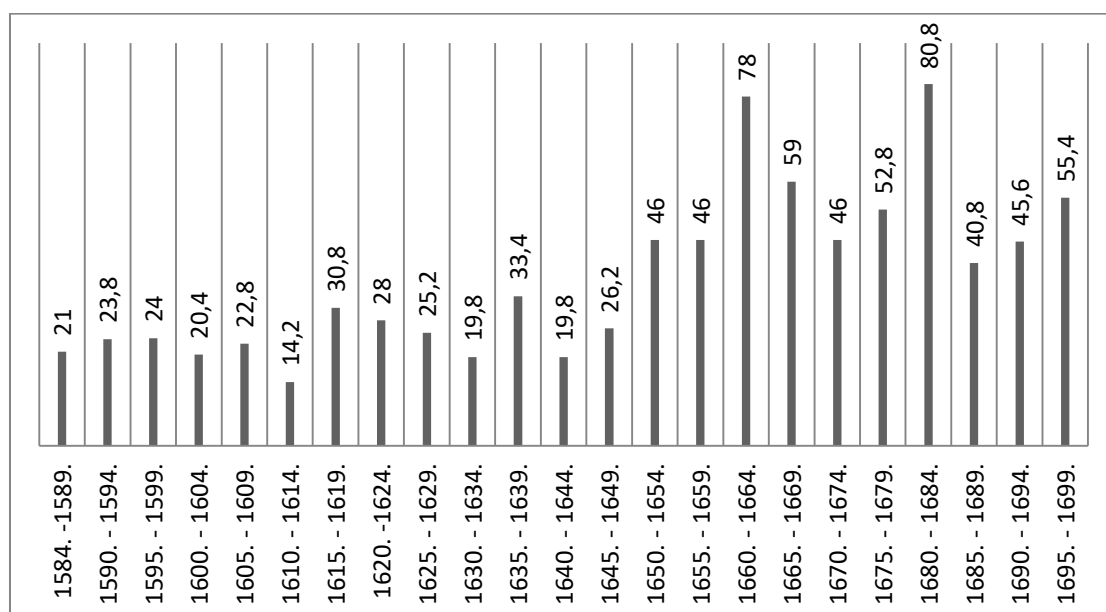
Tablica 19. Prosječan broj umrlih po desetljećima

Razdoblje	Prosjek
1584. – 1599.	22.75
1600. – 1609.	21.6
1610. – 1619.	22.5
1620. – 1629.	26.6
1630. – 1639.	26.6
1640. – 1649.	23
1650. – 1659.	46
1660. – 1669.	68.5
1670. – 1679.	49.9
1680. – 1689.	60.8
1690. – 1699.	50.5

Prosječno godišnje je u promatranom razdoblju umrlo 34,5 osoba.

Matične knjige umrlih Župe Cres do 60-ih godina 17. stoljeća su nepotpune, te ih ne možemo smatrati vjerodostojnim izvorima za praćenje smrtnosti. Najveći petogodišnji prosjek umrlih zabilježen je ranih 60-ih i ranih 80-ih godina 17. stoljeća.

Grafikon 9. Petogodišnji prosjek umrlih (1584. – 1699.)

6.2. Sezonski raspored umrlih

Najviše umrlih tijekom godine bilo je u kasno ljeto i ranu jesen: rujan (689), listopad (567) i kolovoz (549). Polovica pokojnika umrla je od kolovoza do studenog. Najmanje umrlih zabilježeno je tijekom proljeća i početkom ljeta: lipanj (180), svibanj (245) i travanj (147).

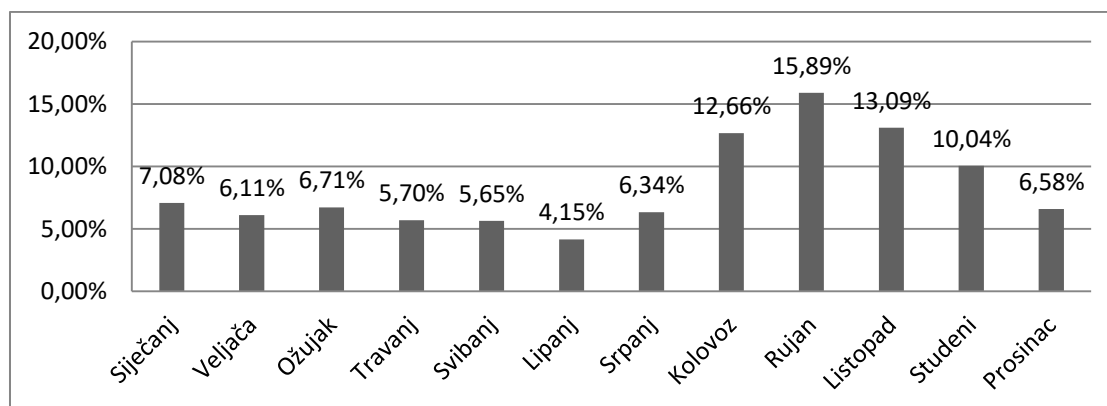
Usporedba početnog (1590. – 1599.) i završnog (1690. – 1699.) razdoblja prati slične vrijednosti. No, zbog ranije navedenih razloga, završno razdoblje broji dvostruko više smrtnih slučajeva. Početno razdoblje bilježi maksimume od kolovoza do listopada (33), a najmanje umrlih je bilo tijekom siječnja, svibnja i lipnja. U posljednjem desetljeću 17. stoljeća najviše je umrlih bilo tijekom rujna i listopada, a najmanje u travnju, veljači i svibnju.

Tablica 20. Mjesečna distribucija smrtnih slučajeva (1584. – 1699.)

Mjesec	M	Ž	Nepoznato	Ukupno	%
Siječanj	138	167	2	307	7,08%
Veljača	143	121	1	265	6,11%
Ožujak	123	165	3	291	6,71%
Travanj	127	119	1	247	5,70%
Svibanj	123	122	0	245	5,65%
Lipanj	96	83	1	180	4,15%
Srpanj	155	117	3	275	6,34%
Kolovoz	332	215	2	549	12,66%
Rujan	338	344	7	689	15,89%
Listopad	280	284	3	567	13,09%
Studen	215	216	4	435	10,04%
Prosinac	141	142	2	285	6,58%
	2.214	2.095	29	4.335²³⁵	100%

²³⁵ Od ukupnog broja upisa, samo njih 37 nema oznaku datuma, te nisu uključeni u analizu.

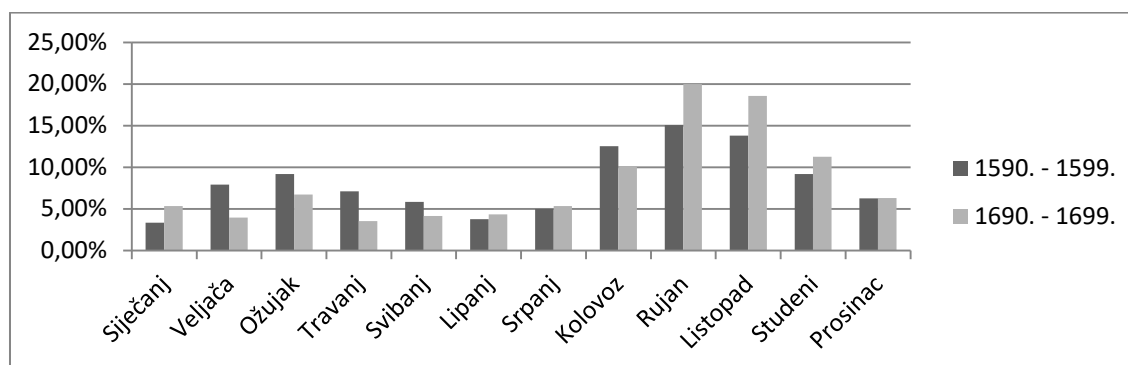
Grafikon 10. Mjesečna distribucija smrtnih slučajeva (1584. – 1699.)

Tablica 21. Mjesečni raspored umrlih (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Mjesec	1590. – 1599.		1690. – 1699.	
	Broj upisa	%	Broj upisa	%
Siječanj	8	3,34%	27	5,34%
Veljača	19	7,94%	20	3,95%
Ožujak	22	9,21%	34	6,73%
Travanj	17	7,11%	18	3,55%
Svibanj	14	5,86%	21	4,15%
Lipanj	9	3,77%	22	4,34%
Srpanj	12	5,02%	27	5,34%
Kolovoz	30	12,55%	51	10,07%
Rujan	36	15,06%	101	19,97%
Listopad	33	13,80%	94	18,57%
Studeni	22	9,20%	57	11,27%
Prosinac	15	6,28%	32	6,33%
Bez oznake	2	0,84%	2	0,39%
Ukupno	239	100%	506	100%

Grafikon 11. Prikaz mjesečne distribucije umrlih (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Matične knjige za Pulu (1625. – 1815.) pokazuju kako je prosječno godišnje bilo 41,65 ukopa.²³⁶ Najviše pokopa zabilježeno je tijekom kasnog ljeta i početkom jeseni kolovoz (762), rujan (954) i listopad (885).²³⁷ Najmanje smrtnih slučajeva zabilježeno je u travnju (573), svibnju (505), lipnju (364), i srpnju (476).²³⁸

Podatci o broju umrlih Novigrada (1640. – 1700.) pokazuju kako je najviše ljudi umrlo tijekom kasne jeseni i zimskim mjesecima: rujan (142,1), listopad (106,9), prosinac (106,9), siječanj (120,5) i veljača (144,7).²³⁹

6.3. Doživljena dob

U upisima umrlih u Župi Cres od 1584. do 1699. samo je za 17,8% (778 pokojnika) zabilježena dob. Valja napomenuti kako je dob bila zaokružena ili zabilježena aproksimativno. Među onima čija je dob zabilježena bilo je djece do desete godine života, no njihov je udio izrazito mali u odnosu na ostale dobne skupine, što potvrđuje nepotpunost knjiga.

Krivošić upozorava da kad je riječ o dobi pokojnika moguće je naići na krivo upisane podatke. Kad se radi o starijoj osobi onda su se godine zaokruživale na desetice. Prilikom upisivanja djece često se nisu navodila njihova imena niti imena roditelja kao

²³⁶ Bertoša, *Život i smrt*, 65.

²³⁷ Isto, 65.

²³⁸ Na i. mj.

²³⁹ Egidio Ivetić, *La polazione dell' Istra nell' eta moderna* (Trst – Rovinj: Unione italiana – Fiume i Università popolare di Trieste, 1997.), 368.

ni oznaka spola. Koristili su se izrazi kao *infans* ili *proles*, što znači da se radi o djeci.²⁴⁰

Budući da u knjige umrlih nisu upisivani svi, te da je dob zabilježena za manje od petine umrlih, izračun udjela umrlih po dobnim skupinama pokazuje odstupanja od rezultata za istarske župe. To potvrđuje i letimičan pogled na udio umrlih po dobnim skupinama gdje djeca do devete godine života čine manje od 2% umrlih. Prosječna doživljena dob prema puljskim matičnim knjigama umrlih za razdoblje od 1625. do 1674. iznosila je 23,64.²⁴¹

Istraživanja pokazuju kako su još početkom 20. stoljeća najviše umrlih činila djeca.²⁴²

Tablica 22. Doživljena dob pokojnika

Dob	Muški spol	Ženski spol	Ukupno
1	0	1	1
2	0	1	1
3	1	0	1
4	1	1	2
5	1	0	1
6	2	1	3
7	0	1	1
8	2	1	3
9	2	0	2
10	2	1	3
11	1	0	1
12	7	0	7
13	2	1	3
14	2	3	5
15	2	3	5
16	3	3	6
17	3	0	3
18	14	3	17
19	3	2	5

²⁴⁰ Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju“, 17-38.

²⁴¹ Bertoša, *Život i smrt*, 68.

²⁴² Vekarić i Vranješ Šoljan, „Počeci demografske tranzicije u Hrvatskoj“, 33-34.

20	11	12	23
21	2	0	2
22	9	3	12
23	5	2	7
24	10	4	14
25	6	3	9
26	8	7	15
27	1	1	2
28	7	4	11
29	4	1	5
30	11	12	23
31	4	1	5
32	6	3	9
33	7	0	7
34	1	3	4
35	3	5	8
36	9	8	17
37	3	2	5
38	4	1	5
39	0	0	0
40	19	20	39
41	0	1	1
42	2	3	5
43	0	4	4
44	0	1	1
45	4	5	9
46	2	7	9
47	6	0	6
48	3	1	4
49	1	1	2
50	17	15	32
51	1	0	1
52	4	4	8
53	2	3	5
54	6	2	8

55	2	2	4
56	6	8	14
57	1	3	4
58	2	4	6
59	1	2	3
60	24	35	59
61	0	0	0
62	9	3	12
63	4	5	9
64	3	3	6
65	2	7	9
66	7	7	14
67	1	4	5
68	2	4	6
69	5	5	10
70	26	20	46
71	0	0	0
72	2	4	6
73	5	2	7
74	5	2	7
75	6	6	12
76	4	8	12
77	3	5	8
78	4	4	8
79	1	2	3
80	17	37	54
81	1	3	4
82	2	0	2
83	3	2	5
84	6	4	10
85	1	5	6
86	3	4	7
87	2	1	3
88	2	1	3
89	0	3	3

90	2	6	8
91	0	1	1
92	1	3	4
93	0	0	0
94	0	0	0
95	0	1	1
96	3	1	4
97	1	1	2
98	1	0	1
99	0	0	0
100	1	2	3
120	0	1	1
	398	380	778

Tablica 23. Pokojnikova dob u trenutku smrti

Dob	Umrli	%
Do 9. godine	15	1,93%
10. – 19. godina	55	7,07%
20. – 29. godina	100	12,85%
30. – 39. godina	83	10,67%
40. – 49. godina	79	10,15%
50. – 59. godina	85	10,93%
60. – 69. godina	130	16,71%
70. – 79. godina	109	14,01%
80. – 89. godina	97	12,47%
90. – 99. godina	21	2,70%
Više od 100 godina	4	0,51%
Ukupno	778	100%

Uz dob pokojnika ponekad je zabilježen datum rođenja. U 18 upisa pronalazimo 17 datuma rođenja pokojnika, dok jedan donosi mjesec rođenja pokojnika. Navedeni su zabilježeni nakon 1670-ih. Najniža navedena godina je 17, a najviša 98.

Matična knjiga umrlih (1649. – 1664.) na kraju sadrži nekoliko igara riječi i promišljanja o smrti:

Quid esse homo, nisi limus

Et de terra homo primus

Mortem vitare nequimus

Si non terra sumus

Quid est terra nisi fumus

Ergo nihil sumus.

(Što je čovjek, nego blato? I čovjek je bio prvi na zemlji. Ne možemo izbjeći smrt. Ako nismo zemlja. Što je zemlja nego dim? Stoga smo ništa.)

O superbe, cui superbis,

tua superbia, te superabit.

(O oholniče, koji si ohol, tvoja će oholost tebe nadvisiti!)

O homo arricordati della morte

perche

se altremente farai

in inferno andarai

doppo di cio i versi di sopra legerai

(Čovječe sjeti se smrti jer ako učiniš drugačije, ići ćeš u pakao i nakon toga pročitati ove retke!)

6.4. Vrijeme i mjesto smrti

Dodatne informacije koje nalazimo ponajprije su ovisile o zapisivaču. Tako je s upisima koji sadrže podatke o vremenu i mjestu nastupanja smrti. Zapisivačima se to nije činilo od pretjerane važnosti te su ga povremeno zapisivali. Istraživačima pružaju mogućnost dubljeg prodiranja u pogrebne prakse.

Vrijeme smrti donosi 131 upisa (2,99%), dok se mjesto na kojemu je nastupila smrt spominje u 20 upisa (0,46%). Vrijeme nastupanja smrti počelo se intenzivnije upisivati tek od 1680-tih. Nastupanje smrti zabilježeno je u više varijanti – jučer (112 upisa), danas (17 upisa) ili datumom (2 upisa). U večernjim satima, te noću zabilježeno je najviše smrti (82 upisa ili 62,6%). Bez pobje oznake sata je 35 upisa (26,72%) dok se najmanje spominje smrt tijekom dana 10,68%.

Proizlazi kako su se ukopi češće vršili sljedećeg, a rjeđe istog dana.

Mjesto nastupanja smrti počelo se bilježiti tek od 1670-ih, no ne kontinuirano. Zabilježeno je u 28 upisa (0,64%). U tri četvrtine upisa (71,43%) pokojnik je umro u kući. Ponekad je definirano o čijoj se kući radi: deset pokojnika je umrlo u svojoj kući, jedan je umro u kući *Stefana Sforze*, a drugi u kući svoga oca. Manji dio spominje nastupanje smrti u samostanu (osam upisa ili 28,57%), no tada se radi o časnim sestrama (samostan sv. Petra).

6.5. Mjesto ukopa

Mjesto ukopa ovisilo je o više čimbenika – posljednjoj volji pokojnika ukoliko je postojala oporuka, provenijenciji, precima, mjestu gdje se nalazio kad je nastupila smrt ... U Cresu je postojalo gradsko groblje u blizini samostana sv. Franje, gdje je danas smješteno brodogradilište – uz obalu te prema samostanskom kompleksu. Današnje groblje nalazi se izvan stare gradske jezgre. Uz svaku crkvu je diljem otoka postojalo omanje groblje gdje se pokapalo lokalno stanovništvo. Mjesto ukopa počinje se sustavnije bilježiti tijekom 1650-tih i 1660-tih, no nakon desetak godina se ustalila praksa bilježenja.

Crkve u gradskoj jezgri bile su mjesta u kojima su se pokapali pripadnici elita. Primjerice, crkva sv. Duha bila je isključivo za pripadnike obitelji *Petris* koji su je izgradili. Patricijska obitelj *Zuttinis* grobnicu je imala unutar župne crkve sv. Marije Snježne za što nalazimo potvrdu u upisima. Oba samostanska kompleksa (samostan sv. Franje i samostan sv. Petra) također su imala groblja. Groblje samostana sv. Franje služilo je kao gradsko groblje dok je ono pri samostanu sv. Petra bilo isključivo za časne sestre.

Mjesto ukopa je zabilježeno za 983 pokojnika (22,47%) i to za umrle nakon 1670. godine.

Najviše pokojnika pokopano je na groblju samostana sv. Franje (776). Župna crkva kao mjesto ukopa zabilježena je za 82 pokojnika dok je groblje samostana sv. Petra posljednje počivalište 40 pokojnika. Ostala groblja i crkve se spominju rijetko. Ponekad u upisu nema pobliže oznake mjesta ukopa već se samo navodi samostanska crkva (2), izvan grada (1), groblje (4) ili crkva (5) – u takvim upisima teško je s preciznošću odrediti o kojim se mjestima radi.

Za one koji su pokopani u župnoj ili drugoj crkvi, mjesto ukopa često je dodatno precizirano. Primjerice, zabilježen je pokop u kovčegu kod oltara sv. Sebastijana u župnoj crkvi, kod oltara sv. Petra u grobnici obitelji *Zutinis*, kapeli sv. Stjepana, ispred samostana, grobnici Sv. Tijela... Takvih upisa je 58 (1,33%). Najčešće se spominje oltar sv. Sebastijana (13), oltar Sv. Tijela (12), oltar posvećen Bogorodici u župnoj crkvi (6) te oltar sv. Antuna u crkvi sv. Franje (5). Ostala mjesta se spominju jednom ili dvaput.

6.6. Zalozi

Pogrebi su se običavali plaćati u novcu, no ponekad obitelji pokojnika nisu imale novčanih sredstava kako bi podmirile troškove. Tada su zalagali obiteljske dragocjenosti. Dobili bi ih natrag kada bi podmirili dug. Matice umrlih donose primjere kada obitelji ni nakon dužeg vremena nisu uspjele platiti pogreb te povratiti založeno.

Primjerice, pokop zabilježen 6. lipnja 1639. donosi kako je *Reverendo don Zuanne Zambelli* odmah platio pogreb.²⁴³

Zalozi su zabilježeni kod manjeg broja pokopa (5,78%). Češće se javljaju u 16., a rjeđe u 17.stoljeću.

U zalog su se davale obiteljske dragocjenosti ili drugi vrijedni predmeti: nakit, odjeća, pribor za jelo, štapovi, uzde, svijeće, svijećnjaci, satovi, tepisi ... Od nakita razno prstenje (zlatno prstenje, prstenje s raznim dragim kamenjem ...), biseri, koralji, drago kamenje, a od odjeće haljine, rukavice, pojasevi, plaševi ... Zalagane su

---

²⁴³ Matična knjiga umrlih Cresa (1636. – 1664.), 58r.

srebrne, zlatne ili zlatom i srebrom ukrašene vilice i žlice, štapovi ukrašeni srebrom, zlatom ili dragim kamenjem. Među založenim dobrima je bilo sagova, vagi, bakrenih posuda, uzdi i korica. Ponekad su u zalog dane i životinje.

Primjerice za pogreb iz 15. listopada 1597.²⁴⁴ u zalog je dan plašt, a 22. srpnja 1626.²⁴⁵ vaga i bakrena posuda.

Pogreb iz 10. rujna 1636.²⁴⁶ spominje da je u zalog dana ptica nalik kokoši (*reale*).

Ponekad je kao zalog dan komad ženske odjeće koji je detaljno opisan – 18. srpanj 1627.²⁴⁷

Upisi koji sadrže podatke o zalozima vrlo su vrijedan izvor o onodobnoj svakodnevici, od odijevanja, pribora za jelo, nakita, domaćih životinja do novčića i tomu sl.

6.7. Prisutnost svećenika na pogrebima, zvonjava...

Na pogrebima su se nudile usluge kao zvonjava i paljenje svijeća, koje su se dodatno naplaćivale. Uz upise nalazimo bilješku kako zvona nisu zvonila. Zvonjava se spominje u 139 upisa (3,18%). U sto upisa zabilježeno je kako zvona nisu zvonila (71,94%), dok 39 upisa bilježi zvonjavu (28,06%). Samo u četiri zapisa zabilježeno je paljenje svijeća.

Mali broj upisa donosi kako nije bilo nikoga na pogrebu, te mali broj upisa svjedoči o prisustvu ukućana ili mnoštva ljudi.

U matične knjige umrlih nije se upisivalo ime svećenika koji je vodio ukop, već su zapisani oni koji su primili zalog ili koji su sudjelovali i dobili novce od pokopa. To što nije zapisano ime svećenika koji je vodio ukop ne znači da ga nije bilo, već da se zapisivaču taj podatak nije činio značajan da bi ga posebno evidentirao.

---

²⁴⁴ ... *fu dato in pegno uno ferrariolo...*

²⁴⁵ ...*fu dato in pegno una Chaldiera et una Stagiera che s'attrovano in mano del Rev. Don Antonio Petris...*

²⁴⁶ ...*fu dato a buon conto uno reale a reverendo ...*

²⁴⁷ ...*un casso di bianco con la redisela d'oro...*

Primjerice, upis od 14. studenog 1648. donosi iznos naknada za skupine klerika.

Obitus defuncti Marchian sermonis

<i>Dominus Nicolaus Drasa, Pater</i>	<i>L 1, s 13</i>
<i>Dominus Franciscus Columbis</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Ioannes Columbis</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Benedictus de Petris</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Andreas Cipro</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Franciscus Calafatin</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Donatus Petris</i>	<i>s 13</i>
<i>Dominus Iacobi Fericiolo</i>	<i>s 13</i>

Mansionarii

<i>pre Iacobi Battaglia</i>	<i>s 6</i>
<i>pre Ludovicus Ivancich</i>	<i>s 6</i>
<i>pre Franciscus Columbis</i>	<i>s 6</i>
<i>pre Ioannes Petrus Drasa</i>	<i>s 6</i>

Presbiter

<i>pre Paulus Zidarich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Paulus Zidarich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Franciscus Petrich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Andreas Sforza</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Franciscus Gesich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Franciscus Vitich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Franciscus Fucich</i>	<i>s 4</i>
<i>pre Gaspar Antionazzo</i>	<i>s 4</i>

Sacriste

<i>Stephanus Dragozetich</i>	<i>s 4</i>
<i>Gaspar Filinich</i>	<i>s 4</i>
<i>Franciscus Donatis</i>	<i>s 4</i>
<i>Vincentius de Brachia</i>	<i>s 4</i>

Clerici

<i>Franciscus Ivancich</i>	<i>s 2</i>
----------------------------	------------

<i>Franciscus Benvin</i>	s 2
<i>Nicolaus Benvin</i>	s 2
<i>Marcus Cortesius</i>	s 2
<i>Fu pagata subito dal Reverendo Zuanne Colombis X.mo</i> ²⁴⁸	

---

²⁴⁸ Matična knjiga umrlih Cresa (1636. – 1649.), 168v.

7. SVEĆENICI

U pisanju matičnih knjiga krštenih i vjenčanih u promatranome razdoblju sudjelovalo je 155 svećenika.

Tablica 24. Svećenici

Svećenik		Broj upisa	Datum prvog i zadnjeg upisa	Broj osoba istog imena
Ime	Prezime			
<i>Gasparo</i>		1	1610.	
<i>Nicolo</i>		2	1617., 1652.	
<i>Iacomo</i>		2	1618., 1698.	
<i>Francesco</i>		2	1626., 1653.	
<i>Antonio</i>		1	1638.	
<i>Zuane</i>		1	1656.	1
<i>Zorzi</i>		2	1676., 1677.	
<i>Andrea</i>	<i>Antoniacio</i>	501	1572. – 1602.	1
<i>Zuane Maria</i>	<i>Attico</i>	2	1582., 1586.	1
<i>Mathio</i>	<i>Bagatela</i>	34	1572. – 1590.	1
<i>Piero Antonio</i>	<i>Bataghini</i>	2	1683.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Batagia</i>	725	1627. – 1677.	1
<i>Francesco</i>	<i>Bencovich</i>	64	1686. – 1699.	1
<i>Francesco</i>	<i>Benvin</i>	27	1661. – 1683.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Benvin</i>	14	1661. – 1642.	1
<i>Francesco</i>	<i>Bochina</i>	5	1573. – 1576.	1
<i>Gasparo</i>	<i>Bochina</i>	461	1581. – 1624.	1
<i>Antonio</i>	<i>Bochina</i>	39	1591. – 1599.	1
<i>Zuane</i>	<i>Bochina Ricio</i>	34	1582. – 1610.	1
<i>Piero</i>	<i>Bonmartini</i>	2	1598.	1
<i>Zuane</i>	<i>Braza</i>	1	1680.	1
<i>Bernardo</i>	<i>Burato</i>	1	1661.	1
<i>Francesco</i>	<i>Calafatin</i>	47	1641. – 1660.	1
<i>Zuane</i>	<i>Camalich</i>	44	1688. – 1699.	1
<i>Zuane</i>	<i>Carina</i>	1	1694.	1
<i>Domenico</i>	<i>Carlo</i>	2	1573.	1
<i>Gasparo</i>	<i>Carlo</i>	3	1641. – 1645.	1

<i>Francesco</i>	<i>Carna</i>	1	1678.	1
<i>Francesco</i>	<i>Casari</i>	1	1692.	1
<i>Zorzi</i>	<i>Castelanich</i>	1	1684.	1
	<i>Cavuro</i>	1	1675.	1
<i>Damian</i>	<i>Cesarich</i>	11	1695. – 1699.	1
<i>Antonio</i>	<i>Chersi</i>	138	1668. – 1683.	1
<i>Gasparo</i>	<i>Ciceta</i>	27	1573. – 1579.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Ciceta</i>	94	1633. – 1642.	1
<i>Andrea</i>	<i>Cipro</i>	299	1610. – 1658.	1
<i>Francesco</i>	<i>Cipro</i>	1	1692.	1
<i>Zorzi</i>	<i>Cledich</i>	11	1589. – 1604.	1
<i>Francesco</i>	<i>Cocorino</i>	3	1623. – 1625.	1
<i>Antonio</i>	<i>Cocorino</i>	1	1625.	1
<i>Francesco</i>	<i>Colombis</i>	799	1571. – 1658.	2
<i>Zorzi</i>	<i>Colombis</i>	33	1623. – 1639.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Colombis</i>	2	1637., 1648.	1
<i>Zuane</i>	<i>Colombis</i>	91	1649. – 1665.	1
<i>Francesco</i>	<i>Corona</i>	98	1657. – 1683.	1
<i>Marco</i>	<i>Cortese</i>	190	1661. – 1690.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Cremineo</i>	1	1594.	1
<i>Zorzi</i>	<i>Cruseta</i>	1	1644.	1
<i>Francesco</i>	<i>Cucich</i>	243	1597. – 1661.	1
<i>Mathio</i>	<i>Cucletto</i>	2	1574. – 1575.	1
<i>Zorzi</i>	<i>Dela Braza</i>	1	1644.	1
<i>Vicenco</i>	<i>Dela Braza</i>	29	1672. – 1695.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Dela Braza</i>	1	1691.	1
<i>Francesco</i>	<i>Dragognia</i>	9	1587. – 1591.	1
<i>Antonio</i>	<i>Dragozetich</i>	1	1637.	1
<i>Stefano</i>	<i>Dragozetich</i>	231	1652. – 1699.	1
<i>Andrea</i>	<i>Drasa</i>	37	1572. - 1675.	2
<i>Giacomo</i>	<i>Drasa</i>	969	1579. – 1649.	2
<i>Zuane</i>	<i>Drasa</i>	5	1587. – 1633.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Drasa</i>	1.266	1602. – 1657.	1
<i>Zuane Piero</i>	<i>Drasa</i>	132	1640. – 1664.	1
<i>Zuane</i>	<i>Duncich</i>	1	1682.	1

<i>Zuane</i>	<i>Fabris</i>	10	1586. – 1592.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Fericiolo</i>	16	1621. – 1665.	1
<i>Zuane</i>	<i>Fericiolo</i>	62	1655. – 1692.	1
<i>Gerolimo</i>	<i>Fericiolo</i>	1	1676.	1
<i>Marco</i>	<i>Fericiolo</i>	97	1682. – 1699.	1
<i>Mathio</i>	<i>Fericiolo</i>	2	1686.	1
<i>Mateo</i>	<i>Fericolo</i>	7	1693. – 1699.	1
<i>Gasparo</i>	<i>Filinich</i>	530	1662. – 1699.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Fiorentin</i>	1	1652.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Friuliani</i>	1	1689.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Fucich</i>	33	1609. – 1639.	1
<i>Francesco</i>	<i>Fucich</i>	21	1648. – 1674.	1
<i>Pasquale</i>	<i>Gesmundin</i>	1	1642.	1
<i>Francesco</i>	<i>Golup</i>	172	1606. – 1639.	1
<i>Baldisera</i>	<i>Grandi</i>	4	1689. – 1692.	1
<i>Baldisera</i>	<i>Ivagnusich</i>	250	1643. – 1698.	1
<i>Lodovico</i>	<i>Ivancich</i>	186	1632. – 1668.	1
<i>Francesco</i>	<i>Ivancich</i>	25	1640. – 1683.	1
<i>Antonio</i>	<i>Ivilohevich</i>	1	1699.	1
<i>Zuane</i>	<i>Jurjaco</i>	129	1572. – 1597.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Jurjaco</i>	1	1664.	1
<i>Francesco</i>	<i>Jurjaco</i>	4	1668. – 1673.	1
<i>Gasparo</i>	<i>Lio</i>	25	1673. – 1676.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Lion</i>	498	1571. – 1607.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Lucis</i>	293	1677. – 1699.	1
<i>Cosmo</i>	<i>Lucis</i>	14	1678. – 1690.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Lusina</i>	1	1691.	1
<i>Mathio</i>	<i>Magerich</i>	9	1601. – 1606.	1
<i>Francesco</i>	<i>Malagigi</i>	1	1675.	1
<i>Antonio</i>	<i>Maricich</i>	18	1675. – 1678.	1
<i>Lodovico</i>	<i>Maroj</i>	22	1674. – 1679.	1
<i>Piero</i>	<i>Marosich</i>	1	1638.	1
<i>Iosepo</i>	<i>Martareli</i>	1	1675.	1
<i>Angelo</i>	<i>Merici</i>	26	1670. – 1677.	1
<i>Biasio</i>	<i>Moscardin</i>	122	1584. – 1599.	1

<i>Gasparo</i>	<i>Moscardin</i>	1	1593.	1
<i>Simon</i>	<i>Moyse</i>	1	1577.	1
<i>Francesco</i>	<i>Moyse</i>	10	1651. – 1673.	1
<i>Andrea</i>	<i>Moyse</i>	3	1687. – 1692.	1
<i>Vicenco</i>	<i>Paladini</i>	2	1596., 1599.	1
<i>Michel</i>	<i>Perchacich</i>	79	1574. – 1584.	1
<i>Beneto</i>	<i>Petris</i>	549	1588. – 1670.	2
<i>Antonio</i>	<i>Petris</i>	76	1592. – 1685.	2
<i>Francesco</i>	<i>Petris</i>	8	1594. – 1667.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Petris</i>	104	1606. – 1637.	1
<i>Tranquilo</i>	<i>Petris</i>	21	1615. – 1617.	1
<i>Cristoforo</i>	<i>Petris</i>	3	1619. – 1619.	1
<i>Donado</i>	<i>Petris</i>	146	1643. – 1680.	1
<i>Iusto</i>	<i>Petris</i>	1	1649.	1
<i>Zuane Francesco</i>	<i>Petris</i>	1	1667.	1
<i>Zorzi</i>	<i>Petris</i>	2	1675., 1696.	1
<i>Andrea</i>	<i>Petris</i>	10	1681. – 1695.	1
<i>Piero</i>	<i>Petris</i>	11	1681. - 1696.	1
<i>Anibale</i>	<i>Petris</i>	209	1681. – 1699.	1
<i>Serafino</i>	<i>Petris</i>	1	1691.	1
<i>Barthole</i>	<i>Petris</i>	50	1691. – 1644.	1
<i>Marco</i>	<i>Petris</i>	14	1693. – 1697.	1
<i>Stefano</i>	<i>Petris</i>	108	1696. – 1699.	1
<i>Valerio</i>	<i>Ponte</i>	3	1648. – 1650.	1
<i>Cesare</i>	<i>Profici</i>	5	1601. – 1607.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Rodinis</i>	5	1584. – 1592.	1
<i>Barthole</i>	<i>Rodinis</i>	4	1641. – 1644.	1
<i>Francesco</i>	<i>Scenderich</i>	1	1667.	1
<i>Giacomo</i>	<i>Sepcich</i>	275	1688. – 1699.	1
<i>Andrea</i>	<i>Sforza</i>	16	1638. – 1603.	1
<i>Zuane</i>	<i>Soldatich</i>	25	1652. – 1670.	1
<i>Francesco</i>	<i>Solis</i>	244	1599. – 1629.	2
<i>Giacomo</i>	<i>Solis</i>	4	1610. – 1691.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Sovich</i>	2	1610. – 1611.	1
<i>Francesco</i>	<i>Sovich</i>	189	1655. – 1692.	1

<i>Mathio</i>	<i>Staneo</i>	12	1583. – 1589.	1
<i>Piero</i>	<i>Stefanina</i>	1	1697.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Susich</i>	1	1696.	1
<i>Marco</i>	<i>Tericich</i>	1	1679.	1
<i>Zuane</i>	<i>Toscano</i>	2	1662., 1682.	1
<i>Andrea</i>	<i>Vahnich</i>	14	1602. – 1603.	1
<i>Lucian</i>	<i>Vahnich</i>	10	1606. – 1608.	1
<i>Francesco</i>	<i>Vahnich</i>	2	1639. – 1640.	1
<i>Piero</i>	<i>Vahnich</i>	2	1689., 1698.	1
<i>Piero</i>	<i>Valcich</i>	2	1690. – 1691.	1
<i>Zuane</i>	<i>Valcich</i>	1	1695.	1
<i>Francesco</i>	<i>Viteli</i>	1	1675.	1
<i>Francesco</i>	<i>Vitich</i>	524	1640. – 1671.	1
<i>Zuane</i>	<i>Vodarich</i>	95	1581. – 1622.	1
<i>Nicolo</i>	<i>Voltolina</i>	1	1617.	1
<i>Francesco</i>	<i>Zambeli</i>	11	1641. – 1646.	1
<i>Zuane</i>	<i>Zambeli Petris</i>	100	1617. – 1692.	1
<i>Paolo</i>	<i>Zidarich</i>	106	1600. – 1666.	1
<i>Stefano</i>	<i>Zidarich</i>	1	1639.	1
<i>Zuane Paolo</i>	<i>Zubranich</i>	200	1679. – 1690.	1
<i>Zuane</i>	<i>Zutinis</i>	5	1678. – 1694.	1
<i>Lodovico</i>	<i>Zvonarich</i>	265	1590. – 1608.	1

Crkveno osoblje, od župnika do kanonika i kapelana zabilježeno je u različitim upisima, od krštenja do vjenčanja. S obzirom na dužinu promatranog razdoblja, zabilježeno je nekoliko slučajeva homonimije. Primjerice, dva svećenika su nosila isto ime i prezime: *Francesco Colombis*. Upise vezane uz ime *Francesca Colombisa* pratimo od 1571. do 1658. Ponekad uz ime stoji stariji (*seniore*), ili mlađi (*juniore*), no često ih nije moguće razlikovati jer nema oznake. Također bila su dva *Beneta Petrisa*. Jedan je bio kanonik a drugi župnik. Kao što je prije navedeno teško ih je razlikovati bez oznake službe.

Većina upisa odnosi se na svećenike koji su podrijetlom iz nekog mjesta na otoku ili pak grada Cresa – 12.533 (97%). Ostatak svećenika je iz drugih krajeva – Labin (2), Krk (2), Šišan (1) i Zadar (3).

Uz malo više od polovice svećenika (68,7%) zapisana je crkvena dužnost koju su obnašali. Spominju se: *archidiacono* (2), *arciprete* (7), *canonico* (5.179), *capelano* (27), *caplan* (12), *coadiutore del Piovano* (272), *curato* (7), *don* (312), *guardino di san Francesco* (3), *lettore in sac theologia*²⁴⁹ (1), *maestro di sac theologia*²⁵⁰ (1), *mansionario* (1.241), *monsignor* (219), *primicerio* (3), *protonotario apostolico* (21), *vicario* (105), *piovano* (1.458), *vicario* (4).

Zabilježena su dva slučaja (*Giosepe Maria Matraneli* 1675. i *Serafino Petris* 1691.) kada su se svećenici krstitelji potpisali s titulom koju su imali u svećeničkoj školi – *lettore in sacra theologia*, *maestro in sacra theologia*.

Zabilježeno je tko je dao potrebne dozvole tzv. *licenze* za izvršenje obreda krštenja ili vjenčanja. Ukupno je podijeljeno 4.756 dozvola tj. 36,8%. Svaki treći upis imao je zabilježeno tko je izdao dozvolu. Prva licenca zabilježena je 1585. godine, no tada se nisu pisale sustavno. Trebalo je proći četrdesetak godina (1620. – 1630.) da podatak o dozvolama bude sustavnije upisivan. Dijelili su ih biskupi, kurati, vikari, kapelani, župnici ili pak apostolski protonotar (*Protonotario Apostolico*).

Župničku službu su većinom obavljali članovi patricijskih obitelji *Drasa* (*Andrea*, *Giacomo*), *Petris* (*Beneto*, *Tranquilo*, *Donato*, *Anibale*, *Bartholo*). Iz nekog razloga je sredinom 17. stoljeća župa bila bez župnika. U župi je bio prisutan zadarski vikar (*Arciprete*) *Valerio Ponte* čiju prisutnost iščitavamo još od 1648. pa do 1650. godine. Sljedeće godine (1651.) novi župnik postao je *Beneto Petris* čija je služba trajala do 1668. godine.

---

²⁴⁹ MKK 1673. – 1700. Adi 10 Novembre 1691. Io Fra Serafino Petris Lettor in sac(ra) Theologia del Ordine de Predicatori.

²⁵⁰ MKK 1673. – 1700. Adi 5 maggio 1675. Io Fra Giosepepe M(ari)a Matranelli maestro di sac(ra) Theol(ogi)a.

8. IMENA

Analizirana su muška i ženska imena iz creskih matičnih knjiga krštenih za razdoblje do 1699. godine. Neki krštenici dobili su jednostruko, dvostruko ili rjeđe trostruko ime.²⁵¹ Ustanovljen je imenski fond, frekventnost imena, te motivacija pri imenovanju krštenika.

8.1. Muška imena

U matične knjige krštenih Župe Cres zabilježena su 153 različita muška imena.

Najčešća prva imena kod muškaraca su: Ivan (*Zuane*) (935), Frane (*Francesco*) (738), Antun (*Antonio*) (465), Nikola (*Nicolò*) (404), Juraj (*Zorzi*) (305), Matej (*Mathio*) (311), Jakov (*Giacomo*) (242), Petar (*Piero*) (243), Andrej (*Andrea*) (211), Gašpar (*Gasparo*) (183), Marko (*Marco*) (157), Dominik (*Domenico*) (143), Stjepan (*Stefano*) (135) i Jeronim (*Jeronimo*) (63). Deset najčešćih muških imena dobilo je 67,4% krštenih.

Neka prva imena se pojavljuju samo jednom, takvih je 36.

Dvočlano ime zabilježeno kod 1.844 krštenika.

Najčešća imena koja čine drugu sastavnicu su: Bartol (*Bartholomeo*) (852), Franjo (*Francesco*) (121), Anton (*Antonio*) (86), Ivan (*Zuane*) (95), Petar (*Piero*) (42), Jakov (*Giacomo*) (51), Dominik (*Domenico*) (50), Nikola (*Nicolò*) (43), Mate (*Mathio*) (44), Andrija (*Andrea*) (32), Marija (*Maria*) (21), Pavao (*Paolo*) (26), Juraj (*Zorzi*) (28) i Marko (*Marco*) (23).

Bartol (*Bartholomeo*) je bilo najpopularnije drugo ime, dok je kao prvo ime zabilježeno 78 puta. Moguće je da je popularnost imena vezana uz postojanje bratovštine sv. Bartolomeja.

Tročlano ime zabilježeno je kod 34 krštenika.

---

²⁵¹ U završnom radu, koji je kasnije objavljen u Vjesniku Istarskog arhiva, navela sam kako od 1571. do 1596. u matičnoj knjizi krštenih Cres nije bilo dvostrukih i trostrukih imena. Nakon detaljnije analize ustanovljeno je kako je takvih imena ipak bilo. Primjerice imena *Zuan Maria*, *Zuan Francesco* sam u navodila kao jednostruka, a zapravo se ona sastoje od dva imena *Zuane* i *Maria* ili *Zuane* i *Francesco*. Vidi: Maria Paola Poropat „Matične knjige krštenih župe Cres (1571. – 1596.)“, *VIA*, 27 (2020.), 133-165.

Iz matične knjige krštenih Župe Dobrinj na Krku (1667. – 1723.) proizlazi kako su češća muška imena bila: Ivan, Juraj, Matija, Mikula, Bartol, Anton, Šimun te Petar. Veliki broj imena može se naći u više inačica.²⁵² Ivan je bio najčešće muško ime i u Lovranu od 1573. do 1666. u kojem se imenski fond sastojao od svega 17 različitih imena koja se podudaraju sa svetačkim imenima. Uz Ivana, česta muška imena su bila: Juraj, Matej, Mihovil, Anton, Toma, Marko i Martin.²⁵³

Analiza krštenih boljunske župe (1576. – 1610.) pokazuje kako su najčešća muška imena bila: Ivan, Matej, Matija, Mate, Martin, Juraj, Jakov, Petar te Mihovil. Nije zabilježena upotreba dvostrukih imena.²⁵⁴ Najzastupljenija imena u lindarskoj župi od 1592. do 1648. bila su: Ivan, Mate, Juraj, Grgur, Martin, Mihovil, Andrija, Antun, Bartol, Petar.²⁵⁵ Svaki peti krštenik bio je Ivan.²⁵⁶

Preko datuma krštenja, odnosno rođenja, moguće je pretpostaviti motivaciju imenovanja. Ona ponekad proizlazi iz katoličkog kalendara, imena kumova, a ponekad iz obiteljske tradicije. Neki od krštenih ime su dobili najvjerojatnije po svecu čiji se blagdan slavio kad su se rodili, dok su drugi ime naslijedili od oca i/ili djeda, kumova, umrle braće. Svaki deseti roditelj u Župi Cres ime je djetetu dao prema svetcu koji se slavio taj dan. Svaki četvrti dječak nazvan Frane kršten je kad se slavio istoimeni svetac. Isto vrijedi za Filipa i Nikolu. Svaki deseti dječak nazvan Gašpar, Josip, Marko ili Šimun bio je rođen kad slavio istoimeni svetac. Svako deseto dijete je imalo isto ime kao kum na krštenju te je za pretpostaviti da je i kumstvo bila jedna od motivacija za dodjelu imena. Imena dječaka su prvenstveno svetačka što objašnjava višestoljetna kršćanska tradicija.

---

²⁵² Kolak i Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. – 1723.)“, 179.

²⁵³ Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih“, 140-144.

²⁵⁴ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 17.

²⁵⁵ Dobljanović, „Crtice o stanovništvu Lindara“, 33.

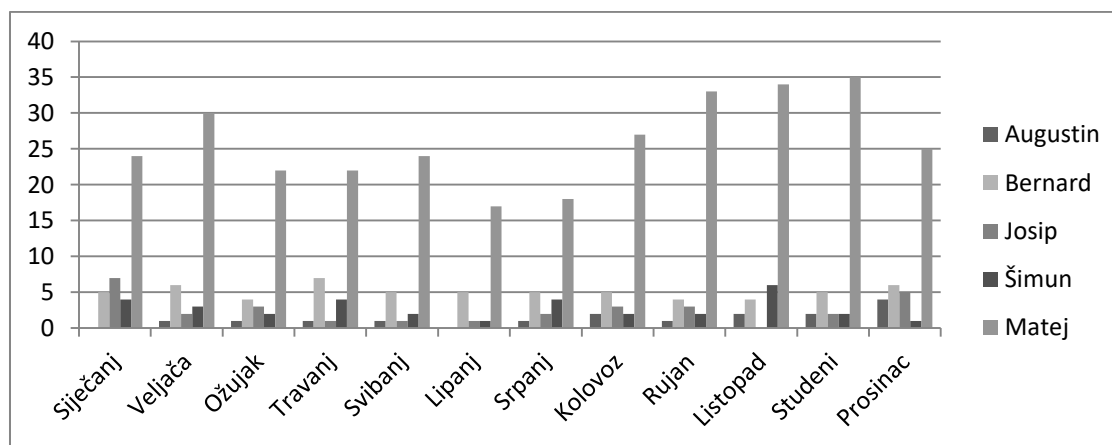
²⁵⁶ Isto, 31.

Tablica 25. Prikaz motivacije muških imena krštenika

Ime	Inačice imena	Broj djece	%	Datum slavlja	Broj djece	%
Ivan	<i>Zuanne, Zuane, Zan</i>	932	17,27%	24. lipnja	57	6,11%
				27. prosinca	79	8,47%
Frane	<i>Francesco</i>	739	13,67%	4. listopada	88	21,5%
Augustin	<i>Agostin, Agustin</i>	16	0,30%	28. kolovoz	2	12,5%
Andrija	<i>Andrea</i>	211	3,90%	30. studenog	21	10%
Antun	<i>Antonio</i>	464	8,58%	17. siječanj	49	11%
				13. lipanj	34	7,3%
Bartol	<i>Bartholo, Barthole</i>	33	0,61%	24. kolovoz	5	15,2%
Bernard	<i>Bernardo</i>	44	0,81%	20. kolovoz	4	9,1%
Kristofor	<i>Cristofor, Cristoforo</i>	21	0,39%	25. srpanj	1	4,76%
Dominik	<i>Domenico</i>	143	2,64%	nedjelja		
Filip	<i>Filipo</i>	44	0,81%	3. svibanj	9	20,45%
Gašpar	<i>Gasparo, Gaspar</i>	183	3,38%	6. siječanj	19	10,38%
Sidar	<i>Isidoro</i>	10	0,18%	3. siječanj	4	40%
Jakov	<i>Jacomo, Giacomo, Iacomo</i>	242	4,48%	3. svibanj	19	7,85%
				25. lipanj	18	7,44%
Josip	<i>Joseppe, Jsepo, Isepo</i>	29	0,54%	19. ožujak	3	10,34%
				1. svibanj	1	3,45%
Marko	<i>Marco</i>	157	2,90%	25. travanj	18	11,46%
Matej	<i>Mathio, Matio</i>	288	5,33%	21. rujan	31	10,76%
Nikola	<i>Nicolò</i>	404	7,47%	6. prosinac	70	17,33%
Petar	<i>Piero, Pietro</i>	243	4,49%	29. lipanj	16	6,58%
Šimun	<i>Simon</i>	33	0,61%	8. listopada	6	18,18%
Stjepan	<i>Stefano</i>	135	2,50%	26. prosinac	16	11,85%
Vinko	<i>Vicenco</i>	36	0,67%	22. siječanj	3	8,33%
Juraj	<i>Zorzi</i>	305	5,64%	23. travanj	23	7,54%

Ime Augustin najviše se spominje među krštenima u prosincu, dok se svetac slavi tijekom kolovoza (28. kolovoz). Najviše je Bernarda kršteno u travnju, a blagdan svetca obilježava se 20. kolovoza. Blagdan sv. Josipa slavio se 19. ožujka dok je najviše Josipa kršteno početkom i krajem godine (siječanj, prosinac). Sv. Šimuna slavi se 8. listopada kada je kršteno najviše Šimuna. Sv. Matej se slavi u rujnu kada je zabilježeno najviše krštenika tog imena.

Grafikon 12. Prikaz muških imena kroz godinu

U Lindaru imena kumova nisu bila motivacija za imenovanje muških krštenika²⁵⁷, a slično je bilo i u Dobrinju na Krku gdje ni kumovi ni roditelji nisu imali isto ime kao kršteno dijete.²⁵⁸ U Župi Lindar (1592. – 1648.) motivacija se pronalazila u katoličkom kalendaru.²⁵⁹ U Lovranu (1573. - 1666.) motivaciju su prvenstveno crpili iz svetačkih imena. Manji dio imena naslijedili bi od oca ili dobili prema kumu.²⁶⁰ U Muću i Ogorju u Dalmatinskoj zagori imena su se dobivala prema svecima ili kumovima.²⁶¹

²⁵⁷ Danijela Dobljanović, Marija Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“, *Anali Zadova za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56 (2018.), br. 2: 426.

²⁵⁸ Kolak, Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. – 1723.)“, 186.

²⁵⁹ Dobljanović, „Crtice o stanovništvu Lindara“, 31.

²⁶⁰ Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih..“, 142-154.

²⁶¹ Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična dijela Dalmatinske zagore“, 71.

8.2. Ženska imena

Kako su imena zapisana ovisi o upisivaču te neka imena imaju više inačica: *Agostina i Agustina, Apolonia i Polonia, Bartholomea, Bartholomia, Bartolomea i Bartholomia, Bevegnuda i Bevenuda, Berniza i Bernica, Cecilia i Cicilia, Chiara i Ciara, Domenica, Dumenica, Domeniga i Dume, Dobrica i Dobriza, Elisabeta, Elizabeta i Elizabetta, Francesca i Francescha, Helena i Elena, Margarita i Margareta, Orsa, Ursa, Orsola i Ursula, Thadea i Tadea ...*

Imenski fond ženskih imena broji 151 različito ime bez obzira na sastavnicu imena.

Najčešća prva imena su: Marija (*Maria*) (740), Katarina (*Catarina*) (592), Antonija (*Antonia*) (582), Franciska (*Francesca*) (623), Dominika (*Domenica*) (316), Ivana (*Zuana*) (355), Mihela (*Michela*) (199), Matea (*Matea*) (231), Elena (110), Uršula (*Ursula*) (90), Gašpara (*Gaspara*) (93) i Lucija (*Lucia*) (86). Deset najčešćih imena dobilo je 75% krštenica.

Dvočlano ime je zabilježeno kod 1.591 kćeri.

Najčešća druga imena su: Bartolomea (*Bartholomea*) (713), Marija (*Maria*) (94), Franciska (*Francesca*) (81), Antonija (*Antonia*) (82), Katarina (*Catarina*) (73), Dominika (*Domenica*) (61), Ivana (*Zuana*) (49), Mateja (*Matea*) (38), Uršula (*Ursula*) (24), Jakoba (*Giacoma*) (21), Lucija (*Lucia*) (23) i Nikolina (*Nicolina*) (20).

Tročlano ime zabilježeno je za dvije krštenice koje su krštene na kraju 17. stoljeća – *Antonia Giacoma Cesara* kći *Piera Antonia Tercia* i supruge *Giacome* (6. kolovoz 1692.²⁶²) te *Zuana Francesca Stefana* kći plemića *Zuanea Petrisa* i supruge *Zuane* (16. prosinac 1694.²⁶³).

Najpopularnije drugo ime je *Bartholomea* što se podudara s najpopularnijim muškim drugim imenom i također je moguće da je povezana s postojanjem istoimene

²⁶² Adi 6 de Agosto 1692. Antonia Giacoma Cesara fig(lio)la del sig(no)r Pietro Antonio Terci e di sua legitima Consorte sig(no)ra Giacoma figl(io)la de sig(no)r Giacomo Fericioli: fu batezata da D(on) Anibale Petris Piovano: furono compadri al Catechismo Ill(ustrissi)mo sig(no)r Alvise Scampichio del sig(no)r Cavalier d'Albona et al sacro fonte Ill(ustrissi)mo sig(no)r Gio(vani) And(re)ja Corsi da Fiume. Fu nata ali 23 di Giugno.

²⁶³ Adi 16 Decembre 1694. Io d(on) Gaspare Filinich Can(oni)co ho con licenza del sig(no)r Piov(an)o battezzato una bambina fig(lio)la del Nobil sig(no)r Zuane Petris del q(uonda)m Nobil sig(no)r Pietro et della Nobil sig(no)ra Zanetta figl(io)la del Nobil sig(no)r Zuane Petris sua legitima Consorte alla quale fu posto nome Zuana Francesca Stefana, nata li 14 del corrente mese. Furono Comp(adr)e nel sacro Fonte il sig(no)r Ercole Cagnola Speciale et Com(adr)e la Nobil sig(no)ra Franceschina fig(lio)la del Nobil sig(no)r Giacomo Petris del q(uoda)m Nobil sig(no)r Cap(ita)n Andrea.

bratovštine. Imena Marija, Franciska, Katarina i Domenika podjednako su popularna kao prvo i drugo ime. Neka imena su popularnija kao prva nego kao druga. Primjerice, Antonija, Mihaela i Elena.

Motivacija imenovanja ženske djece slijedi ista pravila kao i motivacija imenovanja muške djece – imenovanje prema svetcu koji se slavi na dan rođenja, prema kumovima, roditeljima, djedovima. Niti jedna vrsta motivacije ne prevladava. Tako je svaka deseta djevojčica na krštenju dobila ime po kumu. Djevojčice češće dobivaju ime prema kumama, dok je takva praksa za dječake bila rjeđa. Svaka četvrta djevojčica ime je dobila prema svetcu koji se slavio na dan krštenja. Primjerice svaka deseta djevojčica imena Franciska rođena je kad se slavio sv. Franjo. Isto vrijedi za Petre i Uršule. Svaka druga Marija je bila rođena u blizini slavlja jednog od Bogorodičinih blagdana. Rjeđa imena su vezana za određenog svetca i koriste se samo u mjesecu kad se on slavi. Imenski fond čine pretežito svetačka imena.

U Lindaru motivacija za imenovanjem djevojčica je u manjem broju proizlazila iz katoličkog kalendara.²⁶⁴ Česta imena u Lovranu od 1573. do 1666. bila su: Margareta, Jelena, Mateja, Katarina, Antonija, Apolonija, Agnija, Franciska, Ivana. Imenski fond broji 54 imena čija motivacija se ogleda u katoličkom kalendaru.²⁶⁵

Najzastupljenija ženska imena u Župi Dobrinj na otoku Krku (1667. – 1723.) su: Katarina, Marica, Jelena, Lucija i Manda. Imena Margarita i Marta su bila veoma rijetka.²⁶⁶ Imena su bilježena u više različitih inačica.

Boljunske (1576. – 1640.) djevojčice su najčešće dobile ime: Jelena, Katarina, Ivana, Margareta, Lucija, Agnija, Perpeta, Apolonija, Fumija i Vinka. Nije zabilježena upotreba dvostrukih imena.²⁶⁷

---

²⁶⁴ Doblanović, „Crtice o stanovništvu Lindara“, 32.

²⁶⁵ Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi“, 142.

²⁶⁶ Kolak i Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. – 1723.)“, 181.

²⁶⁷ Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna*, 17.

Tablica 26. Prikaz motivacije ženskih imena krštenica

Ime	Inačice imena	Broj	%	Datum slavlja	Broj djece	
					Broj	%
Ivana	<i>Zuanna, Zuana</i>	355	6,70%	24. lipnja	63	17,74%
				27. prosinca	32	9,01%
Frana	<i>Francesca</i>	623	11,76%	4. listopada	70	11,23%
Jakova	<i>Jacoma, Giacoma</i>	72	1,36%	25. srpanj	4	5,55%
Adriana	<i>Adriana</i>	71	1,34%	5. ožujak	11	15,71%
Antonija	<i>Antonia</i>	582	10,98%	13. lipnja	40	6,87%
Domenika	<i>Domenica, Dumenica</i>	292	5,51%	nedjelja		
Elena	<i>Elena, Helena</i>	110	2,07%	4.,5. kolovoz	8	7,27%
Marija	<i>Maria</i>	740	13,97%	2. veljače	59	7,97%
				25. ožujak	86	11,62%
				7. svibanj	61	8,24%
				15. kolovoz	76	10,27%
				8. rujan	58	7,84%
7. listopad	71	9,59%				
Mihaela	<i>Mihaela, Michaela</i>	199	3,75%	29. rujan	28	14,66%
Paškva	<i>Pasqua, Pasqualina</i>	56	1,06%	Uskrs (tal. Pasqua)	16	28,57%
Ana	<i>Anna</i>	8	0,15%	26. srpanj	1	12,5%
Vinka	<i>Vicenca</i>	27	0,51%	22. siječanj	1	3,70%
Lucija	<i>Lucia</i>	86	1,62%	13. prosinac	16	18,60%
Bartola	<i>Bartholomea, Barthola</i>	19	0,36%	24. kolovoz	3	15,79%
Katarina	<i>Catarina, Catharina</i>	593	11,19%	29. travanj	55	9,27%
				25. studeni	68	11,47%
Sidra	<i>Sidra, Isidora</i>	38	0,72%	2. siječnja	6	15,79%
Matea, Matija	<i>Mathea, Mathia</i>	213	4%	14. svibnja	15	7,04%
				23. rujan	23	10,79%
Nikolina	<i>Nicolina</i>	44	0,83%	6. prosinac	7	15,91%
Petra	<i>Petrisa, Piera</i>	60	1,13%	29. lipanj	8	13,33%
Stjepana	<i>Stefana</i>	24	0,45%	26. prosinac	4	16,67%
Šimuna	<i>Simona</i>	21	0,40%	8. listopad	3	14,29%
Filipa	<i>Filipa</i>	26	0,49%	3. svibanj	0	0%

Uršula	<i>Orsa, Ursa, Orsola, Ursula</i>	90	1,70%	21. listopada	10	11,11%
--------	-----------------------------------	----	-------	---------------	----	--------

Žensko ime Jelena prisutno je tijekom cijele godine, no osjetno više tijekom prve polovine godine. Manje ljeti kad se slavi blagdan.

Ime Vinka koristi se češće od veljače do travnja i od listopada do prosinca. Blagdan se slavi u siječnju (22. siječanj) kad je krštena jedna djevojčica.

Izidora je često među krštenima u tijekom veljače, srpnja i prosinca dok se blagdan se slavi drugog dana siječnja.

Najčešća upotreba imena Filipa zabilježena je u krajem ljeta i početkom jeseni. Nema spomena kad se slavi blagdan.

Uršula se koristi tijekom cijele godine, no ipak više od veljače do lipnja te od kolovoza do prosinca. Blagdan se slavi 21. listopada kad je zabilježena veća pojavnost imena.

U lindarskoj župi imena djevojčica proizlaze iz katoličkog kalendara.²⁶⁸ Više od polovice krštenica motivaciju pronalaze u danu kada se slavi svetac.²⁶⁹ Župa od 1592. do 1648. broji imenski fond od 42 ženska imena od kojih su najzastupljenija – Katarina, Elena, Eufemija, Margareta, Lucija, Matea, Ivana, Uršula, Magdalena i Martina.²⁷⁰ Imena kumova nisu bila motivacija za imenovanje.²⁷¹

Niti župa Dobrinj na otoku Krku nije slijedila takvu praksu.²⁷² Dalmatinske župe (Muć i Ogorje) koriste imena kumova i svetačka imena za imenovanja krštenica.²⁷³

Usporedbom najčešćih imena u Župi Cres u posljednjem desetljeću 16. stoljeća s onima sto godina kasnije, vidi se promjena trendova kod odabira imena. U razdoblju (1590. – 1599.) zabilježena su 822 krštenja, među kojima je bilo 53% muške novorođenčadi. Zabilježena muška imena su: *Zuane* (99), *Francesco* (54), *Nicolo*

²⁶⁸ Doblanić, „Crtice o stanovništvu Lindara“, 31.

²⁶⁹ Isto, 32.

²⁷⁰ Isto, 33.

²⁷¹ Doblanić, Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju“, 426.

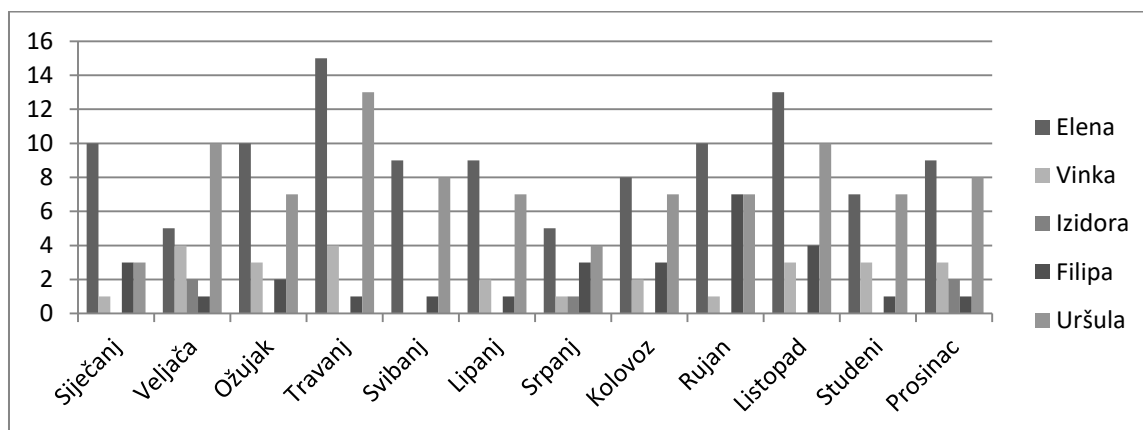
²⁷² Kolak, Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. – 1723.)“, 186.

²⁷³ Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična dijela Dalmatinske zagore“, 71.

(44), Antonio (33), Mathio (24), Jacomo (21), Zorzi (20), Piero (16), Andrea (15), Gasparo (15) i Bartholomeo (4). Dok su najčešća ženska imena: Maria (90), Francesca (57), Antonia (48), Catarina (39), Zuana (33), Jacoma (15), Matea (15) i Gaspara (12).

Na kraju 17. stoljeća (1690. – 1699.) najpopularnija muška imena među krštenicima bila su: Zuane (80), Francesco (64), Antonio (41), Mathio (38), Piero (35), Zorzi (32), Nicolo (25), Gasparo (18), Andrea (17), Jacomo (13), Bartholomeo (7), a među ženskim imenima: Catarina (59), Maria (54), Francesca (41), Antonia (39), Zuana (21), Matea (11), Jacoma (4) i Bartholomea (3). Ime Gaspara nije zabilježeno niti jednom.

Grafikon 13. Prikaz ženskih imena kroz godinu

Tablica 27. Popularna muška imena (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

1590. – 1599.			1660. – 1699.	
Ime	Broj upisa	%	Broj upisa	%
<i>Andrea</i>	15	3,45%	17	3,60%
<i>Antonio</i>	33	7,60%	41	8,68%
<i>Bartholomeo</i>	4	0,48%	7	1,48%
<i>Francesco</i>	54	12,44%	64	13,55%
<i>Gasparo</i>	15	3,45%	18	3,81%
<i>Jacomo</i>	21	4,83%	13	2,75%
<i>Mathio</i>	24	5,52%	38	8,05%
<i>Nicolò</i>	44	10,13%	25	5,29%
<i>Piero</i>	16	3,68%	35	7,41%
<i>Zorzi</i>	20	4,60%	32	6,77%
<i>Zuane</i>	99	22,81%	80	16,94%

Tablica 28. Najčešća ženska imena (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

1590. – 1599			1690. – 1699.	
Ime	Broj upisa	%	Broj upisa	%
<i>Antonia</i>	48	12,37%	39	8,86%
<i>Bartholomea</i>	1	0,25%	3	0,68%
<i>Francesca</i>	57	14,69%	41	9,31%
<i>Gaspara</i>	12	3,09%	0	0
<i>Catarina</i>	39	10,05%	59	13,40%
<i>Jacoma</i>	15	3,86%	4	0,90%
<i>Matea</i>	15	3,86%	11	2,5%
<i>Maria</i>	90	23,19%	54	12,27%
<i>Zuana</i>	33	8,50%	21	4,77%

9. PREZIMENA

Osobnu oznaku pojedinca uz ime činio je pridjevak – koji je najčešće opisivao ime oca, zanimanje, mjesto odakle dolazi ili osobnost pojedinca. Pridjevci se često nisu bilježili, često su se mijenjali. Proučavanjem matičnih knjiga, notarskih spisa, oporuka te sličnih dokumenata koji navode osobna imena pratimo razvoj i masovniju upotrebu pridjevaka koji će se kasnije razviti u ono što danas poznajemo kao prezimena. Sustav prezimena koji je danas u upotrebi ustalio se nakon 16. stoljeća. Nije se istovremeno ustalio i koristio na svim prostorima.²⁷⁴ Kao kod mnogih drugih pitanja, i kod prezimena su bile ključne odredbe Tridentskog koncila. Naime, propisano je da se djeci nadijevaju kršćanska imena umjesto narodnih, uz nužno upisivanje prezimena.²⁷⁵ Nisu svi pridjevci zapisani uz ime postali prezimenima. Neki su se vremenom preoblikovali. Mnoga prezimena zabilježena u matičnim knjigama Župe Cres u razdoblju do 1699. godine su „preživjela“ do danas: Balon, Banić (*Banich*), Benvin, Bolmarčić (*Bolmarcich*), Buničić (*Bunicich*), Cesarić (*Cesarich*), Ferlora, Filinić (*Filinich*), Damijanjević (*Damiagnevich*), Fučić (*Fucich*), Grižan (*Grisanin*), Jurjako (*Jurjaco*), Lucis (*Lucis*), Koljevina (*Choglievina*), Karvin (*Carvin*), Kamalić (*Camalich*), Kaštelanić (*Castelanich*), Kersić (*Cersich*, *Chersich*), Kučić (*Cucich*), Medarić (*Medarich*), Muškardin (*Moscardin*), Petrić (*Petris*), Rodinis, Rigović (*Rigovich*), Rupčić (*Ropcich*), Sablić (*Sablich*), Salković (*Salcovich*), Sigović (*Sigovich*), Sepčić (*Sepcich*), Solis, Vodarić (*Vodarich*), Velčić (*Velcich*).

Analizom creskih matičnih knjiga u promatranom razdoblju zabilježeno je ukupno 628 različitih prezimena. Jedna šestina (124) se pojavljuje samo jednom, što fond čini veoma bogatim.

Ponekad uz ime oca stoje dva pridjevka. Primjerice, jedan se odnosi na zanimanje, a drugi na porijeklo (*Calafa Cragnez*). Ovdje se radi o pridjevcima koji su se s

---

²⁷⁴ Anđela Frančić i Maja Milovan, "Imena u najstarijoj umaškoj matičnoj knjizi", u: Danijela Dobljanović Šuran - Marija Mogorović Crljenko (prir.), *Matična knjiga krštenih župe Umag (1483. – 1643.)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2019.), 45.

²⁷⁵ Petar Šimunović, *Hrvatska prezimena* (Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga, 2006.), 393-394.

vremenom vjerojatno promijenili. Ima slučaja kada je uz ime i prezime zabilježen pridjevak koji se odnosi na zanimanje – *Gambaro Ciroico*.²⁷⁶

Uz prezime je moguće pronaći nadimak na koji upućuju izrazi *alias* ili *ditto*. Nadimak ponekad opisuje karakternu ili fizičku osobinu pojedinca (*Francesco Lusina ditto Stroncin*²⁷⁷, *Antonio Petranich ditto Belaganbich*²⁷⁸), mjesto odakle je pojedinac (*Francesco Gurmanich alias Spagnolo*²⁷⁹, *Zuane Drasa alias Spaletin*²⁸⁰). Takvu formulaciju možemo smatrati dvočlanim pridjevkom.

Jednočlanih pridjevaka je ukupno 17.307.

Tablica 29. Pridjevci/Prezimana

Broj spomena	Pridjevak/Prezime
Do 50	<i>Balasa, Banich, Bencovich, Blasovich, Bonmartini, Bori, Braco, Bugarich, Calafatin, Canbon, Carina, Carmenich, Catarellich, Cersevanich, Cledich, Coracina, Corona, Craglich, Crivicich, Croseta, Curilich, Ferari, Fermapace, Filipas, Gacina, Gapich, Golup, Graso, Grisanin, Ivichevich, Jedrecich, Jercich, Jurinovich, Jurmanich, Lazarich, Linardich, Lonzarich, Lovrencich, Lucasich, Maricich, Muncich, Negro, Profici, Radoca, Rumbecich, Sablich, Saladura, Sincovich, Valentin, Zvonarich</i>
Od 50 do 99	<i>Bataglia, Benvin, Buninich, Camalich, Camerinich, Cesarich, Ciceta, Cosac, Craglich, Donatis, Dragognia, Dujmovich, Ferlora, Gacina, Galo, Gambaro, Gapich, Gesmundin, Golup, Gramenuda, Grando, Grilo, Ivagnusich, Juretich, Majerich, Malagigi, Maluasia, Marcola, Maroich, Medarich, Moscardin, Muran, Novacich, Nuclich, Petris, Pisarich,</i>

²⁷⁶ U završnom radu, objavljen 2020. u *VIA*, obrađivala sam krštenja na Cresu od 1571. do 1596. Tada sam neke pridjevke ubrojila u dvočlane, no druga sastavnica dio pridjevka je opisivala zanimanje pojedinca, mjesto dolaska, karakternu ili fizičku osobinu i tomu sl.

²⁷⁷ *Adi 6 Marzo 1641 Battezai lo D(on) Francesco Colombis Canonico Cattarina figli(o)la di Franc(esc)o Lusina ditto stroncin et di sua moglie Comp(dari) m(isse)ro Domenigo Lio Comad(r)e Franceschina fig(liol)a di Damian Zidarich.*

²⁷⁸ *Adi 22 Agosto 1612 lo p(resbiter) Nicolo Drasa battezai Nidolo overo Ba(r)t(h)olomeo figliolo de Antonio Petrinich ditto beloganbich sua moglie Pasqua. Compa(d)re m(isser) Z(u)an(e) Fran(cesc)o Bolmartini. Coma(d)re Agnia moglie de m(isser)o Giacomo Lucis.*

²⁷⁹ *Adi 26 Settembte 1632 lo Giac(om)o Drasa Pio(vano) e Vic(ari)o battezai Andriana figl(io)la di Fran(ces)co Gurmanich ditto spagnolo et di sua moglie Giacomina. Compad(r)e il s(igno)r Zuane Petris quodom Zorzi Comad(r)e la sig(no)ra Maria moglie del sig(no)r Ant(oni)o Petris quodam s(igno)r Simon.*

²⁸⁰ *Adi ditto (21 Settembre 1628) lo D(on) Giac(om)o sopra detto battezai Antonia figl(io)la del quodam s(igno)r Zuane Drasa dito spaletin di de mad(on)a Catt(arin)a sua moglie Compad(r)e il s(igno)r Z(u)an(e) Franc(esc)o Bonmartino Comad(r)e la sig(nor)a Maria moglie del s(igno)r Giac(om)o Drasa.*

	<i>Plecarich, Polovinich, Pribich, Rigovich, Rosanich, Scrabogna, Segulich, Sepcich, Sforza, Sigovich, Simuncich, Solis, Stefanich, Surdich, Sutrich, Vahnich, Valcich, Vitich, Vodarich, Zambeli, Zubranich</i>
Više od 100	<i>Adrario, Antoniacio, Bagatela, Bajcich, Bochina, Bolmarcich, Carvin, Castelanich, Cersich, Cnesich, Cocorin, Colombis, Cortese, Cucich, Damiagnevich, Dragozetich, Drasa, Duda, Fericiolo, Filinich, Fornerich, Fucich, Glavanich, Hervatin, Ivancich, Jurjaco, Koljevina, Lucis, Lusina, Malabotich, Marcian, Maricich, Mavrich, Petranich, Posupich, Rodinis, Sintich, Soldatich, Sovich, Susich, Tentor, Zidarich, Zutinis</i>

Dvočlanih pridjevaka je zabilježeno 802.

Najčešći pridjevci kao druga sastavnica: *Petris* (36), *Benvin* (32), *Maver* (28), *Moscatelo* (25), *Salago* (24), *Mandalencich* (23), *Bochina* (13), *Carenich* (18), *Ferlora* (18), *Telembo* (17), *Cragl* (16), *Spolar* (16), *Toschin* (16), *Hansa* (12), *Pastorich* (12), *Puhlich* (11).

10. ZANIMANJA

Uz imena pojedinaca u matičnim knjigama ponekad se nalazi oznaka djelatnosti koju su obavljali.²⁸¹ Ukupno je u promatranim matičnim knjigama 2.362 upisa koje bilježe zanimanje. Mnogo su češće zabilježena za muškarce. Najčešća su obrtnička zanimanja i to kod kumova na krštenju.

Oznake zanimanja koje nalazimo uz žene su: sluškinja (23), časna sestra (43) i primalja (2).

Najviše je upisa obrtnika bez oznake djelatnosti (1.153). Zabilježeni su *patron* (521), *tesereto* (36), *bravaro* (71), *calafa* (68), *favro* (24), *piovano* (16), *clerici* (14), *speciali* (14), *marineri* (14), *mansionarii* (11) i dr.

Vidljiv je veliki broj različitih crkvenih funkcija. Prelaskom svjetovne vlasti u grad Cres, dolazi do premještanja crkvene škole iz Osora.²⁸² Zabilježeni su: *archidiacono* (2), *arciprete* (1), *diacono* (12), *canonico* (45), *maestro di schola theologia* (1), *maestro di theologia* (1), *masionario* (1), *primicerio* (1), *protonotario apostolico* (1), *subdiacono* (4), *presbiter* (16) i *piovano* (16). Od ukupnog broja zabilježenih crkvenih dužnosti na časne sestre otpada 6,09%.

---

²⁸¹ Primjerice, za Pulu usp: Slaven Bertoša, „Obrti i neka ostala zanimanja u Puli od 17. do 19. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, sv. 21. (2001.), 121-160.

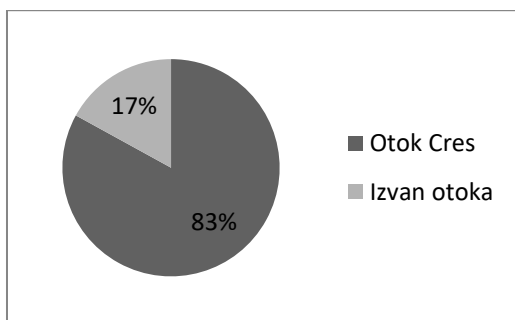
²⁸² Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije*, 1-5.

11. PROVENIJENCIJA

Oznaka mjesta uz imena pojedinaca upućuje na mjesto podrijetla ili da je navedeni došao iz određenog mjesta. Veliki dio osoba koje se nalaze u matičnim knjigama Župe Cres za promatrano razdoblje ima zabilježenu provenijenciju ili ju je moguće otkriti pomoću ostalih informacija – podrijetlo oca, ime oca, ime supruga/supruge ... Zabilježeno je 17.656 podataka o provenijenciji koji se odnose na 139 različitih mjesta. Najviše se spominje otok Cres ili neko od mjesta na otoku (14.651 ili 83%) – od čega je najveći udio onih iz grada Cresa (12.473 ili 85%), a potom iz drugih mjesta: Merag (276), Loznati (275), Predošćica (197), Vodice (120), Plavnik (98), Stanovišćica²⁸³ (95), Krčina (86), Vrana (83), *dol di s Biasio* (71), Dragozetići (29) i dr.

Manji dio (17%) došao je iz susjedstva: Kvarnera, Istre ili Dalmacije.

Grafikon 14. Provenijencija

²⁸³ Stanovišćica je uvala ispod zaselka Vodice na glavnoj cesti Porozine-Cres.

12. KUMOVI I SVJEDOCI

Protestantizam je tijekom 16. stoljeća podijelio Europu i izazvao je mnoge promjene u Rimokatoličkoj Crkvi. Koncilom u Tridentu (1545. – 1563.) propisani su načini kojima se nastojalo kontinuirano pratiti svekoliki kršćanski puk diljem katoličke Europe kroz pisanu riječ. Neke od odredbi donesenih u Tridentu vezane su uz uvođenje obaveze vođenja matičnih knjiga krštenih i vjenčanih te odabir kumova. Kad je riječ o kumovima, na koncilu je određeno kako je dovoljno imati jednog kuma i jednu kumu ili samo jednog od njih.²⁸⁴ Naime kumovi su odgovorni za duhovni razvoj krštenika, te sudjeluju u činu krštenja – molitvom, držanjem svijeće, mazanjem ulja.²⁸⁵ Veza između kuma i krštenika prvenstveno je duhovna, no kum je nakon krštenja postajao duhovni roditelj krštenika, te je postao pridodani član obiteljske zajednice na duhovnoj razini.²⁸⁶ Roditelji nisu mogli biti kumovi vlastitoj djeci.

Prilikom odabira kumova na krštenju valjalo je paziti da osoba zadovoljava kriterije: primljen sakrament krizme, broj godina tj. punoljetnost koju su dječaci stjecali s 14 godina, a djevojčice s 12 godina.²⁸⁷ Tridenti koncil uveo je promjene u pogledu kumstava. Tada je dokinuto mnogobrojno kumstvo.²⁸⁸ Ono se nije zadržalo tijekom promatranog razdoblja, no pripadnici patricijskih obitelji i obnašatelji vlasti su ponekad imali više kumova od propisanog.

Postoje upisi gdje su zapisana četiri kuma (22 upisa). Ipak, većina takvih upisa odnosila se na kumove blizanaca (16 ili 72,72%). U upisima s troje kumova (38 upis), samo su dva upisa blizanačkih parova (5,26%).

Ukupno je zabilježeno 20.754 kumova. Među njima je bilo 11.359 muškaraca (54,7%) i 9.395 žena (45,3%). Jednom je primalja navedena kao prva kuma.²⁸⁹

Nema krštenja u kojem nije bilo barem jednog kuma ili kume. Jedan kum ili kuma zabilježen je u 6,87% (736 upisa). Prevladavaju muški kumovi (98,09%). Kod većine krštenih zabilježene su dvije osobe kao kumovi (dva kuma ili kum i kuma) – 92,55% (9.904 krštenja). Drugi kum najčešće je bila žena (87%). Kada je na krštenju bilo troje

---

²⁸⁴ Danijela Dobljanović Šuran i Marija Mogorović Crljenko, *Matična knjiga krštenih Župe Umag* (1483. – 1643.) (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2019.), 24.

²⁸⁵ Dobljanović, Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju“, 413.

²⁸⁶ Isto, 413.

²⁸⁷ Isto, 414.

²⁸⁸ Na i. mj.

²⁸⁹ Upis je datiran s 16. siječnjem 1644. te se nalazi u MKK (1637. – 1673.).

kumova (38 upisa tj. 0,35%), treći kum je češće bio muškarac (84%) nego žena (16%). Upisi s četvero kumova nisu značajnije drugačiji – 25% čine žene. Krštenja koja broje petero kumova imaju jednak omjer spolova (50% - 50%). (Tablica 24. Broj kumova)

Kumovi su najčešće bili iz patricijskih obitelji – *Petris, Bochina, Fericiolo, Dragognia, Zambeli* ali i drugi ugledni građani kao predstavnici vlasti, liječnici, službenici, svećenici, župnici, klerici, opati, gvardijani samostana i dr.

Ponekad su kumovi na krštenju bili krvni srodnici – braća i sestre.

Krajem rujna 1591., *piovano Giacomo Drasa* krstio je *Domenica Mathiu* od oca *Francesca Moscardina* i njegove supruge *Mathee*. Kumovi su bili *Giacomo* sin *Cosma Lucisa* i *Domenica* kćer spomenutog *Cosma*.²⁹⁰ Početkom 17. stoljeća (21. ožujka 1602.) župnik *Beneto Petris* krstio je *Giacoma* sina *Andree* od pokojnog *Vida Cambona* i njegove supruge *Veronice*. Kumovi su bili *Nicolo Zambeli* i njegova sestra *Catarina*.²⁹¹ Tijekom ožujka 1617. župnik *Tranquilo Petris* krstio je *Antoniu Bartholomeu* kćer suca *Marca Petrisa* i njegove supruge *Catarine*. Kumovi su bili plemići *Girolamo Cechoni* iz Ankone i njegova sestra *Marietta*.²⁹²

Otac i kćer kumovi na krštenju

Krajem studenog 1617²⁹³., na krštenju *Francesca Simona* kumovi su bili *Zuane Ferri* i njegova kći *Paola*. Na krštenju datiranom s 19. srpnjem 1636. *Antoniu Bonaventuri* sinu *Zuanea Sforze* kumovi su bili knez *Zuane Francesco Molin* i njegova kćer *Franceschina*.²⁹⁴

---

²⁹⁰ 24 settembre 1591. Io pre(sbiter) Jac(om)o Drasa Pio(vano) battezzai Domenico et Mathio figl(io)lo de Francesco Moscardin q(uondam) Simon sua moglie Mathea. Compare m(ise)ro Jac(om)o fig(lio)lo de m(ise)ro Cosmo Lucis. Comare Domenica figl(io)la d(e)l sop(r)a detto m(ise)ro Cosmo.

²⁹¹ A di 21 detto (Marzo) 1602. Io Benetto de Petris Piovano battezzai Jacomo fig(lio)lo di And(re)a q(uondam) Vido di Cambon, sua Moglie Veronica. Comp(ar)e m(ise)r Nicolo Z(am)beli. Comare misera Chath(arin)a sua sorella.

²⁹² Adi 21 Marzo 1617. Io Tranquillo de Petris Pio(vano) battezzai Ant(oni)a et Bartholomea figla del sp(lendite) s(ignor) Marco de Petris Giudice et la Madona Catherina sua Consorte. Compare il Ill(ustrissim)o s(ignor) Luocubendeti Gir(ola)mo Cechoni Nob(ile) d' Ancona, Comare la s(igno)ra Marietta sua sorella.

²⁹³ Adi 29 ottobre 1617. Io presbiter Gasparo Bochina battezzai Francesco et Simon figliolo de Nicolo Juriacho, sua moglie Franiza. Compadre miser Zuane Ferri, comare Paula figliola de miser Zuane Ferri.

²⁹⁴ Adi 19 Luglio 1636. Io D(on) P(resbiter) Benedetto de Petris battezzai Antonio Bonaventura fig(lio)lo dell'ill(ustrissim)o s(igno)r Zuane Sforza et di sua moglie s(igno)ra Catarina. Compadre l'ill(ustrissim)o

Bračni par kumovi na krštenju

Krajem prosinca 1603., župnik *Beneto Petris* krstio je *Andreu Bartholomea* sina *Francesca Manichina* i njegove supruge *Lucretie*. Kumovi su bili knez *Zuane Minosto* i njegova supruga.²⁹⁵ Krajem ožujka 1636. godine kršten je *Francesco* sin *Piera* i njegove supruge *Franceschine*. Kumovi su bili gospodin *Giacomo Drasa* i njegova supruga *Michela*.²⁹⁶ Sedamdesetih godina 16. stoljeća se spominje kum koji je određen kao *Zuane Petris* pokojnog župnika.²⁹⁷

Tablica 30. Kumovi

Broj spomena	Ime kuma
Od 50 do 99	<i>Alesandro Pareti, Andrea Bochina, Antonio Fericiolo, Barthole Drasa, Beneto Petris, Domenico Lio, Francesco Bochina, Francesco Lucis, Galzigna Petris, Jacomo Antoniacio, Jacomo Colombis, Jacomo Lucis, Jeronimo Petris, Jeronimo Fericiolo, Jeronimo Petris, Julio Vaneti, Justo Petris, Lorenzo Fogacini, Marco Bochina, Marco Petris, Marco Scaramela, Mathio Sablich, Piero Petris, Piero Posupich, Santo Petris, Stefano Sforza, Vicenco Fericiolo, Zorzi Moyse, Zuane Petris, Zuane Maria Gropo, Zuane Maricich, Paolo Zubranich</i>
Od 99 do 999	<i>Agostin Petris, Andrea Pertis, Antonio Petris, Cosmo Lucis, Domenico Fericiolo, Francesco Petris, Francesco Solis, Francesco Zambeli, Gasparo Bevilaqua, Hercole Cagnola, Jacomo Drasa, Jacomo Fericiolo, Jacomo Lio, Jacomo Petris, Nicolo Fucich, Nicolo Malabotich, Nicolo Petris, Nicolo Zambeli, Silvestro Zambeli, Stefano Petris, Zorzi Colombis, Zuane Feri, Zuane Fericiolo, Zuane Gambaro, Zuane Maria Planteda</i>

Manji dio ženskih kuma dodatno je određen obiteljskom ulogom: kćer, majka, supruga. Takvih je 585 upisa ili 6,3%.

s(igno)r Zuane Francesco da Molin, Conte et Cap(itan)o, et l'ill(ustrissi)ma s(igno)ra Franceschina sua fig(lio)la.

²⁹⁵ *A di 21 dicembre 1603. Io Don Benetto de Petris Pio(vano) battezaì And(re)a et Barth(olome)o fig(liol)o di Franc(esc)o Manichin sua moglie Lucretia. Compadre il Cl(arissim)o sig(no)r Zuane Minosto, Conte di questo Civico. Coma(d)re la Cl(srissi)ma sig(no)ra sua consorte.*

²⁹⁶ *Adi 26 maggio 1636. Io p(resbiter) Francesco Golup batezaì Francesco figliolo di Piero Negone di ... et di sua moglie Franceschina. Compare il sig(no)r Giacomo Drasa, et comare la sig(no)ra Michela moglie di sopra dito sig(no)r Giacomo.*

²⁹⁷ *Adi 24 ditto (ottobre 1575.)Io pre Michel Perchacich battizai Martina et Dominica fig(lio)la de m(ise)ro Francesco Stossich de Jacomo. Compare m(ise)r Zuane de Petris q(uondam) Piovano.*

Tablica 31. Kume

Broj spomena	Ime kume
Od 20 do 35	<i>Antonia Donatis</i> kćer <i>Francesca</i> (24), <i>Antonia Fericiolo</i> supruga <i>Jacoma</i> (18), <i>Antonia Maricich</i> supruga <i>patrona Antonia</i> (28), <i>Apolonia Fogacini</i> supruga <i>Lorenca</i> (34), <i>Benegnuda Malabotich</i> supruga <i>Nicole</i> (30), <i>Catarina Bagatela</i> supruga <i>Francesca</i> (17), <i>Gaspara Zidarich</i> supruga <i>patrona Antonia</i> (30)
Od 36 do 55	<i>Adriana Fericiolo</i> supruga <i>Zuanea</i> (50), <i>Antonia Petris</i> kćer <i>Nicole</i> (52), <i>Bernarda Petris</i> supruga <i>Galsine</i> (50), <i>Catarina Gropo</i> supruga <i>ljekarnika Zuanea Marie</i> (43), <i>Domenica Fericiolo</i> supruga <i>Jacoma</i> (54), <i>Domenica Lio</i> kćer <i>Domenica</i> (52)
Od 56 do 99	<i>Antonia Cavalini</i> supruga <i>medica Carla</i> (59), <i>Antonia Pareti</i> supruga <i>Alesandra</i> (56), <i>Anzola Zubranich</i> supruga <i>Tomasa</i> (56), <i>Catarina Zambeli</i> kćer <i>Santa</i> (86), <i>Diana Gropo</i> supruga <i>Zuanea Marie</i> (71), <i>Elisabeta Zambeli</i> kćer <i>Santa</i> (61), <i>Felice Petris</i> supruga <i>Nicole</i> (67), <i>Stela Bochina Fericiolo</i> supruga <i>Antonia</i> (61)
Više od 100	<i>Catarina Petris</i> supruga <i>Drasia</i> (114), <i>Laura Fericiolo</i> supruga <i>Lodovica</i> (116), <i>Lucia Colombis</i> supruga <i>Lodovica</i> (119), <i>Maria Drasa</i> supruga <i>Jacoma</i> (110)

Tablica 32. Kumovi na krštenju

Kum	Broj krštenja	M	%	Ž	%
1 kum	10.701	10.681	99,82%	20	0,18%
2 kuma	9.965	634	6,36%	9.331	93,64%
3 kuma	62	37	59,67%	25	40,33%
4 kuma	24	6	25%	18	75%
5 kumova	2	1	50%	1	50%

Matična knjiga krštenih Umaga za drugu polovicu 15. stoljeća bilježi više kumova, nego kuma, a nakon Tridenta, od 1566. počinje se javljati formula – jedno dijete, jedan muški kum.²⁹⁸

²⁹⁸ Doblanović Šuran i Mogorović Crljenko, *Matična knjiga krštenih Župe Umag* (1483. – 1643.), 24.

Rovinjski krštenici prije Tridenta (1560. – 1566.) imali su više od dva kuma. Najčešće je model kumstva bio dva muška kuma i dvije ženske kume. Tek petina upisa spominje tri muška kuma i tri ženske kume.²⁹⁹

U Balama je u predtridentinskom razdoblju bilo uobičajeno imati jednog muškog kuma i dvije ili tri ženske kume, no u posttridentinskom razdoblju se ustalila praksa jednog muškog kuma i jedne ženske kume.

Matične knjige krštenih Lovrana (1573. – 1666.) navode jednog muškog kuma. Tek manji broj upisa spominje dvije ženske kume.³⁰⁰

Provenijencija uz kumove zabilježena je za 9.310 muškaraca (81,9%) i 8.032 žene (85,4%). Razlog velikog udjela oznake provenijencije uz kumove jest mala otočka sredina u kojoj se svi poznaju. Muškarci su češće opisivani s više podataka – ime oca, zanimanje, nadimak.

Ukupno je zabilježeno 111 različitih mjesta od kojih je 28 na otoku Cresu. Najviše kumova bilo je iz Cresa ili s jednog od mjesta na otoku (77,08%). Spominju se: Beli (3), *Betcaf* (2), grad Cres (15.748), Dragozetići (1), *Gradische* (4), Ivanje (1), Jelovica (1), Krčina (8), Loznati (2), Lubenice (17), Merag (13), Orlec (5), Osor (79), Pišće (3), Predošćica (19), *Dol di San Biasio*³⁰¹ (4), Srem (40), Stanić (2), Vodice (11), Vrana (6), Zbišina (1).

Mjesta izvan otoka Cresa su – Venecija (554), Krk (119), Zadar (31), Cipar (30), Rijeka (30), Ankona (28), Francuska (24), Hvar (22), Lovran (15), Bakar (14), Kopar (12), Labin (11), Rab (11), Rovinj (8), Firenca (5), Trento (5).

Zanimanje je zabilježeno uz 8.284 kumova. Od toga u 42 slučajeve kod žena (0,20%). Žene su obavljala samo određena zanimanja što potvrđuju pregledane matične knjige. Pored primalje (2), uglavnom se radi o pomoćnim poslovima u kućanstvu: domaćica (*masara*) (11), sluškinja (*serva*) (9) te sobarica (*camariera*) (20). Zanimanja su bila određena osobom za koju su radile – knez, biskup, gradska gospoda.

---

²⁹⁹ Dobljanović i Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci“, 413-415.

³⁰⁰ Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih“, 150-151.

³⁰¹ U upisima se spominju bravari i pastiri pa je riječ o stočarskom stanu, a to je Sveti Blaž sjeverno od Cresa.

S druge strane muškarci su obavljali široki spektar zanimanja (55). Zabilježeno je 8.242 zanimanja. Bez oznake zanimanja je 60% kumova. Skoro svaki drugi kum je bio obrtnik (44,3%) bez poblize oznake.

Kumovi su najčešće bili: obrtnik (3.658), *patron* (1.053), *guidice* (602), *dotore* (598), *speciale* (502), *mercante* (428), *presbiter* (293), *canciliero pretorio* (188), *capetan* (126), *conte e capitano* (98), *cirurgo* (75), *favro* (73), *cavalier* (53), *bravaro* (50), *servitore* (30), *coaditore* (16) ...

Zanimanja kao što su *coadiutori*, servi, koloni, stjegonoše, vojnici su uz zanimanje imali navedeno za koga rade.

Na vjenčanju su uvijek svjedoci bili muškarci (99,9%). U dva upisa su (0,1%) kao svjedokinje zabilježene žene.

Oba primjera su s kraja 16. stoljeća – 9. ožujka 1586. na vjenčanju *Francesca Milcicha* i *Catarine* kćeri *cavaliere Zuanea Zorza* kao svjedoci su zapisani svećenik *Colatino Pastraneo* i *Catarina Donatis* supruga pokojnog *Donada Donatisa*. Nakon sedam godina (24. kolovoza 1593.) *Giacomo Leon* je sklopio bračnu zajednicu između osorskog obrtnika *Gaudentia Drase* i *Helene* kćeri *Zuanea Marie Dela Torre*, svjedoci su bili svećenik *Francesco Cucich* i neimenovana supruga *Antonia Ferlore*. Brak između *Antonia* i njegove supruge nije zabilježen u najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih, već su njihova djeca zabilježena u najstarijoj matičnoj knjizi krštenih – 17.3.1576. par je dobio kćer, a 29.8.1587. sina. Iz tih upisa se saznaje kako je supruga *Antonia Ferlore* bila *Catarina* kći pokojnog *Baldina Causina*.

Kod malog broja vjenčanja nije bilo svjedoka (15 ili 0,66%). Jedno vjenčanje zabilježeno u creskim matičnim knjigama za promatrano razdoblje nije sklopljeno na otoku Cresu već u Labinu (*Albona*), te je unijeto u cresku matičnu knjigu vjenčanih na temelju župnikova pisma iz 1663. Neimenovani svećenik je uz dopuštenje porečkog biskupa i kneza zabilježio bračnu zajednicu između *patrona Vicenca Rafaela* i *Francesche* kćeri *patrona Francesca Bagatele*. Njihova djeca nisu zabilježena u creskim matičnim knjigama krštenih. Vjerojatno su živjeli u Labinu.

Veliki broj bračnih zajednica (2.264 ili 99,9%) ima navedenog jednog muškog svjedoka. Nema primjera gdje se ženska osoba navodi kao prvi svjedok. Drugi svjedok se navodi u 2.209 vjenčanja (97,7%). U dva upisa zabilježena je ženska

osoba kao svjedok (0,1%). Treći svjedok se navodi u 70 vjenčanja (3%) i muškog je spola. Četvrti svjedok se najrjeđe spominje – 5 upisa tj. 0,22% te je također muškarac.

Ponekad se nakon zadnjega svjedoka koristi fraza *molti altri* koja upućuje na postojanje mnogih prisutnih svjedoka osim onih zapisanih. Fraza se spominje u 759 slučajeva. Najčešće se koristila nakon trećeg svjedoka (699 spomena ili 92%).

S obzirom na spolnu strukturu svjedoka (99,9% muškarci) prevladavaju muški parovi bez obzira o broju svjedoka. Samo dva upisa spominju muško-ženski par svjedoka dok su ostali parovi isključivo muški.

Više od polovice svjedoka (56,4%) ima zapisano zanimanje. Razlikujemo 47 različitih zanimanja. Uz dvije ženske svjedokinje nema spomena zanimanja. Zanimanja koja su muškarci najčešće obavljali: obrtnik (920), *patron* (627), *giudice* (178), *doctore* (188), *speciale* (84), *presbiter* (66), *tesereto* (48), *canonico* (39), *cavalier* (39), *servo* (31), *sacrista* (30), *capetan* (29), *cancillero pretorio* (28), *tremier* (27), *mercador* (26), *favro* (24), *sartor* (24), *calafa* (22).

Manje od desetine (6,8%) obavljalo je crkvenu dužnost – *diacono*, gvardijan samostana sv. Frane, *curat*, *abbate*, *suddiacono*, *sacrista*, *presbiter*, *piovano*.

Za većinu svjedoka moguće je odrediti provenijenciju (89,9%). Najveći broj je povezan s otokom (78,5%). Svjedoci su najčešće iz Cresa (95,7%) što može značiti da su iz grada Cresa ili općenito s otoka. Ostatak svjedoka povezanih s otokom (4,3%) vežemo uz 27 različitih mjesta – Merag (24), Predošćica (21), Padova (11), *Pzule* (7), Vrana (6), Beli (5), *Dol di S. Biasio*³⁰² (4), *Gnelovica/Jelovica* (3), Bućev (Valun) (3), Vodice (3) ...

Svjedoci čija je provenijencija izvan otoka Cresa čine 11,3%, a razlikujemo 59 naselja ili regija: Venecija (122), Krk (74), Brač (37), Trento (32), prostor Francuskog Kraljevstva (28), Murano (20), Šibenik (15), Rovinj (14), Rijeka (12), Brseč (10). Također su zabilježeni: Ancona, Bakar, Baška, Bergamo, Budva, Burano, Cipar, Dalmacija, Vodnjan, Dubašnica, Fažana, Fermo, Hvar, Kopar, Labin, Lošinj, Lovran, Milano, Monfalcone, Mošćenice, Parma, Perast, Piran, Plomin, Pomer, Poreč, Pula, Rab, Senj, Treviso, Trogir, Trst, Verona, Vicenza, Zadar.

---

³⁰² Vidi prethodnu bilješku.

13. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rad prikazuje stanovništvo Župe Cres kroz podatke zabilježene u matičnim knjigama (1571. – 1699.). U njima su zabilježeni bitni događaji (krštenje, vjenčanje, smrt) u životu pojedinaca, te svjedoče o brojnim aspektima života male otočne zajednice. Veliki broj crkvenog osoblja sudjelovao je u stvaraju matičnih knjiga.

Stanovništvo je bilo vrlo religiozno što se očituje iz distribucije začeca i krštenja, izboru katoličkih imena neovisno o spolu djeteta. Rađalo se malo više dječaka nego djevojčica. Svako treće dijete je na krštenju dobilo dva imena neovisno o spolu.

Motivacija u nadijevanju imena nije bila jedinstvena nego mnogostruka – nadijevanje imena prema roditelju, djedu, kumovima, prema svetcu koji se slavio tog dana. Oba imenska fonda pretežito čine katolička imena.

U župi se rodilo 87 blizanačkih parova, što čini 1,62% od ukupno rođene djece. Svi blizanački parovi zabilježeni su podjednako.

Zabilježeno je 628 različitih pridjevaka/prezimina od kojih je većina jednočlana. Manji dio pridjevaka čine dvočlani koji opisuju zanimanje, nadimak ili tjelesno obilježje. Mnogi pridjevci su se preoblikovali te su i danas u upotrebi u izmijenjenom obliku, dok su drugi nestali.

Uz navedeno, analizirana su krštenja u hitnoći zbog smrtne opasnosti djeteta. Takvi upisi donose imena primalja koje su imale veoma važnu ulogu u praćenju trudnoće i porodu. Samo jedna primanja je bila potvrđena od strane crkve.

Matične knjige vjenčanih donose podatke iz kojih pratimo distribuciju vjenčanja prema mjesecima, godinama, mjesto sklapanja braka, dodjeljivanje blagoslova bračne zajednice, imena i provenijenciju ženika, imena svjedoka. Zabilježeni su i ponovni ulasci u bračnu zajednicu – češće su u ponovni brak ulazili muškarci.

Zadnja vrsta matičnih knjiga jest ona umrlih u kojima se analizira doživljena dob pokojnika, provenijencija, pridjevak/prezime, vrijeme i mjesto nastupanja smrti, mjesto pogreba, te zalozi. Kad stanovništvo nije imalo novaca bilo je primorano davati vrijednu imovinu kako bi platilo troškove pogreba. Najčešće se zalagao zlatni nakit, odjeća, vrijedni predmeti koje je određeno kućanstvo posjedovalo (tepih, krevet, pribor za jelo, sat ...).

Tablica 33. Prikaz podataka za Župu Cres (1571. – 1699.)

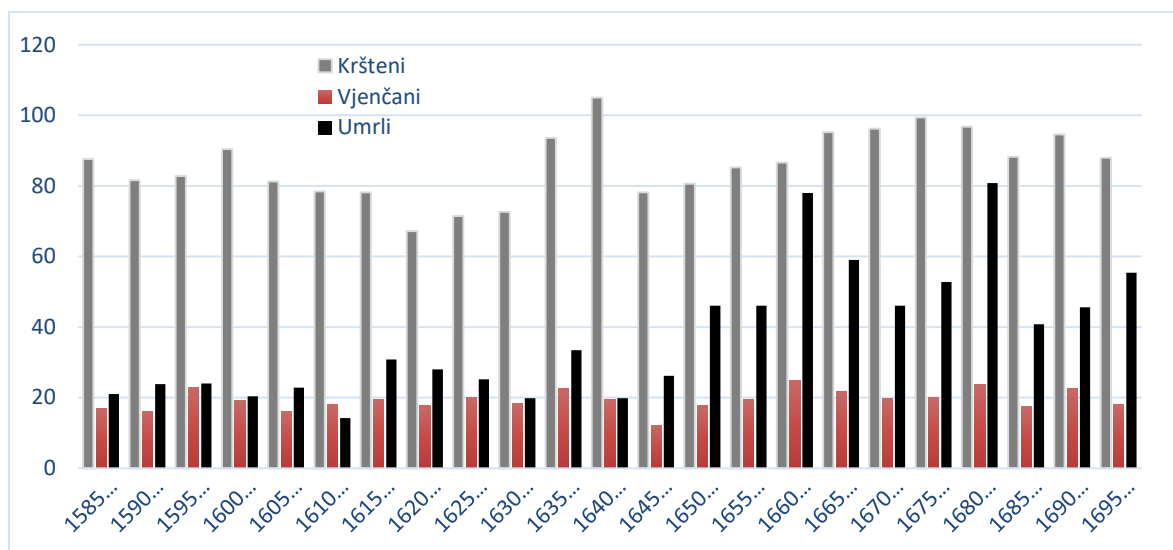
Godina	Krštenja	Prosjek	Vjenčanja	Prosjek	Umrli	Prosjek
1571.	17	41				
1572.	37					
1573.	41					
1574.	69					
1575.	50	66,2				
1576.	74					
1577.	77					
1578.	70					
1579.	60					
1580.	55	61,8				
1581.	42					
1582.	62					
1583.	89		27	18,5		
1584.	61		10		20	
1585.	100	87,6	21	16,8	21	21
1586.	88		23		18	
1587.	96		16		27	
1588.	80		14		18	
1589.	74		10		21	
1590.	94	81,6	31	16,2	37	23,8
1591.	75		12		17	
1592.	83		19		16	
1593.	70		8		19	
1594.	86		11		30	
1595.	85	82,8	16	23	17	24
1596.	84		31		17	
1597.	77		22		20	
1598.	81		24		24	
1599.	87		22		42	
1600.	81	90,4	28	19,2	20	20,4
1601.	110		25		4	
1602.	104		12		20	
1603.	78		21		16	

1604.	79		10		42	
1605.	95	81.2	9	16	16	22,8
1606.	76		23		33	
1607.	63		11		28	
1608.	87		17		9	
1609.	85		20		28	
1610.	82	78.4	25	18,2	29	14,2
1611.	61		17		8	
1612.	89		11		0	
1613.	82		12		14	
1614.	78		26		20	
1615.	88	78.2	22	19,6	10	30,8
1616.	77		21		53	
1617.	73		20		29	
1618.	73		18		24	
1619.	80		17		38	
1620.	84	67.2	19	17,8	15	28
1621.	74		21		26	
1622.	68		17		29	
1623.	36		14		30	
1624.	74		18		40	
1625.	68	71.4	25	20	50	25,2
1626.	49		19		22	
1627.	77		24		21	
1628.	83		19		14	
1629.	80		13		19	
1630.	46	72.6	22	18,4	25	19,8
1631.	65		10		14	
1632.	89		25		21	
1633.	71		16		24	
1634.	92		19		15	
1635.	82	93.6	27	22,6	23	33,4
1636.	86		23		60	
1637.	87		25		30	
1638.	113		17		27	

1639.	100		21		27	
1640.	93	105	23	19,4	23	19,8
1641.	116		23		17	
1642.	106		17		16	
1643.	109		14		20	
1644.	101		20		23	
1645.	96	78.2	6	12,2	27	26,2
1646.	74		13		25	
1647.	71		18		21	
1648.	85		14		31	
1649.	65		10		27	
1650.	82	80.6	9	17,8	49	46
1651.	81		21		47	
1652.	74		24		34	
1653.	90		16		54	
1654.	76		19		46	
1655.	86	85.2	19	19,4	59	46
1656.	93		16		21	
1657.	74		16		58	
1658.	69		24		49	
1659.	104		22		43	
1660.	84	86.6	27	25	63	78
1661.	85		25		35	
1662.	92		26		45	
1663.	87		17		48	
1664.	85		30		199	
1665.	91	95.2	20	21,8	54	59
1666.	85		15		59	
1667.	86		24		75	
1668.	111		18		46	
1669.	103		32		61	
1670.	99	96.2	20	19,8	52	46
1671.	92		24		51	
1672.	96		16		39	
1673.	87		10		49	

1674.	107		29		39	
1675.	108	99,4	18	20	26	52,8
1676.	86		19		45	
1677.	81		15		52	
1678.	126		23		58	
1679.	96		25		83	
1680.	88	96,8	25	23,6	69	80,8
1681.	97		16		138	
1682.	110		27		123	
1683.	96		27		50	
1684.	93		23		24	
1685.	92	88,2	14	17,4	46	40,8
1686.	86		12		31	
1687.	69		15		47	
1688.	93		16		41	
1689.	101		30		39	
1690.	95	94,6	22	22,6	55	45,6
1691.	94		22		48	
1692.	108		31		36	
1693.	96		19		49	
1694.	80		19		40	
1695.	75	88	17	18	30	55,4
1696.	100		20		35	
1697.	88		15		96	
1698.	80		21		40	
1699.	97		17		76	
	10.701		2.261		4.337	

Grafikon 15. Prikaz podataka iz matičnih knjiga Župe Cres (1571. – 1699.)

14. POPIS IZVORA I LITERATURE

14.1. Popis izvora

Državni arhiv u Rijeci (DARI) – Zbirka HR-DARI 275, Zbirka matičnih knjiga s primorsko-goranskog područja, istočne Istre i Kvarnerskih otoka

- Matična knjiga krštenih Župe Cres (1571. – 1596.)
- Matična knjiga krštenih Župe Cres (1571. – 1610.)
- Matična knjiga krštenih Župe Cres (1611. – 1637.)
- Matična knjiga krštenih Župe Cres (1637. – 1673.)
- Matična knjiga krštenih Župe Cres (1673. – 1700.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1584. – 1597.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1597. – 1611.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1613. – 1623.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1623. – 1636.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1636. – 1649.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1649. – 1664.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1650. – 1702.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1655. – 1687.)
- Matična knjiga umrlih Župe Cres (1693. – 1713.)
- Matična knjiga vjenčanih Župe Cres (1583. – 1651.)
- Matična knjiga vjenčanih Župe Cres (1651. – 1711.)

Državni arhiv u Pazinu (dalje: DAPA)

Matična knjiga umrlih Župe Bale (1606. – 1735.), Državni arhiv u Pazinu, Zbirka matica (dalje:ZM) 34K/003, M-2851

Matična knjiga umrlih Župe Labin (1616. – 1650.), HR – DAPA, ZM 34K/020, M-2868

Matična knjiga umrlih Župe Rovinj (1553. – 1602.), HR – DAPA, ZM 34K/073, M-2921

Matična knjiga umrlih Župe Rovinj (1602. – 1640.), HR – DAPA, ZM 34K/073, M-2921

Ioannis Pauli PP. II, Codex Iuris Canonici Fontium annotatione auctus, Zakonik Kanonskog prava s izvorima, Glas koncila, Zagreb, 1996.

14.2. Popis bibliografskih jedinica

1. Guido Alfani, *Padri, padrini, patroni. La parentela spirituale nella storia* (Venecija: Marsilio Editori, 2006.)
2. Nataša Bajić-Žarko, „Najstarija sačuvana matična knjiga dijela Dalmatinske zagore 1679. – 1710. i njezini antroponimi“, *Čakavska rič XVI* (1988.), br. 2, 71-83.
3. Anton Benvin, „Obitelj kroz povijest“, *Bogoslovska smotra*, 42 (1972.), 35-51.
4. Miroslav Bertoša, *Istra: Doba Venecije* (Pula: ZN „Žakan Juri“, 1995.)
5. Slaven Bertoša, „Del castello di Lubenice sull'isola di Cherso con particolare riferimento a un'investitura veneziana del 1793“, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno*, L/1 (2020.), 372-397.
6. Slaven Bertoša, „Krčka i creska galija u Lepantskoj bitki 1571.: usporedba poznatih podataka“, *Acta Histriae*, letnik 29, številka 3 (2021.) – v čast Darji Mihelič / in onore di Darja Mihelič/ in honour of Darja Mihelič., 653-668.
7. Slaven Bertoša, „Matične knjige kao vrelo demografske, etničke, društvene i gospodarske povijesti Pule (1613.-1815.)“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1/33 (2001.), 175-180.
8. Slaven Bertoša, „Nati nel medesimo parto – slučajevi rođenja blizanaca u Puli – prema podacima iz novovjekovnih matičnih knjiga“, *4. Istrarski bienale*, ur: Marija Mogorović Crljenko, Poreč, 162-183.
9. Slaven Bertoša, „O pripadnicima nekatoličkih vjera u Puli od XVII. do XIX. stoljeća“, *Croatica Christiana Periodica*, br. 48 (2001.), 105-113.
10. Slaven Bertoša, „Obrti i neka ostala zanimanja u Puli od 17. do 19. stoljeća“, *Povijesni prilozi*, sv. 21. (2001.), 121-160.
11. Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII: do početka XIX. stoljeća* (Pazin: Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.)
12. Matija Beljak, „Nezakonita djeca ili nezakoniti roditelji?“, *Bogoslovska smotra* 49 (1979.), 179-181.

13. Mihovil Bolonić, „Arhiv bivše Osorske biskupije“, u: *Otočki Ljetopis Cres-Lošinj* 5, ur: Julijano Sokolić, Mali Lošinj: Tipograf-Rijeka, 1984., 407-409.
14. Laris Borić, *Arhitektura i urbanizam grada Cresa od 1450. do 1610.*, magistarski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 23. srpanj 2002.
15. Laris Borić, „Fortifikacija grada Cresa u 16. stoljeću“, *Ars adriatica*, 1 (2001.), 133-148.
16. Laris Borić, Jasenka Gudelj, *Uveliko i u malo. Lik i likovnost renesansnog Cresa* (Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019.)
17. Dorian Božičević, *Pregled povijesti Osorske biskupije* (Mali Lošinj: Zajednica tehničke kulture Grada Malog Lošinja, Astronomsko društvo „Leo Brenner“ Mali Lošinj, 2012.)
18. Marijan Bradanović, „Prilog poznavanju stambenog graditeljstva 15. i 16. stoljeća na sjevernom Jadranu“, *Peristil*, 56 (2003.), br. 1: 7-80.
19. Marino Budicin, „L'andamento della popolazione a Cittanova nei secoli XVI – XVII, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno* 19 (1988.-1989.), 75-90.
20. Marino Budicin, „Alcune linee e fattori di sviluppo demografico di Orsera nei secoli XVI – XVIII“, *Atti del Centro di ricerche storiche di Rovigno* 18 (1987.-1988.), 93-130.
21. Charles Diehl, *Mletačka republika* (Zagreb: TIPEX.d.o.o., 2006.)
22. *CRES – LOŠINJ 100 godina turizma*, ur: Julijano Sokolić, Turistički savez općine Cres – Lošinj, Turistkomerc Zagreb, Zagreb, 1988.
23. Lovorka Čoralić, „Iz povijesti Osorske biskupije:inventar biskupske palače iz 1742. godine“, *Radovi Zavod za hrvatsku povijest*, 29 (1996.), 303-312.
24. Lovorka Čoralić, „U okrilju Privrede – Mletačka Republika i hrvatski Jadran“, *Povijesni prilozi*, 28 (2009.), br. 37: 11-40.
25. Vesna Čučić, „Dubrovačke matične knjige – dragocjen izvor za povijesna istraživanja“, *Arhivski vjesnik*, 48 (2005.), br: 1: 45-54.
26. Jasminka Ćus-Rukonić, *Grboslovna baština creskog-lošinjskog otočja* (Zagreb: Creski muzej Cres, 2023.)
27. Marijana Dlačić, "Razvoj naselja na otoku Cresu u razvijenom i kasnom srednjem vijeku s obzirom na značajke stanovništva – primjer crkava posvećenih sv. Antunu opatu, zaštitniku stoke i stočara", u: *Creski anali: od starine do našega doba*, sv. I., ur. Slaven Bertoša, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018., 18-29.

28. Danijela Doblanović, „Crtice o stanovništvu Lindara na kraju 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća“, *Vjesnik Istarskog arhiva* 20 (2003.), 23-38.
29. Danijela Doblanović, „Sezonska kretanja začeca/rođenja župe Svetvičenat u 18. stoljeću“, *Povijesni prilozi*, 43 (2012.), 217-233.
30. Danijela Doblanović, *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća* (Zagreb: Srednja Europa, 2017.)
31. Danijela Doblanović, Marija Mogorović Crljenko, „Kumovi na krštenju i svjedoci na vjenčanju u Istri od 15. do 17. stoljeća“, *Anali Zadova za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku* 56 (2018.), br.2: 413.-435.
32. Danijela Doblanović Šuran, Marija Mogorović Crljenko, *Matična knjiga krštenih župe Umag (1483. – 1643.)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2019.)
33. Alberto Fortis, *Saggio D'osservazioi sopra l'isola di Cherso ed Ossero* (Venecija, 1771.)
34. Zdenko Dundović, „Pokršteni Turci u Zadru prema maticama krštenih katedralne župe sv. Stošije“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, (2017.), br. 59: 191- 221.
35. Matteo Fillini, Luigi Tomaz, *Le chiese minori di Cherso*, Conselve (Padova) 1988.
36. Grozdana Franov-Živković, „Zadarska matica umrlih 1597. – 1617.“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 63 (2021.), 91-137.
37. Anđela Frančić, „Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih uvrštenoj u Kvadernu kapitula lovranskog“, *Zbornik Lovranščine* 3 (2014.), br. 1: 137-162.
38. Anđela Frančić, Maja Milovan, "Imena u najstarijoj umaškoj matičnoj knjizi", u: Danijela Doblanović Šuran - Marija Mogorović Crljenko (prir.), *Matična knjiga krštenih župe Umag (1483. – 1643.)*. Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2019
39. Enver Imamović, *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća* (Mali Lošinj: Zavičanja biblioteka 1, 1987.)
40. Egidio Ivetić, *La polazione dell' Istra nel' eta moderna* (Trst – Rovinj, Collana degli Atti Cento di ricerche Storiche – Rovigno, 1997.)
41. Egidio Ivetic, „La popolazione di Parenzo nel Settecento: Aspetti, problemi ed episodi del movimento demografico“, *Atti del Centro di ricerche storiche*, 21 (1991.), 162-169.
42. Zdenka Janeković Römer, *Maruša ili suđenje ljubavi: bračno-ljubavna priča iz srednjovjekovnog Dubrovnika* (Zagreb: Algoritam, 2007.)

43. Jakov Jelinčić, „Matična knjiga vjenčanih župe Vranja 1771. – 1806.“ u: *Lupoglavski zbornik* 5, 2005., 76-88.
44. Arijana Kolak, Vladimir Huzjan, „Glagoljska Matična knjiga krštenih (1667. – 1723.) župe Dobrinj na otoku Krku kao izvor za proučavanje nekih aspekata demografske povijesti“, *Povijesni prilozi* 24 (2003.), 171-238.
45. Zoran Ladić, Goran Budeč, „O nekim aspektima demografske, društvene i obiteljske povijesti Pićna u drugoj polovici 17. stoljeća prema matičnim knjigama krštenih“ u: *Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa*, ur. Elvis Orbanić, Pazin, 2012., 91-103.
46. Marija Karbić, „Što znamo o nezakonitoj djeci u gradskim naseljima u međurječju Save i Drave tijekom srednjeg vijeka“, *Scrinia Slavonica* 2 (2002.), br: 1, 168-177.
47. Slavko Kovačić, „Vjerske, društvene i privredne prilike na otocima Cresu i Lošinju prema izvještajima o stanju Osorske biskupije (1589. – 1805.)“, u: *Između povijesti i teologije, Zbornik radova u čast fra Atanazija Matanića*, ur: Josip Sopta, Zadar – Krk, 2002., 326-331.
48. Rina Kralj Brassard, Kristina Puljizević, „Porod iz nevolje: skrb o trudnicama i roditeljama pri dubrovačkom nahodištu u drugoj polovici 18. stoljeća“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 51 (2013.), br. 1: 359-388.
49. Rina Kralj Brassard, „Nikola (1673.-1674.) – komunsko dijete“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, vol. 49, 2011., 105-132.
50. Nela Lonza, „Dvije izgubljene duše“: čedomorstva u Dubrovačkoj Republici: (1667. – 1808.)“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, (2001.), br. 39: 261-303.
51. Sara Matthews Grieco, „Corpo, aspetto e sessualita“, u: *Storia delle donne in Occidente – Dal Rinascimento all'età moderna*, Roma-Bari: Editori Laterza, 1995., 53-99.
52. Silvio Mitis, *Il governo della repubblica veneta nell'isola di Cherso: memorie e documenti* (Maddaloni, Salafia, 1893.)
53. Silvio Mitis, *Storia dell'Isola di Cherso-Ossero dal 476 al 1409*, (Parenzo: Stab. tip Gaetano Coana & figli, 1925.)
54. Silvio Mitis, *Note Storiche sull' Isola di Cherso*, Zadar: Rivista dalmatica, vol. 1, 1899.
55. Silvio Mitis, *Cherso ed Ossero sotto la Serenissima* (Parenzo: Stab. Tip. G. Coana & Figli, 1933.)

56. Marija Mogorović Crljenko, „Odnos prema nezakonitoj djeci u istarskim komunalnim društvima od 15. do 17. stoljeća, *Filii, filiae: položaj i uloga djece na jadranskom prostoru*. Zbornik četvrtog istarskog povijesnog biennala, ur. M. Mogorović Crljenko, Poreč: Zavičajni muzej Poreštine, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Odjel za humanističke znanosti, Državni arhiv u Pazinu, 2011., str. 149-150.
57. Marija Mogorović Crljenko, Danijela Doblanić, „Stanovništvo Rovinja prema najstarijoj matičnoj knjizi vjenčanih (1564. – 1640.)“, *Povijesni prilozi* 49 (2015.), 239-274.
58. Marija Mogorović Crljenko, *Druga strana braka* (Zagreb: Srednja Europa, 2012.)
59. Marija Mogorović Crljenko, „Položaj kćeri u istarskim obiteljima 15. i 16. stoljeća“, *Povijesni prilozi* 29 (2005.), 59-77.
60. Marija Mogorović Crljenko, „Utjecaj crkvenih normi na bračni život (Istra od kraja 15. do sredine 17. stoljeća)“, *Povijesni prilozi*, 33 (2014., br. 7: 7-32.
61. Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“, *Arhivski vjesnik*, 32 (1988.), br. 31: 13-30.
62. Stjepan Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća*. Varaždin, Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, 1991.
63. Nicolo Lemesi, *Note geografiche storiche artistiche Vol III*. (Roma, 1979)
64. Gherardo Ortalli, „Petar II. Orseolo – Dux Veneticorum et Dalmaticorum“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 46 (2004.), 65-76.
65. Elison, Peter T., Valoggia Claudia R., Sherry Diana S., *Human birth seasonality, Seasonality in Primates: Implications for Human Evolution*, ur: Diane K. Brockman, Carol P. van Schaik, Cambridge Studies in Biological and Evolutionary Anthropology, Cambridge, 2005., 379-400.
66. Stefano Petris, *Spoglio dei libri consigli della citta di Cherso*, vol I. (Kopar, 1892)
67. Maria Paola Poropat, "Matična knjiga krštenih župe Cres (1571. – 1596.)", *Vjesnik istarskog arhiva* (dalje: VIA), 27 (2020.), 133-165.
68. Krešimir Regan, Branko Nadilo, „Crkveno graditeljstvo“, *Građevinar*, 62 (2010.), 441-454.
69. Nikola Sabljak, „Kvarner: društvene opsevacije Alberta Fortisa“ *Časopis za povijest zapadne Hrvatske*, XIII (2018.), 109-132.

70. Petar Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima I.* (Zagreb: Jadranski institut JAZU, 1950.)
71. Inge Solis, *Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga I. dio*, (Cres: Creski muzej pri Pučkom otvorenom učilištu Mali Lošinj, 2014.)
72. Vladimir Stipetić, Nenad Vekarić, *Povijesna demografija Hrvatske* (Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb-Dubrovnik, 2004.)
73. Nikola Stražičić, *Otok Cres: prilog poznavanju geografije* (Mali Lošinj: Otočki ljetopis Cres – Lošinj 4, Samoupravna interesna zajednica kulture Cres, 1981.)
74. Petar Šimunović, *Hrvatska prezimena* (Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga, 2006.)
75. Petar Trinajstić, *Krčka biskupija* (Rijeka: Biskupijski Ordinarijat, Zambeli, 2009.)
76. Nenad Vekarić, Božena Vranješ Šoljan, „Počeci demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Anali Zadova za povijesne znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, 47 (2009.), 9-62.
77. Nenad Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda* (Dubrovnik-Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2000.)
78. Dražen Vlahov, *Matična knjiga iz Boljuna – glagoljski zapisi od 1576. do 1640.* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2011.)
79. Dražen Vlahov, *Matica krštenih Lindar (1591. – 1667.)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2012.)
80. Dražen Vlahov, *Glagoljske matice krštenih i vjenčanih iz Draguča u Istri 1579. – 1650.* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2015.)
81. Josip Vlahović, *Le comunità di Cherso e Ossero* (Rijeka: Tipografija, 1968.)
82. Monika Zuprić, *Nevidljivi žig. Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću* (Zagreb: Srednja Europa, 2019.)

14.3. Popis grafičkih priloga

Popis tablica:

Tablica 1. Pretpostavljeni broj stanovnika u Župi Cres

Tablica 2. Broj stanovnika prema izvorima, autorima

Tablica 3. Korištene matične knjige

Tablica 4. Prosječan broj krštenika po razdobljima

Tablica 5. Godišnji raspored krštenja

Tablica 6. Dob djeteta u trenutku krštenja

Tablica 7. Dijakronijska usporedba mjesečnog rasporeda začeca u Župi Cres

Tablica 8. Krštenja po mjesecima (1571. – 1699.)

Tablica 9. Primalje u matičnim knjigama krštenih Cresa (1571. – 1699.)

Tablica 10. Godišnji broj vjenčanja u Župi Cres 1583. – 1699.

Tablica 11. Usporedba mjesečne distribucije vjenčanja (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Tablica 12. Mjesečni raspored vjenčanja (1583. – 1699.)

Tablica 13. Srodstvo među ženicama u Župi Cres (1571. – 1699.)

Tablica 14. Ponovni brakovi

Tablica 15. Mjesto sklapanja braka

Tablica 16. Dan vjenčanja (1583. – 1699.)

Tablica 17. Usporedni prikaz dana vjenčanja po razdobljima

Tablica 18. Broj umrlih po godinama (1584. – 1699.)

Tablica 19. Prosječan broj umrlih po desetljećima

Tablica 20. Mjesečna distribucija smrtnih slučajeva (1584. – 1699.)

Tablica 21. Mjesečni raspored umrlih (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Tablica 22. Doživljena dob pokojnika

Tablica 23. Pokojnikova dob u trenutku smrti

Tablica 24. Svećenici

Tablica 25. Prikaz motivacije muških imena krštenika

Tablica 26. Prikaz motivacije ženskih imena krštenica

Tablica 27. Popularna muška imena (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Tablica 28. Popularna ženska imena (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Tablica 29. Pridjevci/Prezimana

Tablica 30. Kumovi

Tablica 31. Kume

Tablica 32. Kumovi na krštenju

Tablica 33. Prikaz podataka za Župu Cres (1571. – 1699.)

Popis grafikona:

Grafikon 1. Starost djeteta na krštenju

Grafikon 2. Dijakronijski prikaz mjesečnog rasporeda začeca

Grafikon 3. Odnos krštenja/rođenja i začeca u Creskoj župi (1571. – 1699.)

Grafikon 4. Primalje u upisima krštenja

Grafikon 5. Petogodišnji prosjek broja vjenčanih (1583. – 1699.)

Grafikon 6. Usporedba vjenčanja, krštenja i smrtnih slučajeva (1583. – 1699.)

Grafikon 7. Usporedba mjesečne distribucije vjenčanja (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Grafikon 8. Mjesečni raspored vjenčanja (1583. – 1699.)

Grafikon 9. Petogodišnji prosjek umrlih (1584. – 1699.)

Grafikon 10. Mjesečna distribucija smrtnih slučajeva (1584. – 1699.)

Grafikon 11. Prikaz mjesečne distribucije umrlih (1590. – 1599., 1690. – 1699.)

Grafikon 12. Prikaz muških imena kroz godinu

Grafikon 13. Prikaz ženskih imena kroz godinu

Grafikon 14. Provinijencija

Grafikon 15. Prikaz podataka iz matičnih knjiga Župe Cres (1571. – 1699.)

15. SAŽETAK

15.1. Sažetak na hrvatskom jeziku

Rad obrađuje matične knjige (krštenja, vjenčanja, umrli) Župe Cres od kraja 16. pa do kraja 17. stoljeća. Prikupljanjem podataka stvorena je baza podataka koja se analizirala i iz koje su izvučeni podaci o prosječnom broju krštenih, vjenčanih, umrlih, broju stanovnika u župi, mjesečnom distribucijom, odnosno ritmovima rađanja, vjenčavanja i umiranja, blizancima, prisutnosti primalja na porodu i njihovoj ulozi kod krštenja u hitnoći, strukturi kumstava, nezakonitoj djeci, popularnim imenima i sl... Svi su ti procesi uspoređeni s podacima za istarske i kvarnerske župe.

15.2. Sažetak na engleskom jeziku

The thesis deals with church registries (baptisms, marriages, deaths) of the Parish of Cres from the end of the 16th to the end of the 17th century. By collecting data, a database was created that was analyzed and from which data was extracted on the average numbers of baptisms, marriages, deaths and the number of inhabitants in the parish, monthly distributions the rhythms of births, marriages and deaths, twins, the presence of midwives at childbirth and their role in urgent baptisms, the structure of godparents, illegitimate children, popular names, etc... All these processes were compared with data for Istrian and Kvarner parishes.